

Lud. Pennin. | Faldoni Sculp.

ENARRATIO

PSEUDO - ATHANASIANA

IN SYMBOLUM

ANTE HAC INEDITA.

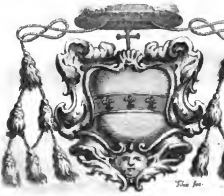
ET VIGILII TAPSITANI DE TRINITATE
AD THEOPHILUM LIBER VI.

Nunc primum genuinus, atque assumentis carens prolatus
ex vetustissimo codice Amplissimi
Capituli Veronensis,

OPERA ET STUDIO

JOSEPHI BLANCHINI
CANONICI BIBLIOTHECARII.

Accedit SYMBOLUM NICAENUM, *tum* SYMMACHI
PAPAE *Vita ex vetustissimis membranis nunc integre
in lucem emissa.*

VERONAE, MDCCXXXII.
Ex Typographia Petri Antonii Berni Bibliopolae.
SUPERIORUM PERMISSU.

Eminentiss. ac Reverendiss. Principi Domino Cardinali

ANGELO MARIAE QUIRINO

BRIXIAE EPISCOPO, AC S.R.E. BIBLIOTHECARIO.

JOSEPH BLANCHINUS CANONICUS VERONENSIS

FELICITATEM.

S*istunt ſe Tibi*, EMINENTISSIME PRINCEPS, *nonnullae ſacrorum monumentorum reliquiae temporum edacitati, ac tineis blattiſque praereptae; nec quominus ſe Tibi conſecrent tenuitate ſua deterrentur, aut alterius cujuſquam auſpiciis, quam Tuis, volunt in lucem atque conſpectum venire; non ſolum ut Tuum, quod optant unice, exorent patrocinium, ſed ut ſuam in primis a Te omnigena* eru-

eruditione referto sententiam, atque verendum, cui refragabitur nemo, judicium accipiant. Ecquis enim poterit rectius atque sapientius definire, jure ne an injuria in Dissertationis exordio Antiquarii inscriptionem respuendam esse putaverim, atque hanc anecdotam in Apostolorum Symbolum Enarrationem ex Veronensi Canonicorum Bibliotheca nunc primum prolatam, Magno illi Athanasio Alexandrino Episcopo abjudicaverim, quam Tu, CARDINALIS AMPLISSIME, *quem Graecae linguae peritissimum una vox omnium eruditorum testatur; ac felix Corcyra nuper experta est, cum ibidem, dum ante Archipraesulem Vincentium Mariam Mazzoleni consanguineum meum Ecclesiae clavum teneres, indociles Graecorum animos, qui decessorum jussis parere nondum didicerant, ita delinisti, ut Sacra Congregatio Concilii die 22. Martii an. 1727. ad Te scribens testata sit*: Graecos amore atque obsequio sic Tibi obstrinxisse, ut id publicis etiam monumentis mandare posterorum memoriae consilium coeperint. *Igitur potiori jure Tibi prae caeteris inscribendum esse decrevi hoc qualecumque munusculum, quod Tuo nomini commendatur, praesidioque committitur; ut illud ad deditissimi animi non vulgare testimonium benignus accipias; praesertim cum agatur de Fide, cujus secundum Deum conservator es maximus, quamque ut Ecclesiae cardo ad internecionem usque jam inde a die 26. Novembris an. 1727. Te propugnaturum jurasti, quo primum tempore tinctam Agni sanguine Purpuram induisti. Et profecto quid convenientius offerri poterat Apostolico viro, quam illa credendi regula, quam ipsimet Apostoli Divino*

af-

afflante Spiritu, atque unanimi plane consensu, antequam ad universas orbis terrae partes proficiscerentur ad praedicandum Evangelium omni creaturae, nobis oretenus traditam reliquerunt? Quid vero utilius magisque acceptum EMINENTISSIMO PRINCIPI, *quam earum quoque rerum editio, quae haereticorum calumnias detegunt, errores eliminant, Religionem tuentur, ac traditioni maxime favent? Quemadmodum ergo in primaeva Christianorum Ecclesia militiae Sacramentum (quo nomine Symbolum venit apud Ambrosium) pro tessera hospitalitatis habebatur; ac turpe erat & irreligiosum eos qui illud adamussim ex tabulis cordis carnalibus protulissent, non hospitii jure donare; sic ego Majorum nostrorum mores atque disciplinam aemulatus do Symbolum,* CARDINALIS AMPLISSIME; *ut me laboresque meos, velut advenam & peregrinum benigno vultu suscipias, quod clementiam Tuam ex animo precor, ac etiam atque etiam rogo. Hic autem si Te fructus mundanae gloriae delectaret, memoria libenter recolerem egregia facinora Majorum Tuorum, qui de Republica benemerendo immortale nomen adepti sunt.* Non *est enim necesse me foris peregreque Tuarum laudum praecones quaeritare, cum domi habeas satis amplam virorum copiam, qui terra marique insignes evasere, quique Rempublicam sapienter atque suaviter omni tempore administrarunt.*

Quoniam vero nulla major potest esse Tua laus, CARDINALIS AMPLISSIME, *quam Te ipsum Tuis potius, quam ab Avorum serie mutuatis coloribus repraesentare, liceat mihi impraesentiarum eam dicendi*

ſcribendique facultatem, quam in Te nemo ſine admiratione unquam proſecutus eſt, ſaltem leviter adumbrare. Quod ſi aliis probabitur, Te quoque cenſorem mihi aequiorem futurum eſſe polliceor; licet ab aucupandis encomiis adeo ſis animo alienus, ut comitatem, humanitatem, atque ineffabilem benignitatis gratiam, qua ad gloriae cumulum ſemper vultus renidet Tuus, oblivisci quodammodo videaris; cum aliquis non perinde atque ego qui ab omni ſum eloquentiae praeſidio imparatus, ſed vel diſſertiſſimus laudator de Te, Tuiſque virtutibus ſit verba facturus. At nativis cum lineamentis quis pennicillo exprimat ſuo acrem ingenii Tui vim, quam Florentiae exacto Monaſtico tirocinio, ac feliciter emenſo Philoſophiae Theologiaeque curriculo prodidiſti, cum eo tempore aliis quoque gravibus ſtudiis intentus, Eccleſiaſticae praeſertim Hiſtoriae, Graecaeque & Hebraicae linguae, ſupra aetatem adeo profeceris, ut mox Sacrae Theologiae Lector renuntiatus eam Divinarum rerum ſcientiam per octennium una cum Sacris Canonibus edocueris, atque Sanctarum Scripturarnm oracula magna cum laude fueris interpretatus, ſicut edita typis Oratio Caeſenae an. 1705, a Te publice recitata, de Moſaicae Hiſtoriae praeſtantia id omnibus abunde teſtatur, de qua Diarium Literatorum Italiae To. 30. pag. 56. magna cum Auctoris commendatione locutum eſſe cognovi. Sed majora in Tui admirationem me volentem nolentem trahunt; ac praeſertim tam ordinate contexta immenſi Operis tela, quam 1717. ſub auſpiciis P. O. M. Clementis XI. in Diſſertatione de Monaſtica Italiae Hiſtoria conſcribenda univerſae eruditorum Reipu-
bli-

blicae repraesentasti. Equidem dum illam evolverem atque avide lectitarem, tanta animi voluptate affectus sum, ut non tam Tibi, quam Casinensi coetui in Patavinis Comitiis congregato mense Aprilis an. 1714. sim intime gratulatus, cum ipse non sine Divino consilio hujusmodi provinciam adeo difficilem atque laboriosam Tibi unice commendarit. Clarissimus Mabillonius, de quo omnis loquetur aetas, quemque Franciscus Blanchinus Patruus meus amantissimus, dum in vivis ageret, coluit semper atque suspexit tamquam caelestem in terris virum, Gallicanis Benedictinorum Annalibus describendis egregie desudavit; iique a Patribus in decreto fuerunt Tibi propositi veluti exemplar quod aequares. Et profecto cum Tu per duos & amplius annos arctissima Sangermanensium consuetudine Parisiis fruereris, Historiae Italiae ordinandae adeo illis idoneum Te probasti, ut tantorum etiam virorum auctoritas postmodum in caussa fuerit, ut Casinenses Patres, non alium praeter Te unum deligerent, atque Historiographum renuntiarent. Id oneris quasi fatidicus an. 1710. Tibi imponendum fore praesenseras, cum per annos quattuor Germaniam, Bataviam, Belgium, Galliamque lustrasti, ac postmodum in Italiam redux, Romam Historiographi Tui Ordinis munere insignitus adiisti; post annum vero inde digrediens celebriora Archiva, videlicet Casinense, Cavense, Pharphense ac Sublacense visitasti, ex quibus monumentorum segetem licuit Tibi decerpere, atque manipulos coacervare. Praeterea egregie etiam in Orthodoxorum veteris Graeciae Officiorum *editionem incubuisti, ut cuique palam fit ex primo illius Operis*

Tomo

Tomo publici juris facto an. 1722. *quem cum doctissimi Cardinalis Ptolemaei auctoritate praeeunte satis amplis commendationibus praestantiores Urbis Theologi prosecuti sint, hic ego tantorum virorum encomiis si quid adderem, velut anser inter argutos olores jure merito recenserer. Quamobrem de Tuo hoc eruditae Antiquitatis fetu a pluribus dicendis supersedeo, ac ad caetera ingenii Tui praeclara monumenta veluti per transennam strictim inspicienda convertam oculos, ne Epistolii leges praetergressus fuisse videar, neve Tibi fastidium creem. Et hic statim occurrit liber cui titulus*: Primordia Corcyrae ex antiquissimis monumentis illustrata, ac ex Typographia Civitatis Licii penes Mazzei an. 1725. in lucem edita, *de quo pro meritis locutae sunt recensiones Litterariae jam laudatae Tomo* 37. *pag.* 451. *Huic Operi animum adjecisti statim ac Sanctissimus Pontifex Innocentius XIII. Te Corcyrae Archipraesulem renuntiavit: quod etiam in caussa fuisse videtur ut facilius Graecos, multo obsequentiores haberes quam reliqui Praecessores Tui omni virtutum genere praestantissimi. His accedit Enchiridion Graecorum, quod de illorum dogmatibus, & , ritibus Romanorum Pontificum decreta post schismatis Epocham edita, a Te primum in unum collecta complectitur: quod postquam an.* 1726. *Romam ad visitanda Apostolorum limina venerabundus convolasti, statim Benedicto XIII. acceptissimus, dum eundem Pontificem sequenti anno in Beneventano itinere comitareris, eidem nuncupasti, ac ibidem ex Typographia Archiepiscopali Beneventana in conspectum venire voluisti; quasi nec labore fessus, nec itineribus*

curis-

curisque distentus esses, otiaque Tibi ubique suppeterent. Demum quid memorem praestantissimam Sancti Ephraem Syri editionem Graeco-Latinam, quam in quattuor Tomos distributam adornare suscepisti, conquisitis undique venerandae Antiquitatis monumentis, adjectisque Dissertationibus non vulgari eruditione refertis, una cum adnotationibus ad disciplinam Ecclesiasticam illustrandam, atque ad Catholicam fidem contra veteres ac recentiores praesertim haereticos stabiliendam, ex traditione Ecclesiae Syriacae derivatis, quae in postrema parte sub Panopliae nomine comparebunt ex Typographia Vaticana. Hujus specimen a Te oblatum, ut primum adspexit Sapientissimus Pontifex Clemens XII., in quodam Brevi haec ad Te scribere dignatus est: Gratissima fuerunt folia conspicuae editionis Operum S. Ephraem Syri a Te dono missa, quae eruditionem Tuam, quam tot documentis hactenus probasti, maximopere commendant. *Codices paene innumeros consulere Tibi fuit necesse, ac soli Graeci Vaticanae Bibliothecae ad septuagesimum circiter ascendunt. Horum ope Tomus tertius quamplura illius Orientalis Ecclesiae luminis Opera ante hac inedita pollicetur: quin formis ex celeberrimo Typographiae Mediceae poenu depromptis ipsum textum Syriacum proferet, qui fore ut aliquando ab eruditis fontes ipsos sitientibus inspiceretur vix ulla spes erat. Quare ut eruditis omnibus nuntiatum est, editio talis prodibit, qualem Clerus Gallicanus in Comitiis generalibus de more congregatus olim exoptaverat, doctoque Viro provinciam mandaverat, teste Combefisio in Biblioth. Concionat. licet*

irri-

irritis votis & conatu; cum tanti Operis gloria Tibi unice, CARDINALIS AMPLISSIME, *reservaretur. Id vero omni virium conatu praestare deliberasti, statim ac idem Clemens XII. P.O.M. honorem omnino supremum Sanctae Romanae Ecclesiae Bibliothecarii Tibi conferre optimum reputavit, ut aemulareris Cardinalem Marcum Antonium Amulium Cl. concivem Tuum eadem Praefectura donatum an.* 1565, *qui semper studuit impense ut in Vaticana Bibliotheca Sanctorum Veterum Opera summa fide excuderentur, teste Mariano Victorio in Epistola nuncupatoria Operum Divi Hieronymi ad Pium IV., in qua ait*. Is enim ita ad hoc Opus sustentandum promovendumque intentus, & assiduus est, ut desiderari in eo non possit amplius. *Porro Tu*, EMINENTISSIME PRINCEPS, *quanto amore Vaticanorum Scriniorum thesauros prosequaris satis superque prodidisti mox elapso anno* 1731. *cum Brixiam Tibi commissam reversus, Pastoralibus curis & praesertim novae Cathedrali perficiendae licet intentus, ut utilem, quamvis absens esses, Bibliothecae Te probares, eidem irrevocabili inter vivos donatione selectissimos libros tuos omnes donasti; atque ut Tui spatia pro illis retinendis laxarentur ab ipsomet feliciter regnante Pontifice per litteras obtinuisti: qui Te illi Bibliothaecae* publica litterarum utilitate, Tuaeque virtutis merito postulante, Praefectum *commendavit. Sed ingenii Tui monumenta diutius non persequar; cum alia sint quorum praeconio virtutum Tuarum fama latius propagetur, & praesertim quod juvenili adhuc aetate a Clemente XI. tribus sacris Congregationibus primum adscriptus fue-*

fueris Indicis nempe, Rituum, & Sancti Officii; dein vero ad Abbatiales evectus infulas, antequam per tempus liceret. Quod si insignia Tuae Purpurae ornamenta suspicio, magis tanti onoris splendore percellor; cum Tuis ipse meritis, non obsecundantis Fortunae beneficio ad summae Cardinalatus dignitatis fastigium evectus sis, adeo felici Christianae Reipublicae exitu, ut Tui nominis fama, quae inter domesticos Caenobitarum cancellos diu latere non potuit, magis in dies aucta, tandem in Urbe Roma admirationi esse potuerit, quae juxta vetus adagium nihil unquam admiratur. Quid dicam de Tua erga omnes aequabilitate, ob quam, ut Sidonii Apollinaris sententiam usurpem, sine superbia *cernis* nobilem, sine jactantia literatum, sine asperitate costantem, sine popularitate communem. *Tu es suavis alloquio, in dicendo vel ex tempore facundissimus, atque in amplissimo dignitatis & auctoritatis gradu, cum modestia, tum comitate secundus nemini. Subit vero animum meum aliarum quoque virtutum Tuarum recordatio. At longum esset ire per singulas: immo id praestare vitio verteretur, cum vel jam videar abuti patientia Tua, ac diutius quam par est in hujusmodi sermone immorari; praesertim cum alloquar* CARDINALEM AMPLISSIMUM *assiduis Pastoralis muneris curis detentum, qui, quod Ecclesiae regimen, quod gravissimorum studiorum ratio, quod Vaticanae Bibliothecae onus, quod Cardinalatus dignitas, quod in Deum pietas & amor, ac demum quod ad Ecclesiae ornamentum Religio exigit, nullo sane tempore praetermittit, adeo ut nihil admodum otii sibi reliquum videatur. Hoc si antea mecum*

Lib. VIII Epist. 18.

ipse

ipse reputassem, satis superque visum fuisset (quod non sine magna quidem mei ignoti nominis perennitatis usura est) hoc anecdotorum monumentorum qualecumque spicilegium Tibi, CARDINALIS AMPLISSIME, *nuncupare. At si me excusem, veniam Te mihi daturum confido. Vides enim quae me in primis rationes impulerint, ut Te deligerem egregium Virum, qui mihi monitor esses atque Mecoenas. Id autem dum praestarem, a Tuis etiam laudibus celebrandis me temperare non potui; quod non ad reprehensionem ab aliquibus referri velim, si conatui vires non suffecerint. Amentem enim esse oportet, qui tantum audeat; praesertim proposito sibi Viro numeris omnibus absoluto, cujus proinde praeclare gesta nemo unquam pro meritis commendabit. Quod si modestiae Tuae leges violasse dicar, adeoque vel hic conatus specie culpae non careat; esto: sed nolo purgare; cum neque fabulas venditarim, nec aliud in medium attulerim, praeter imaginem Tui: immo nec sicut primum mihi animo & cogitatione propusueram, ipsam effinxi, nec Tuis virtutibus feci dicendo satis, cum Tu omni encomio major existas.*

NOI

NOI
RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. F. *Tommaso Maria Gennari Inquisitore*, nel Libro intitolato *Enarratio Pseudo-Athanasiana in Symbolum &c. Opera, & Studio Josephi Blanchini*, non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per Attestato del Segretario Nostro niente contro Principi, e buoni costumi; concediamo Licenza a Pierantonio Berno Stampatore in Verona, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Publiche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 28. Febr. 1732.

(
(Aluise Pisani Kav. Proc. Rif.
(Z. Piero Pasqualigo Rif.

Agostino Gadaldini Segr.

* *

D. IRENAEUS

Lib. 1. contra Haereses cap. 10.

Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terrae seminata, & ab Apostolis, & a Discipulis eorum accepit eam Fidem, quae est in unum Deum, Psal. 145. 6. *Patrem omnipotentem*, qui fecit caelum, & terram, & Actor. 4. 24 & 14. 15. mare, & omnia, quae in eis sunt: *& in unum Jesum Christum Filium Dei, incarnatum pro nostra salute: & in Spiritum Sanctum, qui per Prophetas praedicavit dispositiones Dei, & adventum, & eam, quae est ex Virgine generationem, & passionem, & resurrectionem a mortuis, & in carne in caelos ascensionem dilecti Jesu Christi Domini nostri,* Ephes. 1. 10. *& de caelis in gloria Patris adventum ejus*, ad recapitulanda universa, *& resuscitandam omnem carnem humani generis, ut Christo Jesu Domino nostro, & Deo, & Salvato-* Phillip. 2. 10. & seqq. *ri, & Regi, secundum placitum Patris invisibilis*, omne genu curvet caelestium, & terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, *& judicium justum in omnibus* Ephes. vi. 12. *faciat: spiritalia quidem nequitiae, & Angelos transgressos, atque Apostatas factos, & impios, & injustos & iniquos, & blasphemos homines in aeternum ignem mittat: justis autem & aequis, & praecepta ejus servantibus, & in dilectione ejus perseverantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex poenitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris conferat, & claritatem aeternam circumdet.*

DISSERTATIO

DE GENUINO AUCTORE SEQUENTIS ENARRATIONIS

PSEUDO-ATHANASIANAE

IN SYMBOLUM APOSTOLORUM.

HAnc fidei ἔκθεσιν, sive potius in Symboli traditione Sermonem ad neophytum competentem, celeberrimi toto orbe Athanasii Alexandrini Episcopi fetum non esse facile iis persuadebitur, qui vel alias hujusmodi formulas Athanasio falsa inscriptione tributas examinarunt, vel hanc ipsam non aliud agendo legerint. Primum argumentum, utpote potissimum, sit versiculus septimus ex cap. 5. primae Joannis Epistolae ad nostri Opusculi calcem allegatus, nempe: *Tres sunt qui testimonium perhibent in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus; & ii tres unum sunt.* Hunc enim in Athanasianis codicibus non extitisse nemo prudens dubitaverit, qui advertat nunquam ab ipso fuisse allegatum in Operibus eius genuinis, in iis etiam, in quibus totus est in Arianorum haeresi refellenda, cum Deitatem Filii, & Spiritus Sancti, ipsumque Trinitatis Mysterium, conquisitis undique Scripturae locis, contra ipsos adstruere conatus est; quamvis necessaria, atque admodum

A com-

commoda occasio foret verba illa Joannis, si quidem in Graeco ejus codice exstitissent, proferendi. Praeterea si haec Symboli expositio Athanasium Auctorem haberet; ipse, utpote Nicaeno Concilio addictissimus, in primo articulo enucleando Filium Dei Deo Patri ὁμοούσιον, hoc est *consubstantialem* esse diceret. His accedit Athanasium Nicaenorum Patrum sententiae strenuissimum propugnatorem, tanti eorum Symbolum fecisse, ut hac una formula in suae fidei professione, tamquam certa Catholicorum tessera semper uteretur. Quamobrem ad Jovinianum Augustum scribit: *Cum igitur pietas tua cognoscere e nobis cupiat Ecclesiae Catholicae fidem, nihil nobis consultius visum, quam ut fidem, pro qua Patres Nicaeae propugnarunt, tuo religioso animo recitaremus.* Et postquam dixit universas Hispaniae, Britanniae, Galliae, Italiae, aliarumque regionum Ecclesias Nicaenum Symbolum adoptasse, haec addit: *Huic autem fidei, Auguste, omnes acquiescant, atque in ea maneant, uti Divina atque Apostolica oportet, ut nil ex ea immutare per contentiones, pugnasque verborum liceat.* Demum nullus Catechisticus Sermo Athanasii in ejus Operibus apparet, nec aliquem edidisse unquam credibile est, ut ex mox dicendis de Alexandrina Schola patebit: quare cum veritas in comperto sit, caetera praetermitto, ne delicatis quorumdam auribus fastidium creem.

Quoniam vero nostri Symboli expositio Athanasii nomen praefert in praestantissimo Veronensi libro, antiquo celeri charactere circa septimum saeculum exarato, nec Episcopi nomen additur, suspicioni locum dari putabam, ut de alio intelligeretur Athanasio, illo nempe Alexandrino presbytero, Cyrilli Alexandrini sororis filio, cujus exstat Libellus Graece, & Latine ad Leonem Papam, adversus Dioscorum, in Actis Synodi Calchedonensis, Actione tertia. Nec scriptionis genius, aut res quae hoc in Sermone edisseruntur, aut tempus discrepare mihi primum videbantur. Et pluris faciendum esse putabam, quod vetustissimus idem codex, a quo nunc primum describitur, Acta quaedam Calchedonensis Synodi, atque XII. Cyrilli Anathematismos

Tomo V. Concil. Labb. pag. 1282. Venetae qua utimur edit.

prae

prae caeteris contineret. Accedebat etiam hoc proprium fuisse Presbyteri munus κατηχήσεων praesertim in Alexandrina schola, cujus rei passim exempla suppetunt. Nos a pluribus recitandis abstinemus, ut longiores ne simus. Igitur satis erit hic adlegare quae habet Eusebius lib. 5. Hist. cap. 10. de Pantaeno Alexandrinae scholae Praefecto, qui floruit sub finem secundi saeculi aerae Christianae: *Per idem tempus*, inquit, (Commodo nimirum imperante) *fidelium scholae praeerat vir doctrinae caussa celeberrimus nomine Pantaenus; quippe iam inde a priscis temporibus, sacrarum litterarum schola in civitate* (Alexandrina) *ea fuerat instituta, quae quidem nostra aetate adhuc perseverat*. Deinde aperiens quid in ea schola doceri tractarique soleret, tradit sacrarum Scripturarum studio adjectam fuisse Divinorum dogmatum explanationem; ait enim *Divinorum dogmatum thesauros exposuit:* ac demum quomodo id fieret idem docens ait: *partim viva voce*, *partim scriptis*: ergo praeter Divinam Scripturam, etiam Christianae Religionis Symbolum, quod scriptis minime consignari poterat, in illa schola Cathecumenis explanabatur. Id magis etiam compertum fit ex iis quae scribit lib. 6. cap. 6., ubi habet: *Per idem tempus Clemens qui Pantaeno successerat, apud Alexandriam Cathecumenorum institutioni adhuc praeerat; adeo ut auditor ejus etiam tum puer fuerit Origenes*. Verum re maturius pensitata Vigilii etiam sententia a veritate prorsus aliena mihi tandem visa est, cum Scriptorem nostrum Latinum esse comperi: nam Graecis semper sollemne fuit primo ac secundo Romani Symboli articulo *τὸ unum* addere: ipsique post Nicaenum Concilium non aliam fidei formulam adhibuerunt, etiam in baptismate, quam Nicaenam; ut exemplo esse possunt Tyrii Patres, qui Nicaenae Synodi fidem suscipere se profitentes, haec habent Actione quinta Concil. Constantinopol. sub Menna habiti: *Symbolum Orthodoxum, quod ab ea expositum est, confitemur cum fiducia, & praedicamus in Ecclesia; in ipso baptizati, & baptizantes*. Similiter Hierosolymitani, ac item Constantinopolitani, quorum haec sunt verba ibidem: *Sanctum Symbolum, in quo*

omnes baptizati sumus, cum Sancto Spiritu Nicaena Synodus pronuntiavit. His accedit Sanctus Cyrillus Alexandrinus in Ep. 47. litteris ad suorum Monasteriorum Archimandritas; nec non Ephesinum Concilium, quod adversus Theodorum Episcopum Mopsuestenum vetuit, ne aliud quam Nicaenum in baptismi collatione Symbolum adhiberetur; inquit enim: *Qui vero ausi fuerint aut componere fidem alteram, aut proferre, vel afferre converti volentibus in agnitionem veritatis sive ex Gentilitate, sive ex Judaismo, sive ex qualicumque haeresi, hos quidem si sint Episcopi aut Clerici, alienos esse Episcopos ab Episcopatu, & Clericos a Clericatu decrevit Sancta Synodus; si vero laici fuerint, anathemati subiici*. Item Oecumenica Calchedonensis Synodus, postquam Eunomius Nicomediensis Episcopus Nicaenum Symbolum recitaverat, exclamavit: An. 2. *Haec Catholicorum fides; huic omnes credimus; in hac baptizati sumus; in hac baptizamus; Beatus Cyrillus sic docuit; haec vera fides; haec sancta fides; haec sempiterna fides; in hac baptizati sumus; in hac baptizamus; omnes ita credimus*. Et in Synodalibus ad Imperatorem Epist. 43. post idem Concilium exstantibus litteris Epiphanius Pergensis Episcopus scripsit: *nulla alia doctrina a nobis tradita est accedentibus ad salutare sanctumque baptisma, nisi quae a Sancto Nicaeno Concilio prolata est*. Praeterea Patricius Thyanensis Episcopus, secundae Cappadociae Metropolita, Epist. 51. in suae Synodi litteris habet: *Secundum antiquum, sanctum, & universale Concilium Sanctorum trecentorum decem & octo Patrum, in Nicaena urbe celebratum, baptizati sumus, & nosmetipsos bonae confessioni tradidimus*: Cui Ep. 145. auctoritati accedit & altera Theodoreti Cyrensis in Euphratesia Provincia Episcopi, qui in litteris ad Constantinopolitanae Ecclesiae Monachos habet: *Eos enim qui ad sacrosanctum Baptisma singulis annis accedunt fidem Nicaeae a Sanctis Patribus expositam ediscere jubemus*. Demum Patres in quinto Concilio congregati, postquam Theodori Mopsuesteni blasphemum Symbolum fuit recitatum, dixerunt: *unum tantummodo fidei Symbolum scimus, quod Nicaeni Sancti Patres exposuerunt, & tradiderunt. Hoc &*

san-

ſanctae tres Synodi tradiderunt . In hoc omnes baptizati ſumus , & nos in hoc baptizamus . Hunc , qui apud Graecos viguit , nunquam Apoſtolicum , ſed ſemper Nicaenum Symbolum Cathecumenis exponendi, atque Competentibus tradendi , morem , Romana Eccleſia comprobavit . Etenim Felix hujus nominis III. ſeu Simplicius, ut alii volunt, in ea quam ſcripſit ad Petrum Fullonem Antiochenae Eccleſiae Patriarcham , Epiſtola , haec habet : *Accedentes ad ſanctum Baptiſma pacta fecerunt , & baptiſmatis tempore promiſerunt credere in unum Deum omnipotentem &c.* ubi una cum Conſtantinopolitanae formulae additamentis , caeteros Nicaeni Symboli articulos enumerat . Praeterea in elucubrandis adnotationibus quaedam loquendi genera ab Athanaſio noſtro uſurpata fuiſſe cognovi, quae a Graecanicis fontibus minime profluxerunt . De his penes eruditos aequi bonique judicium eſto . Nos abſque verborum fuco expendemus ſingula momenta rationum , quibus in hanc ſententiam volentes nolentes trahimur , ac veluti manuducimur ad alium Scriptorem ſub Athanaſii nomine inquirendum in Latina Colonia , cum Graecia illi Parens eſſe nequaquam poſſit .

Ep. 1.

Igitur conſideranda ſunt ea verba noſtrae Apoſtolici Symboli Expoſitionis , quae de Deo Patre ſic habent : *Nemo ſine generationis fide appellat auctorem* : & infra : *cum Deum dicimus primitus , & Patris nomen Dei nomini non avellimus , unum quidem auctorem prodimus ; ſed eum , qui ex auctoritate eſt , coaeternum fatemur auctori :* ipſa namque vel ſola videntur ſufficere ad dirimendam quaeſtionem de qua agimus .

Dudum ſiquidem *Auctoris* nomine in Divinis Principium venit: ſed Graeci, vel nullum vocabulum habent, quod illi reſpondeat ; vel ſi quod adſcitum adoptarunt , eo in Trinitatis Myſterio minime uſi ſunt ; ut docet Theodorus Gaza lib. de menſibus . Neminem certe invenias qui Patrem αὐθέντην τοῦ υἱοῦ dixerit . Quamobrem , ut animadvertit Cl. Petavius de Trinitate lib. 5. cap. 5. §. 11. , *fruſtra ſunt recentiores quidam de ſchola Theologi , qui ut Patrem auctorem*

pag. mi. 301.

rem appellari posse demonstrent, *testes Graecos Patres adhibent*, *Dionysium*, *Athanasium*, *Gregorium Nazianzenum*, *Eusebium*, & *caeteros*. *Nam* .... *Graeci illi*, ἀρχῆς, *vel* αἰτίου, *vel* γεννησιουργοῦ, *vel etiam* πατρὸς, *aut similibus utuntur*. *Quare Latinorum haec appellatio propria est*: haec ille. Et si ergo caetera deessent, hoc unum satis superque ducerem ad Scriptorem nostrum Latinum asserendum; cum non semel *auctoris* vocem usurpet, a Graecae locutionis consuetudine prorsus alienam. Ea vox, si sumatur pro jure in voluntate sito, quod in res omnes creatas exercet Deus, Paternae generationi prorsus repugnat: qua de caussa Cerealis in libro adversus Maximianum, Patrem

Cap. 9.

esse auctorem negat. *Patri*, inquit, *non est auctoritas*; *quia voluntas nulla est*. *Pater enim nec volens*, *nec nolens genuit*, *sed natura*. Verum si Latina haec *auctoris*, atque *auctoritatis* vocabula pro principio, atque origine unius ab altero accipiantur, ut de hac fidei expositione dictum est; tunc Deo maxime competunt. Quamobrem Divus

Tom. II. pag. 143. Lit. B. Edit. Veron.

Hilarius lib. VI. de Trinitate ait: *Non erat ante quam nasceretur*: *ut in eo quod non fuit*, *ante quam nascitur*, *naturam ei subsistentis originis denegaret*, & *coepisset esse de nihilo*, *cui ante nativitatem suam existens*, *non daretur auctoritas*. Item libro nono: *Si paternae in se naturae auctoritate quod gerit*, *gerente Patre agit*, *qui usque modo operatur in Sabbato*; *extra crimen operis est Filius*, *in quo paternae operationis praefertur auctoritas*. *Non enim ad infirmitatem retulit*, non potest, *sed ad auctoritatem*. Atque in eodem libro: *Cum enim innascibilis Deus ad perfectam Divinae beatitudinis nativitatem unigenito Deo auctor sit*, *auctorem nativitatis esse*, *Sacramentum paternum est*. *Caeterum non habet contumeliam*, *qui se auctoris sui esse imaginem genuina nativitate consummat*. Quin idem alibi passim *auctoris* nomen adhibet, ut in quarto libro sub initium: *In uno*, *ex quo*, *auctoritatem innascibilitatis intelligit*; *In uno*, *per quem*, *potestatem nihil differentem ab auctoritate veneratur*. Et in eodem ista de Psalmo 44. explicans *Propterea unxit te*

Ibidem pag. 203. Lit. E.

Ibidem pag. 281. Lit. D.

Ibidem pag. 74. Lit. C.

Ibidem

Deus

Deus Deus tuus, inquit: *Tuus relatum est ad auctorem: Te vero ad ejus qui ex auctore est, significationem. Est enim Deus ex Deo*. Et alibi *Ex Patre enim exiens, neque aliam nativitatis habuit naturam, neque nullam: sed eum sibi testatur auctorem, ex quo profitetur exisse*. Item in septimo: *Ita*, inquit, *imago est, ut non differat genere, sed significet auctorem*. Et in nono; *Naturalis igitur Filio Dei, & congenita omnis potestas est; quae cum data sit, non alienat eum per id ab auctore, quia data est; cum quod sit auctoris, hoc datum sit*. Et in duodecimo: *Cum natus sit*, inquit, *Patrem testatur auctorem*. Tum, *Si non aeternum; jam nec Pater, qui generationis est auctor, aeternus est*. Sic in libro de Synodis *Patri subjectus est, ut auctori*. Prudentius quoque in Apotheosi.

pag. 96. Lit. B. C.
Lib. 6. pag. 144. Lit. B.
Ibidem pag. 205. Lit. D.
pag. 281. Lit. E.

> *Sic fit ut aeternum credamus cum Patre Christum*
> *Illo auctore satum, cui nullus praefuit auctor.*

Et ante,

> *Qui Pater est, gignendo Pater; tum Filius, ex hoc*
> *Filius auctore, ut genitus quod sit Patre summo.*

At de *Auctoris* vocabulo sat multa diximus. Restat nunc, ut si alia supersint momenta rationum, quibus vernaculum Scripturæ genus ab Athanasio nostro usurpatum quoquo modo determinari possit, ea nunc in medium proferantur. Igitur animadversione dignum est, Apostolici Symboli Expositionem, de qua loquimur, sic exordiri: *Initium Sacramenti confessione credulitatis imbuitur*. At Sacramenti nomine tantum apud Latinos Apostolorum Symbolum venit, ut novimus ex Tertulliano Praescriptionum contra haereticos cap. 20. ubi ait: *Itaque tot ac tantae Ecclesiae, una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, & Apostolicae, dum una omnes probant unitatem. Dum est illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis. Quae jura non alia ratio regit, quam ejusdem* SACRAMENTI *una traditio*. Nam ut animad-

pag. 209. Lit. D. edit. Lutetiae Parisiorum anno 1675.

ver-

vertit Georgius Capuanus Ambranensis ad hunc locum: *tessera olim in jus hospitalitatis servata; sed inter fratres Christianos, non aliud quam fidei Symbolum*. Quod commentarium probant etiam Nicolaus Rigaltius, & Christianus Lupus; mihique vel ex eo maxime arridet, quod Lucianus ad Chronium, describens astus cujusdam Peregrini nequissimi hominis, qui lucri caussa se Christianum simulans in carcerem detrudi libenti animo passus erat, ut inde ex oblationibus Christianorum lautiorem vitam ageret, haec de primitivae Ecclesiae Fidelibus addat: *Proinde apud illos omnes ex aequo habentur contemptui, praeter* FIDEM *quam exacte* EXPLORATAM *a quocumque* DEFERENTE *suscipiunt; quod facile fit eos ab impostoribus seduci, eosque brevi fieri opulentos*. Porro illud signum seu Sacramentum ad dignoscendos falsos fratres, & ad hospitalitatem habendam Symbolum Apostolorum fuisse hinc etiam liquet; & non obscure innuitur ab eodem Tertulliano in Opere jam laudato, in quo, ut ostenderet contra Valentinianos praesertim, ac Marcionitas ipsorum Ecclesias non esse Apostolicas, neque per fundationem, neque per Doctrinae consanguinitatem, sic claudit Sermonem. *Ita omnes haereses ad utramque formam a nostris Ecclesiis provocatae, probent se quaqua putant Apostolicas. Sed adeo nec sunt, nec probare possunt, quod non sunt: nec recipiuntur in pacem, & communicationem ab Ecclesiis quoquo modo Apostolicis. Scilicet ob diversitatem* SACRAMENTI *nullo modo Apostolicae*. Alibi etiam laudat *Sacramentum disciplinae, & conversationis; Sacramentum salutis; Sacramentum sanctificationis; Sacramentum Christianae religionis*; ut libro de Praescriptionibus videre est. Tertullianum excipit Firmilianus qui Epistola contra Stephanum inter Cyprianicas n. 75. ait: *Hoc est servasse unitatem Spiritus in conjunctione pacis, abscindere se a caritatis unitate, & alienum se per omnia fratribus facere, & contra* SACRAMENTUM *& fidem contumacis furore discordiae rebellare*. Cyprianus quoque lib. de baptismate ad Symbolum respexisse videtur, cum inquit: *Aut quid statues de eis qui ab Episcopis prave sentientibus, aut imperitioribus fuerint baptizati, quando non ad liquidum &*

cap. 32. laudati Operis pag. 213. Lit. C.

pag. 310

& integre, vel etiam aliter quam oportet in TRADITIONE SACRAMENTI *fuerint locuti, certe aut interrogaverint quid, aut interrogantes a respondentibus audierint, quod minime ita interrogari, aut responderi debet, quod tamen non valde illam nostram rectam Fidem laedat, sed non tam ornate ut tu & composite, isti quoque simpliciores homines mysterium Fidei tradant:* Quare Sacramenti vocabulum Africanae Ecclesiae peculiare fuisse nullus dubito; licet cum addito, ad Symbolum significandum, etiam in aliis Patribus reperiatur, ut apud Ambrosium de Virg. lib. 3. ubi *militiae Sacramentum* Apostolica fidei Regula dicitur. *Tomo 1. pag. 84.*

Praeterea cum inquit noster Athanasius: *Praejudicatum tenetur hoc confessionis exordio, ut Filium Deum credat, qui Deum Patrem se confessus est credidisse;* Latinum eum esse quis neget? hoc namque vocabulum *praejudicatum* sub hujusmodi significatione usurpatum apud Tertullianum tantum inveni in Apol. cap. 3. ubi ait: *justius sit occulta de manifestis praejudicare, quam manifesta de occultis praedamnare.* *pag. 4.*

Quamobrem ex dictis hucusque liquet Scriptorem nostrum inter Latinos accensendum esse, cum nullibi graecizantem se prodat, ubique vero Romanæ Ecclesiae ritus callentem, atque Africanarum locutionum peritum. Restat ergo pro hujusce Praefationis coronide, ut investigemus modo quisnam ipse fuerit, qui sub Athanasii nomine larvatus venit in codice. Equidem non me latet Vigilium genere Afrum, Tapsensem, sive Tapsitanum in Provincia Bysacena Episcopum, qui anno 484. Eugenii Carthaginensis confessioni Hunnerico Regi oblatae subscripsit, multa edidisse, quae jampridem inter aliorum Opera delituerunt. Et, ut erudite coniicit Cl. Chiffletius, scripta ejus non pauca sub Athanasii Archiepiscopi Alexandrini nomine ab eodem Auctore vulgata, atque supposita fuisse mihi pro certo est, ut Arianorum odium atque invidiam declinaret, cum eo titulo in omnibus manuscriptis libris exhibeantur; ut exemplo sunt: *Disputatio cum Ario coram Probo Judice* a Montfauconio in lucem emissa, ac iterum, ex pleniore Chiffletii editione, ab eodem Montfauconio vulgata sub hoc titulo: *Alterca-* *Tomo 11. pag. 614. Ibidem pag. 642.*

 tio

tio Sancti Athanasii Episcopi contra Arium, Sabellium, vel Photinum haereticos. item *Solutiones objectionum Arianorum*, quas primo Dialogo contra Arianos Vigilius adjecisse videtur sub ejusdem Athanasii nomine, antequam secundam illorum Dialogorum editionem moliretur, quaeque exstant

pag. 806. Tomo VIII. Bibl. Patrum inter illius Opera. Hae namque in Manuscriptis codicibus Cluniacensi, Parisiensi, Pictavensi, & Pontiniacensi subiiciuntur Dialogo contra Arianos, solis Athanasio, Ario, & Probo Judice interlocutoribus. Demum duodecim libri de *Trinitate*, in vetustissimis etiam codicibus Magno Athanasio adscripti, quorum optimo jure Sirmondus, Labbeus, Chiffletius, Tillemontius, aliique recentiores Tapsitanum Vigilium esse Parentem volunt; licet Montfauconius octo priores libros tribuere conatus sit Idatio Chronographo, qui Lemicensis a Sigiberto dicitur, quique Leone imperante diem suum obiit. Quoniam vero horum librorum nonnulli nunc etiam supersunt in nostro codice, decimus nempe ex parte, ac integer sextus; (quos inter Opus *Sancti Athanasii de Symbolo*, quod nunc primum publici juris facimus, medium occurrit) videamus nunc, an re felicius cedente, inde ad genuinum Auctorem detegendum lucis aliquid erui possit. Qui acephalus est in codice ita inscribitur a Chiffletio: *Liber decimus de Trinitate. Expositio Fidei*

To. VIII. Bibl. Patr. pag. 791. *Catholicae ad Theophilum*; in postrema vero Sancti Athanasii editione donatur hoc titulo: *de Fide sua*, ac post octo priores libros de Trinitate est ordine tertius atque postremus, adeo ut undecimi locum teneat. Itaque cum nostra anecdota Fidei Expositio istum excipiat, ultimus vero de Trinitate liber, nempe duodecimus, editus a Chiffletio sub titulo, *de Trinitate, & de Spiritu Sancto ad Theophilum*, Magnum Athanasium Parentem habeat, sive stilum spectemus, sive argumenta, ut probat Montfauconius Tomo 2. pag. 603. inde videtur confici mancum esse Vigilii Opus, ac uno libro carere; quod propterea ope Veronensis codicis jure merito suppleri possit, cum in ipso mox sequatur anecdotum Opus de Symbolo ejusdem Athanasii nomine insignitum, ut caeteri Vigilii libri de Trinitate. His accedit initium nostri Symbo-

li

li *Securus itaque de instituti tui indole* &c. ad Theophilum commode referri posse; adeo ut ejus proinde nomine ipsum quoque inscriptum fuisse a veritate non abhorreat. Nec certe duodecim librorum numerus aliter stare posse videtur; etiam si Montfauconii argumentis pro postremo libro allatis, ut eum Athanasio vindicaret, minime quis acquiesceret. Licet enim ipse Vigilio, non Athanasio tribueretur, nihilominus Theodulphus Aurelianensis editus a Sirmondo an. 1646. hunc librum de Spiritu Sancto qui ut diximus, postremus omnium est in mss., quique incipit: *His qui Filium Dei creaturam esse profitentur*, tamquam diversum a libris de Trinitate laudat, hoc nomine: *liber quem scripsit adversus haereticos*. Praeterea si editionem Parisiensem Graeco-Latinam Sancti Athanasii consulamus, adhuc undecim libri tantum apparent: nam praemissis septem libris, ut exstant in Montfauconii, atque Chiffletii editionibus, sic caeteri subsequuntur: Octavus: *de Ariana & Catholica confessione ad Theophilum*, cujus initium: *Ariani dicunt, Filium Dei non de substantia Dei Patris genitum, sed extrinsecus creatum*: Nonus: *de Fide sua ad Theophilum*, cujus initium: *Credere jubemur in Dei Patris omnipotentiam, & Filii ejus Jesu Christi*. Decimus: *de Unitate fidei ad Theophilum*, cujus initium. *Fidei unius substantiae Trinitatis, hoc est Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Undecimus demum, *de Fide Unitatis & Trinitatis, Patris, & Filii,| & Spiritus Sancti*, cujus initium: *Credo in Deum Patrem omnipotentem & in unigenitum &c.* Et hæc est fidei confessio, quae in Manuscriptis sequitur post octo libros de Trinitate ad Theophilum, cui consequenter adjungitur sub uno eodemque titulo liber ille duodecimus sat prolixus, qui illis verbis inchoatur: *His qui Filium Dei creatum esse profitentur nequaquam de Spiritu, Sancto*, quemque ut dictum est Cl. Montfauconius vindicat Athanasio.

His undecim ergo si noster de Symbolo anecdotus liber accedat, nemo amplius frustra requiret numerum duodenarium, quem in codicibus exstitisse Chiffletii auctoritate comprobatur; licet Montfauconius, eo quod octo libros contra

Arianos Athanasium edidisse testetur Hincmarus, ac totidem tantum exstent in Manuscripto Sangermanensi, in eam sententiam descenderit, ut quatuor sequentia Opuscula praecedentibus libris minime essent adnumeranda. Sed jure an injuria id dictum sit, ex ipso Hincmaro liquet, qui librum Athanasii decimum de Trinitate laudat. Ordo item, quem Montfauconius, quoad octo priores libros, in codicibus constantem dicit, plane turbatur, ac ruit; & quem ipse sexto loco figendum putat, ope veterum editionum, atque auctoritate solius Sangermanensis libri, numeralis notae 724., nos vetustioris codicis testimonio postremum fuisse ostendimus. Detruncatus enim liber, a quo Manuscriptus noster codex sumit exordium, decimus ordine est in Vigilii Operum editione. Huic accedit ille de quo agimus *Sancti Athanasii de Symbolo*, quem propterea undecimum appellabimus; at hunc excipit ille qui sextus est in editis, ac proinde duodecimus dicendus est. De hoc ut impraesentiarum sermonem instituamus, hic animadvertendum est quod a vulgaris adeo diversus exhibetur, ut novus videri possit, cum illis additamentis penitus careat, quae jampridem in codices irrepsere, quaeque vel tunc exstitisse novimus, cum Sangermanensis codicis Antiquarius octo priores de Trinitate libros sexcentis & eo amplius ab hinc annis scriptis commendaret. Scribit namque: *Explicit liber octavus Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Athanasii Episcopi. Hos libellos* VIII *transcripsi, qui multa addita, & immutata continent.* Nonnulla horum additamentorum animadvertit Cl. Montfauconius ope laudati codicis, quo usus est in adornanda editione, eaque ansulis clausit, ut genuinam lectionem quoquo modo repraesentaret: nos caetera detegemus, utramque lectionem edendo ad calcem adnotationum.

Pag. 497.

Tom. 2. S. Athan.

Sed ad alia momenta rationum, quae prae caeteris Vigilio favent, citissime properemus. Igitur peculiari animadversione dignum, est quod ipse libro I. Dialogi contra Arium Auctoritatis nomine originem Filii a Patre appellat, ut noster Athanasius. Item lib. 3. de Trinit. cum inquit. *Quapropter caussa discernitur, & non Persona: ac per hoc in* Dei-

To. VIII. Bibl. Patrum pag. 745. Lit. H Ibidem

Deitate cum dicit, impassibilem Divinitatem designat. Ubi autem caussam hominis indicat, naturam passibilem esse demonstrat. Vides quia ubi secundum auctoritatem refert, Divinitatem indivisam a Deo Patre esse ostendit: ubi secundum hominem indicat, infirmitatis naturam declarat. Praeterea pluris faciendum est quod scribit idem Vigilius lib. 2. contra Arium, Sabellium, & Photinum dicens *Quomodo ait* VADO AD PATREM *cum quo & semper erat, & a quo nusquam recesserat?* (Ejus est enim ire; & venire, qui aliquibus locorum terminis circumscribitur, ut eum in quo erat deserens locum, ad alium ubi non erat veniat;) *nisi quia utique de illo quem adsumserat homine loquebatur, quod ipse erat iturus ad Patrem, a quo & venturus est judicare vivos & mortuos.* Hic namque ut vides, Deus assumpsisse hominem dicitur, pro ut in nostra Apostolici Symboli Expositione non semel, ac praesertim ad articulum de Christi resurrectione ex mortuis, ubi legere est: *Post creditum ad inferna descensum resurrectionis celeritatem fatemur, ne reliquisse assumptum hominem Deus vel apud inferos putaretur.* Haec locutionis ratio quae Vigilio est familiaris, minus saepe occurrit in Patribus, cum post Nestorii fraudes detectas, ab omnibus fere ea loquendi formula respueretur. Et profecto in Calchedonensi Synodo Actione prima, postquam fuerunt recitata Acta Concilii Constantinopolitani sub Flaviano, in quibus erat: *Dei Filium assumpsisse perfectum hominem*: intercessit Eusthathius Beryti Episcopus, & ibidem: *Hominem non assumpsit*, ait, *sed homo factus est: carnem autem assumpsit.* Maxentius quoque lib. 1. Dialogorum: *Ego*, inquit, *a Deo susceptum hominem nullatenus dicere audeo. Sed Deum sine diminutione Divinitatis suae factum hominem: ne si susceptum a Deo hominem dixero, duas videar in Filio Dei praedicare personas ...... Melius ergo est susceptam a Deo naturam humanam, quam susceptum hominem dicere. Nam Nestoriani cum a Deo Verbo susceptam audirent naturam humanam, personam ab eo, hoc est hominem, susceptam, non eumdem factum hominem credebant*, ut idem

mox

Pag. 782. Lit. C.

Ibidem pag. 783. Lit. D.

pag. 102.

Tomo 4. Bibl. Col. 470.

mox refert. Cyrillus quoque Anathematifmo octavo cum anathema dixiffet ei: *qui affereret, affumptum hominem, una cum Dei Verbo adorandum*: poftea in Theodoriti refutatione ait, *non affumptum effe hominem a Deo Verbo, & quadam habitudine copulatum; fed illum potius hominem effe factum*. Item in Epiftola ad Joannem Antiochenum: *Non hominem alium*, inquit, *fibi conjunxit, ut quibufdam vifum eft, fed idem revera factus eft homo*. Et Sanctus Papa Felix Martyr citatus in Ephefina Synodo Actione prima: *Non hominem affumpfiffe Dei Filium*, ait, *ut fit alter ab ipfo*. Demum idem Cyrillus in priori Epiftola ad Succeffum: *factus eft*, inquit, *homo, non hominem affumpfit, ut Neftorio videtur*.

Tom. 5. par. 2. pag. 195.

Eph. Concil. pag. 268.

pag. 139.

Ex hactenus dictis duo liceat eruere. Primum fit, quod nofter Athanafius videtur Vigilium fe prodere, cum uterque eorum illis vocibus utatur *hominis affumpti a Deo*, quibus perperam intellectis Neftorius merum hominem, jam Mariae finu efformatum, a Verbo affumptum fuiffe impudenter ajebat, quafque cum Latini tum Graeci maxime Patres poftmodum non femel atque iterum, fed faepe faepius damnarunt. Secundum fit, quod haerefis nota neutri eft inurenda, cum ante Cyrillum, immo vero adhuc per ea Cyrilli tempora non defuerint Catholicae Fidei adfertores, qui hujufmodi voces optimo fenfu protulerint; ut liquet ex Juftino Martyre qui in calce Paraenetici ad Gentes Verbum Dei affumpfiffe hominem ait: *Qui cum effet*, inquit, *Dei Verbum virtute infeparabile, hominem affumpfit qui ad imaginem & fimilitudinem Dei factus eft*. Item ex Prudentio qui in Apotheofi ait:

> *Totum hominem Deus affumpfit, quia totus ab ipfo eft:*
> *Et totum redimit, quem fumpferat........*

Et ex Auguftino lib. XI. de Civitate Dei cap. 2. ubi haec fcribit: *homine affumpto, non Deo confumpto peractum Incarnationis Myfterium docet*. Item ex Ambr. qui lib. 5. de Fide cap. 5.: *hominis fufceptionem* dixit ut & *corporis*. Demum locutio illa affumpti hominis a Cyrillo licet repudia-

diata, quandoque tamen ab eodem fuit adhibita. Nam Eulogius Alexandrinus de ipso scribit in libro Thesaurorum apud Photium cod. 230. *Divinum Verbum pro nobis factum Pontificem, velut talarem quamdam vestem assumpsisse hominem ex Maria, sive templum*. Et si vero exempla deessent, Vigilii fidem satis superque vindicarent Scripta ejus, Nestorianis semper infensa; & nostri Athanasii mens clare erueretur ex his quae habet ad articulum de Maria Virgine, & ex sequentibus, praesertim cum inquit: *Ascendit in Caelos, ne alium Christum in Filio Dei, alium in hominis filio putaremus*.

pag. 446. & 452. Ex Cyr.

Praetereo parallelas Vigilii sententias, quae cum in adnotationibus allatae sint, supervacaneum videtur hic denuo illas recensere. Quare ad eidem asserendam Apostolici Symboli Expositionem de qua agimus, id unum addidisse sufficiat, ipsum de descensu Christi ad inferos apertam instituisse mentionem libro primo contra Eutychetem §. 3. item libro secundo §9., ac demum in Symbolo quod Athanasianum vocant: ipsum enim Quesnellius in Appendice ad Dissertationem 14. in Opera Sancti Leonis Magni ab eodem Vigilio prodiisse nervis omnibus demonstrare contendit; ac praesertim auctoritate codicis Thuanei, in quo praeter Dialogum adversus Arianos, Sabellianos, & Photinianos sub Athanasii nomine a Vigilio editum, proxime legitur Symbolum Athanasianum sub hoc titulo: *Fides dicta a Sancto Athanasio Episcopo*, quod quanti faciendum sit ex infra dicendis ad hunc locum, cuique constabit; cum caeteri Afri illum articulum constanter omiserint.

pag. 922. Lit. H. pag. 727. Lit. D.

Atque haec pro Vigilio satis: proferamus modo quae ipsum antiqui hujusce fetum Parentem negant, ut eruditus lector singulis pro utraque parte diligenter pensitatis, demum sententiam ferat, cui hoc Opus revera sit referendum. Ipsa nobis vel sola erit ad genuinum auctorem probandum satis. Primo igitur quaedam Scripturarum loca sub varia versionum forma ab Athanasio nostro prolata sunt, quae si ad Vigilii lectionem referantur, toto caelo discrepant inter se. Rem exemplis illustremus. Vigilius lib. 7. de Trinita-

Tom. VIII

te

Tom. VIII Bibl. Patrum pag. 789. Lit. A. te, qui inscribitur : *de Professione regulae Catholicae cum increpatione haereticorum :* haec habet : *Unde prius nobis maxima cura fuit docendi de tam admirabili , regalique decreto , in quo omnibus gentibus praemium vitae aeternae promittitur , dicente Domino :* Euntes baptizate omnes gentes in nomine Patris , & Filii , & Spiritus Sancti : *vere ego in hoc satis admiror , & stupere mentis diutius intentus collaudo tantam Sacratissimae Trinitatis gloriam in duodecim penitus verbis distinctionum , vel syllabis breviter fuisse expositam .* Et ita hunc locum recitat pag. 725 G. 745 F. 752 C. 753 H. 767 H. 769 C. 772 E. 773 H. 775 D. 777 F. 782 D. 786 A. 789 A. & E. 792 F. ac demum 799 F. At in nostra fidei Expositione nec pari certe verborum numero, nec eadem omnino locutione illa sententia concepta est ; legitur enim *Ite baptizate gentes unguentes eas in nomine Patris , & Filii , & Spiritus Sancti .* Haec lectio , ut vides , veterem illam versionem exhibet, quae primis Ecclesiae saeculis obtinere coepit sub veteris ac Italicae nomine . Ex ea (si conjecturis locus esset) originem duxisse dicerem Gnosticorum de Baptismo impiam doctrinam , cum illi aquam solam negligentes , oleum cum ipsa miscendum omnino censerent . Audiamus hac de re Sanctum Irenaeum lib. 1. adversus haereses cap. 17. *Quidam,* inquit , *eorum adducere quidem ad aquam supervacaneum esse dicunt , admiscentes autem oleum & aquam in unum cum quibusdam profanis dictionibus , similibus quae supra diximus , mittunt super eorum caput , qui sacrantur : & hoc esse redemtionem volunt : ungunt autem & ipsi opobalsamo :* Hujusmodi illinitiones non improbat Sanctus Doctor, sed tantum illa profana verba quae in collatione Baptismi Gnosticos protulisse testatur. Nam ut observat Fev-Ardentius ad hunc locum , non eo nomine illos damnat Irenaeus, quod ungerent opobalsamo ; id certe non segniter facturus, si in hoc ab Apostolica traditione declinassent ; sed illos increpat tantummodo eo quod horrendas in Deum blasphemias evomerent. Apostolicam dixi traditionem; nam vel a primis Ecclesiae temporibus in baptizando a Catholicis unctiones

nes usitatas lego in Epistola LXX. Divi Cypriani ad Januarium, in qua haec habentur: *Ungi quoque necesse est eum qui baptizatus sit, ut accepto Chrismate, idest unctione esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit.* Item in Auctore libri de Ecclesiastica Hierarchia cap. 2. ubi ait: *Pontifex ad matrem adoptionis accedit* (hoc est ad Baptismatis fontem) *ejusque aquam sacris invocationibus consecrans, & eam trina unguenti vim maximam habentis purificandi per modum Crucis effusione perficiens.* Tertullianus quoque lib. de Baptismo cap. 6. *Hic .....* inquit, *figura praecessit. Sic enim Joannes ante praecursor Domini fuit: praeparans vias ejus: ita & Angelus Baptismi arbiter superventuro Spiritui Sancto. Nam si in tribus testibus stabit omne verbum quanto magis, dum habemus per benedictionem eosdem arbitros fidei, quos & sponsores salutis, sufficit ad fiduciam spei nostrae etiam numerus nominum Divinorum? Cum autem sub tribus & testatio fidei, & sponsio salutis pignerentur; necessario adiicitur Ecclesiae mentio: quoniam ubi tres, idest Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, ibi Ecclesia, quae trium corpus est. Exinde egressi de lavacro perungimur benedicta unctione de pristina disciplina, qua ungui oleo de cornu in sacerdotium solebant.* Et Constitutionum lib. 6. cap. 16. de divina Sancti Baptismi initiatione: *Tu igitur Episcope, ad illam formam caput eorum qui baptizantur, sive viri sint, sive mulieres, unges oleo sancto, in figuram spiritualis Baptismi. Deinde aut tu, Episcope, aut tibi subjectus Presbyter, sacram super eos proferens nominatim invocationem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, baptizabis eos in aqua.* Infra vero cap. 17. *Baptismus igitur in mortem Jesu datur; & aqua adhibetur pro sepultura; oleum pro Spiritu Sancto.*

pag. 269.

pag. 226.

Item lib. 7. cap. 22 *De Baptismo autem, Episcope, aut Presbyter jam quidem antea constituimus, & nunc vero dicimus quia ita baptizabis, sicut Dominus injunxit nobis dicens.* Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis; *in nomine Patris,*

 qui

qui misit ; Christi , qui venit ; Spiritus Sancti , qui testimonium perhibuit . Ungues autem prius oleo Sancto ; deinde baptizabis aqua ; & tandem signabis unguento ; ut oleum quidem sit participatio Spiritus Sancti, aqua vero symbolum mortis , unguentum autem sigillum pactionum . Quod si neque oleum adsit , neque unguentum , sufficit aqua & ad unctionem , & ad sigillum , & ad confessionem morientis , seu commorientis . Ab aliorum auctoritatibus allegandis abstineo, ne sim longior quam par est. Si quis tamen eas velit consulere, adeat eundem Pseudo-Clementem lib. 3. Const. Apost. cap. 15. 16. & 17. & lib. 3. Recog. & Epist. 3. Item Auctorem quaestionum apud Justinum Martyrem Quaestione 137. Theophilum Antiochenum lib. 1. ad Autolycum . Origenem lib. 5. in Epist. ad Ro. Chrysost. Hom. 12. in 1. ad Corinth. & Homil. 6. ad Coloss. Basilium lib. de Spiritu Sancto cap. 27. Nazianzenum Oratione in Sanctum Baptisma . Item laudatum Tertullianum lib. de Carnis resurrectione, & lib. 1. contra Marcionem , Arnobium in commentariis Psal. 4. 22. 82. 90. 132. & 134. Optatum Milevitanum lib. 2. 3. & 7. contra Parmenianum, Augustinum 15. de Trinitate cap. 16. & lib. 4 de Symbolo cap. 1. & Tractatu 44. in Joannem, Ambrosium lib. 1. de Sacramentis cap. 1. & 7. Hieronymum Dialog. contra Lucife. Hoc unum tamen adhuc placet adiicere nempe antiquissimum hujusmodi ritum forte in Ecclesia tum primum obtinere coepisse, cum in Italicam Evangeliorum versionem illud unctionis assumentum invectum est, vel potius e contra fuisse additum in nonnullis Evangeliorum codicibus *unguentes* propter eundem illinendi morem jampridem receptum in Ecclesiis, vel ab ipso Apostolorum aevo ut supra probatum est. Sed caetera quae Vigilio adversantur breviter prosequamur . Hic lib. 3. de Trinitate cap. 12. ℣. 10. illud Zachariae testimonium a Joanne allatum cap. 19. ℣. 37. sic refert : *videbunt in quem transpunxerunt*; at in nostro Symbolo juxta Hebraicam veritatem , atque lectionem vetustissimi codicis Evangeliorum Italicae versionis, quam prope diem publici juris facturi sumus, ita legere est : *Videbunt in quem compunxerunt*.

Tom. VIII. *Bibl. Patrum pag.* 781. *Lit. E.*

runt; Verſione Arabica non diſcrepante, quae habet *Videbunt quem pupugerunt*. In LXX. legimus ἐπιβλέψονται πρός μὲ ἀνθ᾽ ὧν κατωρχήσαντο quod interpretati ſunt Latini: *Et aſpicient ad me, pro his quae illuſerunt, ſive inſultaverunt mihi*, ut docet Hieronymus. Praeterea decantatum illud de Trinitate Teſtimonium: *Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus, & ii tres unum ſunt*; pro ut ab Athanaſio noſtro allegatur, certe non iiſdem conceptum vocibus apud Vigilium invenias; ipſe enim lib. I. de Trinitate ſic habet: *Tres ſunt qui teſtimonium dicunt in caelo, Pater, & Verbum, & Spiritus, & in Chriſto Jeſu unum ſunt*. Item ad calcem ejuſdem libri: *Tres ſunt qui teſtimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus, & in Chriſto Jeſu unum ſunt*. Et lib. x. legit ut primo loco jam ſupra retulimus.

Tom. VIII. Bibl. Patrum pag. 775 Lit. E.

Quoniam vero modus in rebus habendus eſt, de Scripturarum teſtimoniis plura loqui minime volumus: ſed ad ea quae in noſtra Symboli Expoſitione ediſſeruntur paulisper animum placet convertere; atque periculum facere an ipſa ad aetatem dignoſcendam nos quoquomodo manuducere poſſint. Igitur ſub initium noſter Athanaſius ubi ait: *Quoniam quamvis velle noſtrum ſit, perficere tamen ſine illo non invenimus*; procul dubio reſpexit ad illa Pauli verba Epiſtolae ad Romanos cap. 7. ℣. 18. *Nam velle adjacet mihi; perficere autem bonum non invenio*. Quoniam vero idem Gentium Apoſtolus ad Philippenſes cap. 2. ℣. 13. ſcribit: *Deus enim eſt qui operatur in nobis, & velle, & perficere*; quae recto tramite noſtri Athanaſii ſententiae videntur adverſari; ut illius aetatem atque doctrinae rationem aſſequamur, animadvertendum eſt, quod antequam Pelagiana haereſis ex Origenis fontibus emanaret, ac in eo ſtare indifferentiam arbitrii traderet, ut nempe potentia volendi eſſet a Deo, non autem ipſe actus voluntatis, non adeo ſcrupuloſe cum Latini, tum Graeci Patres locuti ſunt: ipſorum enim animis cum alte inſediſſet Catholicus ſenſus, bona fide velle noſtrum juxta Pauli ſententiam, perficere autem Dei eſſe, quandoque dixerunt: intelligendo videlicet, quod licet motum voluntatis Deus in nobis efficeret, adhuc tamen ſtaret ar-

pag. 776. Lit. C.

pag. 773. Lit. H.

bitrii nostri libertas, qua cum gratia Divina optime copulatur. Postquam vero Pelagius suam vafritiam detexit docuitque, ut refert Divus Augustinus libro de Gratia Christi: *Quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare illius est qui hoc posse adjuvat: quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est: Quod loqui possumus, Dei est: quod vero bene vel male loquimur, nostrum est;* tunc Patres pressius loqui coeperunt, & Pelagianorum errorem late sunt insecuti; praesertim vero Divus Augustinus in laudato Opere de Gratia Christi, in quo Apostoli mentem egregie exponens, sic haereticos illos aggressus est: *Non ait*, Deus enim est, qui operatur in vobis posse, *tamquam ipsi jam velle, & operari per se ipsos habeant, nec in his duobus adjutorio ejus indigeant; sed ait*, Deus enim est, qui operatur in vobis & velle & perficere; *vel sicut in aliis, & maxime Graecis codicibus legitur*, & velle, & operari. *Videte si non Apostolus gratiae Dei futuros adversarios* Origenem, & Pelagium *Sancto Spiritu tanto ante praevidit &c.* Quamobrem hanc Apostolici Symboli enarrationem post Augustinum in Africa scriptam fuisse a veritate videtur prorsus alienum; praesertim cum post damnatam non semel in Occidente Pelagii haeresim, ac demum etiam in Concilio Ephesino an. 431. in ullo Catholico Scriptore frustra requiras eam locutionis formulam, quae velle nostrum esse profiteatur. Hieronymum tamen exceptum velim, qui in Epistola ad Demetriadem de Virginitate servanda scribit: *Et tamen velle, & nolle nostrum est*, sed statim contemperat subdens *ipsumque quod nostrum est, sine Dei miseratione nostrum non est*. Item contra Pelagianos sub initium: *nostrum*, inquit, *incipere, illius perficere*; atque infra in eodem libro: *Liberum arbitrium in eo tantum est ut velimus atque cupiamus, & placitis tribuamus assensum. Jam in Domini potestate est, ut id quod cupimus, quod laboramus, ac nitimur, illius ope, & auxilio implere valeamus*. Illud tamen *velle* & *incipere*, quod nobis & libero tribuit arbitrio, quis Semipelagiano sensu dictum putabit a Hieronymo eo ipso in Opere, quod contra Pelagianos scribit?

Cap. 4.

Cap. 5.

Lib. 3.

bit? Immo erat illud *velle nostrum est* veluti quaedam locutionis ratio a plerisque usurpata, quae usque ad Pelagianas fraudes, & Hieronymi tempora innoxio sensu perduravit. Scilicet verborum omnium insidiae ac decipulae adhuc detectae omnes non erant: atque hinc Auctorem nostrum a pravi dogmatis calumnia liberamus; ac ejus aetas ante Semipelagianam haeresim figenda esse videtur, praesertim si brevitatem enucleati Symboli examinemus, cum ipsum Sanctae Ecclesiae mentione claudatur. Hoc vel unum argumentum nostram Expositionem Vigilii fetum non esse satis evincere posse crediderim, cum ipse libro contra Eutychetem scribat: *Caro quippe in nobis moritur; unde & in Symbolo carnis resurrectionem, non animae confitemur, quam esse immortalem credere jubemur:* & libro nono de Trinitate, cum caeteros articulos memoret qui in nostro Symbolo desiderantur, e contra sileat de Ecclesia; cum inquit: *cujus enim exspectamus, in bujus morte & sanguine remissionem peccatorum consecuturi: resuscitandos nos ab eo in his corporibus, & in eadem carne in qua natus est, passus, & mortuus, & resurrexit, animam cum bac carne accepturi ab eo, ut vitam aeternam pro bonis meritis, aut sententiam pro peccatis aeternam, hoc placuit. Amen.* Quare animadvertit Usserius lib. de Symbolis, non in principio solum, sed etiam in Confessionis hujus fine (nempe laudato libro nono) Vigilium secutum fuisse Damasi Symbolum, quod Operibus Hieronymi Tomo IV. Erasmianae, & IX. Victorianae editionis insertum est, quodque hisce verbis eundem fere in modum concluditur, nempe: *In hujus morte & sanguine credimus emundatos nos, & ab eo resuscitandos die novissimo in hac carne, in qua nunc vivimus & habemus spem nos consecuturos praemium boni meriti, aut poenam pro peccatis aeterni supplicii.* Utcumque vero ea se res habeat, utcumque Vigilii sententia difficultatibus scateat inmanibus; fateor tamen ingenue quod tanta est ea qua prae Athanasio Alexandrino Episcopo, vel illo Presbytero Cyrilli Alexandrini sororis filio, pollet auctoritas; ut jure optimo ipsa debeat caeteris anteponi, quousque nostri Scriptoris larva recedat ac

pag. 714. §. 17. Lit. B. Vers. 1.

ge-

genuinus catechetici Sermonis Parens tandem ab eruditis detegatur. Quoniam vero quis forte diligentiam nostram requireret, si de brevitate nostri Symboli nil aliud adderemus; placet hac in re paulum immorari, ac nonnulla additamenta ad tradinam revocare, quae ad deturbandas haereses pro temporum opportunitate in Romanum Symbolum fuerunt invecta.

Articulum de Sancta Ecclesia in nonullis Symbolis, ut in nostro, postremo loco venisse haud dubito. Certe ignotus Auctor qui sub Augustini nomine jamdudum venit, haec habet *Hujus conclusio Sacramenti* (nempe Symboli, ut apud nostrum Athanasium) *per Sanctam Ecclesiam terminatur, quoniam si quis absque ea inventus fuerit, alienus erit a numero filiorum; nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam non habuerit matrem.* Similia leguntur in duobus sermonibus praecedentibus; nec non in libris de Symbolo ad Cathecumenos quorum Auctor sub finem libri secundi *Sancta*, inquit, *Ecclesia in qua omnis hujus Sacramenti terminatur auctoritas.* Et libro tertio ejusdem Operis ait: *Ideo Sacramenti hujus conclusio per Ecclesiam terminatur.*

Serm. 3. & 4. de Symb. To. 6. Edit. Maurinae.

Praeterea Augustinus ipse Sermone 215. in redditione Symboli id ipsum docet cum inquit: *Videtis certe, Carissimi, etiam in ipsis Sancti Symboli verbis, quomodo conclusioni omnium regularum, quae ad Sacramentum fidei pertinent, quasi supplementum quoddam additum ut diceretur per Sanctam Ecclesiam.* Fateor tamen ingenue hunc ordinem in Augustino constantem non esse: quem siquando reperias, tunc caeteri articuli ab ipso praeponuntur. Ut fit etiam ab Auctore Orationis ad Cathecumenos, contra Judaeos, Paganos, & Arianos, sub Augustini nomine vulgatae, in qua primo loco *Remissionis peccatorum*, secundo *Resurrectionis*, tertio *Vitae aeternae*, quarto demum *Ecclesiae* enarratur articulus. Itemque ab Ario Alexandrinae Ecclesiae presbytero qui orthodoxum se simulans in eo Symbolo quod Constantino Imperatori obtulit, ita professus est: *Et in Sanctum Spiritum, & in carnis resurrectionem, & in regnum caelorum, & in unam Catholicam Dei Ecclesiam, quae afi-*

Tomo V. pag. 663.

nibus

nibus usque ad fines est. Consule Socratem Hist. lib. 1. κεφ κϛ. & Sozom lib. 2. κεφ κζ. Demum Cyrillus Hjerosolymitanus Cath. 18. prius meminit *remissionis peccatorum*, deinde *unius Sanctae Ecclesiae Catholicae*. Quod profecto ab Auctore nostro minime praestitum est, sed in ejus Expositione articulus de Sancta Ecclesia excipit eum, quo continetur fidei *in Spiritum Sanctum* professio, ac statim sermo concluditur absque remissionis peccatorum, & vitae aeternae interjecta mentione. Quamobrem aut haec enarratio detruncata ad nos venit, licet Antiquarius eam clausula *Amen* terminaverit, aut ille qui hic competentem, imbuendum suscepit sequentium articulorum Expositionem, altero sermone subinde prosecutus absolvit, ut in more fuit Cyrillo Hierosolymitano in suis Cathechesibus. Nisi malimus dicere quod credendarum rerum articuli in Spiritu Sancto desinant per Sanctam Ecclesiam, quodque duo sequentes, de peccatorum remissione, & vita aeterna speranda ad interrogationes adhiberi solitas in baptismo referri possint, ut coniicitur ex Martyre Cypriano qui Epist. 76. ad Magnum ait: *Quod si aliquis illud opponit ut dicat eandem Novatianum legem tenere quam Catholica Ecclesia, eodem Symbolo quo & nos baptizare, eumdem nosse Deum Patrem, eumdem Filium Christum, eumdem Spiritum Sanctum, ac propter hoc usurpare eum potestatem baptizandi posse quod videatur in interrogatione Baptismi a nobis non discrepare, sciat quisquis hoc opponendum putat primum non esse jam nobis & Schismaticis Symboli Legem, neque eamdem interrogationem. Nam cum dicunt: Credis remissionem peccatorum, & vitam aeternam per Sanctam Ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant Ecclesiam; tunc deinde voce sua ipsi confitentur, remissionem peccatorum non dari, nisi per Sanctam Ecclesiam posse*. Item Epist. 70. ad Januarium. *Ipsa interrogatio quae fit in baptismo testis est veritatis. Nam cum dicimus, Credis in vitam aeternam, & remissionem peccatorum per Sanctam Ecclesiam?* Sed fieri etiam, potest ut Athanasius noster Tertullianum fuerit imitatus qui in libro quem scripsit contra Praxeam, Symboli Apostolici arti- pag. 269.

articulos per summa capita recensens, in Spiritu Sancto definit, adjecta subobscure Ecclesiae mentione. *Unum*, inquit, *Deum credimus, sub hac tamen dispensatione, quam aeconomiam dicimus, ut unici Dei sit & Filius sermo ipsius, qui ex ipso processerit, per quem omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Hunc missum a Patre in Virginem, & ex ea natum hominem, & Deum, Filium hominis, & Filium Dei cognominatim Jesum Christum Hunc passum, hunc mortuum, ac sepultum secundum Scripturas, & resuscitatum a Patre, & in caelos resumptum, sedere ad dexteram Patris, venturum judicare vivos & mortuos. Qui exinde miserit secundum promissionem suam a Patre Spiritum Sanctum Paracletum Sanctificatorem fidei eorum, qui credunt in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum.* Item libro de Velandis Virginibus addito tantum resurrectionis articulo caeteros silentio praetermittit, ait enim: *Regula quidem fidei una omnino est, sola immobilis, & irreformabilis credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem mundi conditorem, & Filium ejus Jesum Christum, natum ex Virgine Maria, crucifixum sub Pontio Pilato, tertia die resuscitatum a mortuis, receptum in caelis, sedentem nunc ad dexteram Patris, venturum judicare vivos & mortuos per carnis etiam resurrectionem.* Demum de Praescript. haereticorum cap. 13. pari jure Symbolum claudit dicens: *Regula est autem fidei, ut jam hinc quid defendamus profiteamur, illa scilicet qua creditur unum omnino Deum esse, nec alium praeter mundi conditorem; qui universa de nihilo produxerit; per Verbum suum primo omnium demissum: Id Verbum Filium ejus appellatum in nomine Dei varie visum a Patriarchis, in Prophetis semper auditum, postremo delatum ex Spiritu Patris Dei, & virtute in Virginem Mariam, carnem factum in utero ejus, & ex ea natum egisse Jesum Christum: exinde praedicasse novam legem; & novam promissionem Regni caelorum: virtutes fecisse: fixum cruci; tertia die resurrexisse; in caelos ereptum sedisse ad dexteram Patris; misisse vicariam vim Spiritus Sancti, qui credentes agat: venturum cum claritate, ad sumendos Sanctos in vitae aeternae & promissorum caelestium fructum, & ad profanos adjudicandos igni perpetuo, facta u-*

Cap. 5.

pag. 206.

triusq-

triusque partis resuscitatione, cum carnis restitutione. Haec Regula &c. Nec aliquem moveat Tertullianum semper in recitando Symbolo variasse; cum Apostoli eam fidei formulam scriptis minime commendarint, propter disciplinam arcani, neque a Cathecumenis eam scribi permiserint usque ad quintum saeculum, ut constat ex Divo Augustino, qui de pag. 548. Symb. ad Cathecum. Tomo 6. ait: *Quotidie dicite apud vos: Symbolum nemo scribit, ut legi possit; sed ad recensendum: ne forte deleat oblivio, quod tradidit diligentia, sit vobis codex vestra memoria.* Et Sermone 58. in Matthaeum Tomo 5. *In* pag. 341. *Ecclesia*, inquit, *ad altare Dei quotidie dicitur ista Dominica Oratio, & audiunt illam Fideles, Symbolum quotidie non auditis.* Item Sermone 7. in traditione Symboli: *Nec ut eadem verba Symboli teneatis ullo modo debetis scribere, sed audiendo perdiscere, nec, cum didiceritis, scribere; sed memoria semper tenere atque recolere .... nec in tabulis, vel in aliqua materia; sed in corde scribitur.* Hic autem Ecclesiae mos oppido liquet etiam ex Facundo Ermianensi lib. 8. cap. 7. & (ut retro elapsa saecula percurramus) ex Beato Irenaeo lib. 3. cap. 4. &c. ex Beato Hieronymo Epist. ad Pammachium contra errores Joannis Hierosolymitani, & ex laudato Beato Augustino lib. de Fide & Oper. cap. 9., ex Beato Ambrosio Epist. 81. ad Syricium, ex Beato Leone Epist. 13. ad Pulcheriam, ex Ruffino & ex Beato Maximo in Expositione Symboli. Quo factum est ut idem Tertullianus laudatis locis, & Irenaeus lib. 1. cap. 2. & lib. 2. cap. 1. itemque Origenes lib. 1. Periarchon, & in Dialog. contra Marcion. adversus haereticos Apostolicum Symbolum per summa tantum capita non verbatim protulerint, ne laudabilem Ecclesiae morem violarent. Ex dictis ergo in promptu est responsio ad ea quae habet Dupinius Tomo 1. Novae Bibliothecae; cum agens de Symbolo Apostolorum, haec scribit: *Si ab Apostolis compositum esset Symbolum, ubique in singulis Ecclesiis, & omnibus saeculis fuisset idem; singuli ad verbum illud didicissent Christiani; in singulis Ecclesiis eodem modo recitatum esset: demum iisdem verbis ab omnibus auctoribus relatum fuisset. Id autem est omnino falsum; quia certum est non modo in secundo & tertio Ecclesiae saeculo; sed & in*

D *quar-*

quarto plura exſtitiſſe Symbola, eaque ſingula, licet doctrina eadem, verbis fuiſſe varia. Haec enim nihil evincunt, cum Symbolum memoriae mandatum ad quintum uſque Chriſti ſaeculum a fidelibus ſcribi religioni duceretur; ac tantum per ſumma capita illud antiqui Patres proferrent. Certe ordo articulorum in omnibus Symbolis conſtans eſt, ac doctrina eadem in omnibus, adeo ut ab uno eodemque fonte diverſas formulas pro loci ac temporum ratione emanaſſe veritati ſit conſentaneum.

Sed ad noſtrae Expoſitionis Symbolum ſermonem iterum convertamus. Hoc ergo in Spiritu Sancto deſinit (adjecta tamen Sanctae Matris Eccleſiæ mentione) ad inſtar Nicaeni, quod nihil aliud eſſe videtur quam Apoſtolici declaratio, ut colligitur ex Epiphanio ſcribente ſub finem Anchorati: *Haec fides a Sanctis Apoſtolis tradita eſt & in Eccleſia, civitate Sancta, ab omnibus Sanctis ſimul Epiſcopis ſupra trecentos ac decem numero praeſcripta.* Porro ratione doctrinae in antiquo Apoſtolorum Symbolo comprehenſae Apoſtolica; explicationis vero a 318. Patribus ſuperadditae Nicaena fides jure merito dici poteſt. Ab Occidentalibus etiam Eccleſiis, ut inquit Uſſerius, longius illud Symbolum & Apoſtolicum habitum, & Nicaenum nominatum fuit. Sic enim habet Ordo Romanus in Praefatione Symboli hujus recitationi praemiſſa ante adminiſtrationem Baptiſmi: *Audite ſuſcipientes Evangelici Symboli Sacramentum a Domino inſpiratum, ab Apoſtolis inſtitutum: cujus pauca quidem verba ſunt, ſed magna myſteria.* Et in ſacrae Coenae celebratione Latina Miſsa, quae circa annum DCC. in uſu fuit, de eodem adiicit. *Finito Symbolo Apoſtolorum, dicat Sacerdos Dominus vobiſcum.* Symbolum autem, de quo hic ſermo eſt, a Nicaenae Synodi Patribus fuiſſe editum ibidem probat laudatus Uſſerius. Sed brevitatem noſtri Symboli paullo fuſius expendamus, quod non ingratum futurum puto, immo jucundum maxime. Ergo vox *Catholicam*, quae deeſt in ipſo, nec in Apoſtolico legebatur, ut novimus ex Cypriano Epiſt. 76. Item non apparet in Orientali, Romano, & Aquilejenſi, quamvis huic poſtremo perperam inſeratur a Pamelio, contra quamplurium optimae

Miſſ. edit. Argentin. ann. 1557. pag. 41. pag. 9.

§ 6. pag. 248.

mae notae Manuscriptorum fidem. Ruffinus certe hanc vocem non explicat: nec fuit in Africano Symbolo, ut manifestum est ex libro, quem Sanctus Augustinus adhuc Presbyter scripsit de eodem Symbolo, ubi ait: *Credimus & Sanctam Ecclesiam* utique *Catholicam*. Hic Commentarius luculenter ostendit vocem *Catholicam* in Symbolum nondum fuisse invectam. Praeterea omittitur illud vocabulum a Marcello Ancyrae Episcopo, qui coram Sancto Julio Pontifice Apostolicum Symbolum Romae professus est: item ab eodem Augustino lib. de Fide & Symbolo ad Cathecumenos. Demum Pacianus ad Symphro: de *Catholicae* nomine scribit: *Sub Apostolis, inquies, nemo Catholicus vocabatur. Esto, sic fuerit. Vel illud indulgeo. Cum post Apostolos haereses extitissent, diversisque nominibus columbam Dei, atque Reginam lacerare per partes, & scindere niterentur; nonne cognomen suum Ecclesia postulabat, quae incorrupti populi distingueret unitatem; ne intemeratam Dei Virginem error aliquorum per membra laceraret? nonne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego forte ingressus populosam Urbem hodie cum Marcionitas, cum Apollinariacos, Cataphrygas, Novatianos, & caeteros ejusdem comperissem, qui se Christianos vocarent, quo cognomine eorum congregationem meae plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur*. Quoniam vero in Concilio Nicaeno sancitum est, ut ea Christi Religionis vera Ecclesia haberetur, cui nomen Catholicae seu Universalis conveniret; hinc ut opinor Romana Sedes omnium Ecclesiarum Mater & Magistra occasionem arripuit illud vocabulum in Apostolicum Symbolum inferendi; quamvis ea appellatio non tunc nata, sed nostrae Ecclesiae jam indita fuerit vel ab Apostolorum aevo cum τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας mentionem fecerint Smyrnaei in Epist. de Martyrio Sancti Policarpi, (ut videre est apud Eusebium lib. 4. Hist. cap. 15.) itemque Sanctus Ignatius Martyr in Epistola ad eosdem Smyrnaeos.

Quoad vero sequentem articulum de Sanctorum communione; adnotasse sufficiat etiam in Ruffini Symbolo non apparere, cum post illud de Spiritu Sancto mox habeat *Sanctam Ecclesiam*: *remissionem peccatorum*. Porro ea verba in

Apostolicum Symbolum fuerunt inserta, ut exponerentquid Sanctae Ecclesiae nomine intelligeretur. Audiamus Auctorem Hist. Symb. Apostolici: *Articulo*, inquit, *de Sancta Catholica Ecclesia Appendicis loco additur proximus de communione Sanctorum, qui in nullo Symbolo ante Divi Augustini aevum reperitur, imo ne in ejus quidem, ut ego arbitror, cum in Enchiridio ad Laurentium cap.* 66. *diserte affirmet, post commemorationem Sanctae Ecclesiae in ordine confessionis poni remissionem peccatorum. Verosimile tamen est circa haec tempora vel paullo post partem istam Symbolo accessisse, idque non ex eo tantum quod compareat in Symbolo recitato in Homilia quadam Augustino adscripta (* Sermone de tempore 123. *) verum & ex hoc quod istis temporibus occasio se obtulerit, quae ejus additionem suadere posset, Schisma, inquam Donatistarum.*

cap. 6. n. 18. pag. 277.

Huic adde etiam Christianum Lupum qui Praescript. cap. 13. haec notat: *Ruffinus..... omittit* Communione Sanctorum. *Etiam Orientalis Ecclesia videtur ista verba non habuisse. Etenim Constantinopolitana Synodus, quae Nicaenam Synodum non dumtaxat per nova contra Macedonianos, & Apollinaristas additamenta, sed etiam ex Apostolico Symbolo supplevit, ista verba praetermisit.*

pag. 284.

Demum articulus de Vita aeterna licet in nonnullis Orientis Ecclesiis haberetur, ut videre est apud Cyrillum Hierosolymitanum Cathechesi VIII. ubi ait: *Haec de vita aeterna dicta sunt hactenus: quod est eorum quae profitemur in fide ultimum documentum, atque terminus*: itemque apud Epiphanium in Anchorato; tamen in Occidentis Symbolis minus obtinuit: quamvis enim legatur a Petro Ravennate, & ab Auctore libri de Symbolo apud Divum Augustinum; tamen in Marcelli Ancyrani Symbolo ab Epiphanio relato Haeresi LXXII. primum apparet. Porro in Aquilejensi Symbolo deerat, ut novimus ex Ruffino, qui in Expositione praecedentis articuli ait: *Sed & ultimus iste sermo, qui resurrectionem carnis praenuntiat, summam totius perfectionis succincta brevitate concludit; quamvis etiam de hoc non solum a gentibus, sed etiam ab haereticis fides impugnetur Ecclesiae*. Et in Apologia adversus Hieronymum,

Petrus Chrysologus serm. 57.

pag. 209. num. 41.

Aqui-

Aquilejensem Ecclesiam *hujus carnis resurrectione finem Symboli* fecisse nos docet. Hieronymus quoque Epistola 61. ad Pammachium, adversus errores Joannis Hierosolymitani: *I: Symbolo*, inquit, *fidei, & spei nostrae, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta, & atramento, sed tabulis cordis carnalibus, post confessionem Trinitatis, & unitatem Ecclesiae omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione concluditur*. Hos secutus est Venantius Fortunatus Pictaviensis Episcopus, qui *Carnis Resurrectione summam perfectionis concludi* testatur. Id ipsum etiam Maximus Taurinensis tradidit per ea verba *hic religionis nostrae finis, haec summa credendi est*. Et Auctor Sermonis 119. de Tempore, Divo Augustino falso tributi, ad hocce resurrectionis capitulum scribit: *Iste jam finis est: sed finis sine fine erit Resurrectio carnis*.

Haec dicta sunto, ut cuique constet Symbolorum, Romanum seu Apostolicum quod in nostra enarratione enucleatur, omnium fuisse brevissimum. Rationem reddit Ruffinus Aquilejensis Presbyter in Prooemio suae Expositionis, cum inquit: *Illud non importune commonendum puto; quod in diversis Ecclesiis aliqua in his verbis inveniuntur adjecta. In Ecclesia tamen urbis Romae hoc non deprehenditur factum ..... In caeteris autem locis quantum intelligi datur, propter nonnullos haereticos addita quaedam videntur, per quae novellae doctrinae sensus crederetur excludi*. Quamobrem Divus Ambrosius Epist. 81. ad Siricium ait: *Credatur Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit, & servat*.

ENAR.

ENARRATIO
IN SYMBOLUM
APOSTOLORUM

CUI TITULUS IN CODICE

Incipit Sancti ATHANASII de Symbolo.

UNA fides, ſed non in omnibus fidei una menſura eſt. Sic & in illa eremi via, cum divinae virtutis indultu populus angelico cibo aleretur, non erat omnibus manna, quod manna eſt; ſed aliis caeleſtem ſaporem incorrupta ſuavitate cuſtodientibus, viles quidam pepones, & triſtem caeparum acrimoniam AEgyptia [1] cruditate eructuabant: ſicque in unoquoque eorum

[1] Codex, *crudelitate eructuabant*: Fidenter reſtituimus in editione *cruditate*. Quid enim hic loci crudelitas cum caeparum acrimonia? Cruditatem autem ſtomachi ex aegra caeparum concoctione ſignificat, quam AEgyptiam dicit, quod AEgyptium caepe Hebraei quidam ſibi in deſerto prae manna augurarentur. *Eructuabant* pro *eructabant* veteribus eſt familiare; ut *tinguebat*, *unguebat*, & alia hujuſmodi. Quamobrem nihil immutandum eſſe cenſuimus.

rum erat non gratia accepti muneris, ſed propriae deſiderium voluptatis. [a] Securus itaque de inſtituti tui indole, manna hoc noſtrum caeleſtibus ferculis defero, confidens in Domino noſtro Jeſu Chriſto, quod is qui coepit te cibis ſuis alere, perſeverantis ſaporis perpetem gratiam tibi tribuat: quoniam, quamvis velle noſtrum ſit, perficere tamen ſine illo non invenimus.

[b] *Credo in Deum:* Initium Sacramenti confeſſione [2] credulitatis imbuitur [c] ut, per hoc immenſitas Dei, [3] qua comprehendi humanis ſenſibus non poteſt, adprobetur. Fidei enim ſecreto recondendum eſt, quod capacitatem aeſtimationis excedit.

Credo in Deum. Hic eſt Chriſtiani nominis titulus, hic humani fructus officii, duo in famulatu Dei, quae principalia in nobis habemus, offerre; cordis fidem, & oris confeſſionem: quia *corde creditur ad juſtitiam; ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Epiſt. ad Roman. X. v. 10.

Credo in Deum. Hoc eſt, quod illum Gentium patrem [4] ab aeterno vitae prioris exemit, hoc, quod

2 Codex *credilitatis*, mendoſe.

3 Hanc lectionem non improbamus, ſi *quatenus*, aut *in quantum* ſignificet; magis tamen placeret *quae*, cum humanae mentis cognitio nec ſenſuum ope ſibi poſſit ullatenus ideam immenſitatis effingere.

4 Lege, ſodes, & meo periculo *a veterno* pro *ab aeterno*. Quo facilior librario lapſus, eo certior emendatio noſtra; nec aliter ſenſus conſtabit. Certe hoc factum cognatione litterarum B. & V. quas in antiquis monumentis unam pro alia ſaepe uſurpatas videmus, uti & dipthongos, ubi iis opus non erat. Sic *piaetas*, *praetium*, *foelix*, *ſae* &c. ut videre eſt in vetuſtiſſimo noſtri Capituli codice, Caſſiodorii Senatoris Complexiones exhibente, quem primum edidit Doctiſſimus Marchio Scipio Maffejus, litterariae Reipublicae decus ac ornamentum.

quod multiplicationem immensi seminis fideli sponsione firmavit; hoc, quod justitiae praemio manente usque ad nos mercedem transmisit, sicut legimus. [d] *Credidit Abraham Deo, & reputatur ei ad justitiam.*

[d] Jacobi II v. 23.

Credo in Deum Patrem. Dei nomini Paternum connectitur Sacramentum: inane enim erat & vacuum, Deum sine Paterno vocabulo credidisse. Hoc & gentes noverunt, & Daemones confitentur: nobis autem, quibus vita aeterna promittitur, salutare mysterium publicatur, ut credamus non in Deum tantum, sed in Deum Patrem; quod & Patris nomen generale est sine Deo, & Dei virtus minus clara sine Patris nomine; ac per hoc sine alterutro, & eo [5] utroque connexo, fundari non potest fides, nisi & Paterna generatio vim Deitatis teneat, & majestas Deitatis sacramentum Paterni nominis non omittat.

Credo in Deum Patrem. [e] Confessio quae Patrem signat, statim confitetur & Filium: vacat enim sine alio aliud nomen; quia nomen Patris est Filius. Nemo, sine generationis fide, appellat auctorem; quia gignentis nuncupatio, natura nascentis est: ac sic nullum [6] inter alterum gradum credas, cum utrumque in uno cognoscas.

Credo in Deum Patrem: Catholicae fidei claram con-

5 Codex *utrumque*. Solaecum: emendari poterat *utrimque*; sed nos libentius reposuimus *utroque*, ut sententia magis sibi constaret, ac ad praecedens verbum *alterutro* referretur, quod pariter pro *utroque* hic usurpatum fuisse nullus dubito.

6 Ex sequentibus conficitur restituendam esse lectionem sic: *inter alterutrum*; quod sensus id omnino requirat.

confeſſionem! Nullum interſtitium inter Deum & Patrem ponitur, nulla intercapedo ſervatur: f utriuſque nominis natura conjuncta eſt. Ut Deum credimus, confitemur & Patrem; connexorum vocabulorum tempora neſcientes: quia [7] Paternæ appellationis nuncupatio, a Dei confeſſione non diſtat. Si quis Deum non aeternum novit, Patrem aeſtimet non aeternum.

Credo in Deum Patrem. [8] Hoc ipſum, quod ordo verborum, quamvis connexione conjuncta, Deum nominat, antequam Patrem, incorruptae fidei laudabile continet argumentum; ne quis pravae aeſtimationis errore g non ad unum omnia aeſtimet referri debere principium. Nam cum Deum dicimus primitus, & Patris nomen Dei nomini non avellimus; unum quidem auctorem prodimus, sed eum, qui ex auctoritate eſt, coaeternum fatemur auctori.

Credo in Deum Patrem. Prejudicatum tenetur hoc confeſſionis exordio, ut Filium [9] Deum credat, qui Deum Patrem ſe confeſſus eſt credidiſſe; quia generi ſuo caeleſtis natura reſpondet; nec

E ſi-

[7] Reſtituimus *Paternae*. Codex *Paternam*, ex librarii lapſu.

[8] Forte legendum, *hoc ipſo quod*.

[9] Emendavimus *Deum* pro *Dei*, quod eruditus Lector aequi bonique faciet, ſi diligenter advertat jam ſupra fuiſſe probatum quod *confeſſio quae Patrem ſignat, ſtatim confitetur & Filium*? Atque hic noſtrum Athanaſium de Patris ad Filium relatione nullatenus loqui, cum id unum conetur oſtendere, quod nempe Filius Deus ſit, ac in omnibus idem cum Patre; ea potiſſimum ratione, quia *generi ſuo caeleſtis natura reſpondet*. Codex *reſpondit*: ſed in Mſſ. libris I & E promiſcue ſaepe uſurpantur.

[10] simile sibi potest esse quod suum est. Humana tantum conditio & degenerationem respicit, & profectum. Caeterum qui ex Deo Patre nascitur, non potest Filius esse, nisi Deus sit.

Credo in Deum Patrem omnipotentem. Quae enim alia natura ....

.... ret. [b] Sed quamvis peccato [11] esset libera; non tamen alia haberetur, quam quae posset esse peccatrix.

[b] Desunt duae paginae abrasae.

[i] *Ex Maria Virgine*. Honor materni sexus incorruptae Virginitatis professione monstratur, ne divisus esset homo & Deus; quamvis habens utriusque status plenitudinem crederetur. Sed quamvis homo nasceretur ex Maria, [k] Dei tamen virtus probaretur ex Virgine; ut & fides generis maneret in car-

10 Hic iterum cespitare videbatur Antiquarius. Atque sententiam ita restituendam esse putabam: *nec dissimile sibi*, tum ex praecedentibus, tum etiam ex iis quae sequuntur; sed demum a sententia discessi, consilio, atque auctoritate Doctissimorum virorum Abbatis Philippi Garbelli Brixiensis, & Comitis Ottolini Ottolinii conterranei mei cum dubitationem omnem de Filii Deitate è medio tollat confessio Patris. Si enim Deus Pater, & Filius Deus est; neque enim caelestis illa ac Divina natura, gignere aliquid nisi caeleste ac divinum potest. Itaque non similis Patri Filius, quia idem omnino Deus: sibi enim similis nemo est, sed alteri. Insectatur ergo hac Pericope ὁμοιουσίαν Arianorum.

11 Codex *esse*. Mendum pro *esset*. Paullo infra reposuimus *posset*, pro *possit*. Saepe tamen videas in Scriptoribus sacris (de latinis sequiorum temporum loquor) mutata verborum tempora; cum essent de re potius, quam de eloquentia solliciti. Augustus ipse, teste Svetonio, *simus* pro *sumus* usurpabat. Demum pro *bonor materni sexui* lege *sexus*: nisi *sexui* ex peculiari loci ac temporis idiotismo usus sit auctor hujusce in Symbolum enarrationis; ut olim *domuis*, *anuis* &c. pro *domus*, *anus* genitivo casu veteres efferebant.

carne, & potentia majeſtatis appareret in[12] incorruptione.

Qui ſub Pontio Pilato crucifixus eſt, & ſepultus. Sequitur Virginis partum in confeſſione noſtra, judicium, crux, ſepultura; ne Deus geſtans hominem, aliquem [13] excuſate carnis excitaret errorem, et

 eva-

[12] Codex *in incorruptio. Nam*. Secundis curis *in incorruptionem*, relicto ſine expunctione, in delendis erratis ab Antiquariis adhibita, τὸ *nam*, quod ex oſcitantis Librarii calamo exciderat pro*nem*. Legendum ergo erat *in incorruptionem:* nos repoſuimus *in incorruptione*, ne a Priſciano vapulemus.

[13] *Excuſatè* forte *cum excuſatione* vel *citra culpam*. Ut apud Quintillianum lib. 2. cap. 1. *Et fieri id videtur excuſate*. Item apud Juſtin. lib. 32. cap. 2. *Excuſatius ſacrilegia commiſſurus*. Niſi malis legere *excuſatae* cum diphtongo pro *excuſsae*. Mihi tamen hic magis placet *excuſatae* pro *recuſatae* ſeu *non aſſumptae*: qua ſignificatione accipitur a Tertulliano lib. 1. adverſus Marcionem cap. 16. ubi ait. *Os cibo excuſamus, etiam ſexum a congreſſione ſubducimus*. Item lib. de Virginibus velandis cap. 7. pag. m. 177. cum inquit. *Si enim propter Angelos; ſcilicet quos legimus a Deo & caelo excidiſſe ob concupiſcentiam feminarum, quis praeſumere poteſt tales Angelos, maculata jam corpora, & humanae libidinis reliquias deſideraſſe, ut non ad Virgines potius exarſerint, quarum flos etiam humanam libidinem excuſat*. Hoc eſt *recuſat* quemadmodum alibi dicit *exponere veſtem* pro *deponere* ut animadvertit Rigaltius. Reliqua ad hunc modum emendanda ſunt. *Et evacuati hominis iniectae ſuſpicioni veritatem conferret*. Minima litterarum immutatio, eaque obvia, quibus codices manuſcriptos terere ſolemne eſt. Hinc fit ſenſus perſpicuus, & perquam elegans. Scilicet poſtquam Divinam Chriſti naturam, & conceptionis e Spiritu Sancto myſterium ediſſeruerat, iniectam evacuati ſeu inanimis hominis ſuſpicionem cavet. Quam emendationem ſi improbaveris, lege: *et evacuati hominis iniectas ſuſpiciones veritate conferret*. Hoc eſt & veroſimile redderet ſuſpiciones hominis evacuati (nempe inanimis) iniectas mentibus quorumdam haereticorum. *Homines* pro *hominis* & e contra *ſuſpicionis* pro *ſuſpiciones*, in manuſcriptis libris paſſim occurrunt. *Injecta* vero ſcribitur pro *injectas* cum initialis littera *S* proxime ſequentis verbi *ſuſpiciones* praecedenti inſerviat pro finali. Quod librariorum ſphalma in conferendis codicibus centies mihi contigit obſervare. Non negaverim tamen hancce ſententiam ita quoque reſtitui poſſe, *& evacuati hominis iniectas*

evacuati homines injecta ſuſpicionis veritate conferret; ſed manente, ac ſolido, quod judicari, crucifigi, ſepeliri poſſit, redimeret nos in Deo virtus [14] ſua, noſtra ſubſtantia.

p ° *Deſcendit ad inferna*. p Ne in Filio Dei, Deo pleno dubitaretur fuiſſe hominis plenitudo, inſinuat nobis deſcendiſſe ad inferna confeſſio: vacaret enim tanti myſterii gratia, ſi caro ſolum inanima, ideſt quae animam non haberet, cruci fuiſſet affixa. Nam cujus praemii Chriſtus Dominus noſter [15] poſſet nobis imputare mercedem, ſi nihil in illo fuiſſet, quod aut doloris ſenſum haberet, aut mortis; cum ab [16] utroque eorum & majeſtas Domini, & carnem inſenſibilitas vindicaret.

Die tertio reſurrexit a mortuis; Poſt creditum ad inferna deſcenſum reſurrectionis celeritatem fatemur, q ne reliquiſſe aſſumptum hominem Deus vel apud inferos putaretur, cum [17] ſupradictam ſedem ille adiiſſet conditione mortis, iſte poteſtate vir-

ſuſpiciones veritate confutaret. Qua lectione manuducimur ad praecedentis etiam notionem ſi pro *excuſatae*, phantaſticæ ſcilicet & confictae, legamus *accuſatae* ſeu *incuſatae*. Sic enim illorum nebulonum innui videtur accuſatio, qua veram Chriſti Carnem impetebant.

14 Vel pro *ſua* legendum *ſub;* vel ſententia ita reſtituenda, *virtus ſua in noſtra ſubſtantia*.

15 Codex *poſſit*.

16 In alterutra earum vocum *Domini* & *carnem* error cubare videtur. Vel itaque emendandum *Dominum* vel *carnis*. Prima promptior eſt emendatio; altera magis placet. Non negaverim tamen abſque ulla verborum immutatione ſententiam ita poſſe reſtitui. *Cum ab utroque eorum, & majeſtas Domini, & inſenſibilitas vindicaret carnem*. Hoc eſt: cum & majeſtas Domini, & inſenſibilitas vindicaret carnem Chriſti ab utroque eorum (a dolore ſcilicet, & morte.) At ſi fallimur, emendet felicior aliquis.

17 Codex, *ſupradictum*: Certe ex Librarii lapſu.

virtutis ſuae: [18] quique naturae partibus functus, ille [19] legem infirmitatis complens, hic potentiam reſurrectionis oſtendens.

r *Aſcendit in caelos*, ſ ne alium Chriſtum in Filio Dei, alium in hominis Filio putaremus: [20] quamvis diſtantiae fidem diſtincta natura. Sic ubique conjungitur, ut una in ſenſibus noſtris utraque teneatur. Chriſtus ad inferna deſcendit, ſed Deum mortis conditio non attingit. Chriſtus aſcendit in caelos, ſed hominem divina non reſpuunt.

t *Sedet ad dexteram Patris*: non novam putare debemus, aut ſubitam iſtam in Filio Dei gloriam, quam ſe, & apud Patrem ſemper, & ante ſaecula, ſicut & in Evangelio legimus, propriae vocis teſtimonio profitetur habuiſſe, ſed in eo nunc Filius hominis delatae ſedis honore donatur, quem ideo in omnibus humanis paſſionibus non reliquit, ut iſtam clarificationem divinam dignitatis adveheret. Denique ut hujuſmodi intelligentiae ſecretum humanos poſſit ſenſus intrare, ſedere ad dexteram Patris Filium confitemur; cum immenſitatem Dei nec corporalitas definiat, nec localitas comprehendat.

In-

18 Mendum pro *quiſque*.

19 Reſtituimus *legem* & infra *potentiam*. Codex *lege........potentia*.

20 Hic locus difficultatibus ſcatet immanibus; ſed ſi, mutata interpunctione, reſtituas *conjungit* pro *conjungitur*, ad priſtinum nitorem ſententia redit. Lege ergo ſic: *quamvis* (ideſt omnem) *diſtantiae fidem diſtincta natura ſic ubique conjungit, ut una in ſenſibus noſtris* &c. Diſtantiam pro differentia uſurpat etiam Tertullianus libro de Corona cap. 10. cum inquit. *Igitur qui ſenſu careant, eorum erit perinde uti ea re, cujus careant ſenſu, atque ſi abuti ea vellent, ſi ſenſu non carerent. Nulla vero diſtantia eſt abutendi, cum veritas ceſſat utendi, ceſſante natura ſentiendi.*

* *Inde venturus judicaturus de vivis, & mortuis.* Venturi quoque ad judicandum poteſtas, quamvis Filium Dei Deum deſignet manentem; tamen in eo intelligentiam Filii hominis non reliquit. Quamvis enim ſcriptum legamus, in Paterna [21] eum claritate venturum; tamen & illud divinis eloquiis proditur; *& videbunt in quem conpunxerunt*. Ipſa enim poteſtas de vivis & mortuis judicandi, utramque naturam una cum claritate collectam [22] Chriſto mediatore, teſtatur; quia vivos judicare & homo poteſt, mortuos ad judicium exhibere, niſi Deus, non poteſt.

Joan. XVIIII. v. 37.

[23] *Credo in Spiritu Sancto.* Quod poſt tantorum my-

[21] Codex, *cum*, repoſuimus *eum*.

[22] Supple *in*.

[23] Ita etiam Ruffinus in expoſitione Symboli juxta Baluzii editionem. Unum eſt quod hic obſervari vellem, forte Antiquarium noſtrum in primo Articulo pro *Credo in Deo Patre* emendandi cacoethe accuſandi caſum adhibuiſſe, ut in pluribus Manuſcriptis exemplaribus Ruffini accidit: quare cum haec gemina lectio in uno eodemque noſtri Athanaſii Symbolo reperiatur, Baluzii conjecturis adhaerere minime detrectaverim, qui, ad ea verba *Credo in Deo Patre omnipotente* haec notat pag. 181. Sic tres Manuſcripti codices cum „ Remb. Eraſm. & Morel. & ſic in ſequentibus articulis, & *in Jeſu Chriſto* &c. Pamelius his in locis accuſativum poſuit, tum „ quia ſic invenit in Frobeniana, & in aliis duabus vetuſtis editionibus; „ tum quia ſic habent tria apud Hieronymum Symbola, & ſic ipſe „ Hieronymus in dialogo adverſus Luciferianos, uno loco excepto; ſic „ etiam ubique Auguſtinus. Verum Pamelii rationes probant illud „ quidem in pleriſque Symbolis dici ſolere; *Credo in Deum*: „ at minime probant ſic etiam extitiſſe in Symbolo Eccleſiae A- „ quilejenſis. Quin etiam quo uſitatior erat accuſativus in Sym- „ bolis; eo minus probabile eſt librarios vel incuria, vel de in- „ duſtria ablativum in hoc Symbolo poſuiſſe. At minime mirum, ſi „ cum reperirent ablativum, novitate offenſi, accuſativum inſeruerint. „ Quamobrem codices in quibus legitur: *Credo in Deo &c.* & *in Chriſto &c.* & *in Spiritu Sancto* videntur mihi accuratius conſuetudinem

myſteriorum confeſſionem nunc in fidei noſtrae ſacramento Sanctum Spiritum confitemur, non injurioſa imminutio Deitatis eſt, ſed Catholicae fidei cauta praeſcriptio; ne forte, ſi prius confeſſio Sancti Spiritus fuiſſet inſerta, Perſonarum aliqua confuſio crederetur, quas ſub unius Deitatis majeſtate diſcretas, humana ſalus eſt credidiſſe; quia in Sacramento aeternae ſpei Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus ita tres perſonae ſunt, ne tres Dii ſint; ita Deus unus eſt, ne una perſona ſit. Hoc Chriſtus Apoſtolis tradidit, hoc nobis Apoſtoli tradiderunt: haec enim ſunt Salvatoris aſcenſuri ad caelum [24] poene ultima ad totius doctrinae concluſionem dicta [25] *Ite, baptizate gentes* [*] *unguentes eas in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti:* ut unius

[*] Matth. XXVIII. v. 19.

„ Eccleſiae Aquilejenſis retinere, quam qui accuſativum uſurpant.
„ Haec autem Symboli pronuntiandi ratio non videtur ab hac Eccleſia adſcita ſine conſilio fuiſſe; ſed ut trium perſonarum Divinarum
„ clarior eſſet diſtinctio ab articulis ſequentibus, *Sanctam Eccleſiam &c.*
„ Haec ille. Pamelium monere poterat Ruffinus ipſe, qui prope finem illius libri rationem reddit cur Aquilejenſis Eccleſia ablativo caſu, de Perſonis loquens ſit uſa, ſecus ac in caeteris quae nobis credenda in Symbolo proponuntur. Verum *in Spiritu Sancto*, non autem *in Patre & Filio* ita afferre potuit noſter Athanaſius, uti Venantius Fortunatus. Merito ergo Gerardus Joannes Voſſius ſcribit: *Quod non gravi ſatis cauſſa Pamelius in accuſandi caſum immutavit*. Certe in Symbolo Apoſtolorum ab Uſſerio edito ex codice Graeco-Latino Actorum Apoſtolorum majuſculis litteris exarato exſtante in Oxonienſis Accademiae Bibliotheca legitur *in Chriſto Jeſu* &c. .... & *in Spiritu Sancto.*

24 Codex, *poene ultima totius doctrinae eancluſionem data*. Adeo confidenter textum reſtituimus ſupplendo *ad* ante vocem *totius*, tum legendo pro *data*, *dicta*; ut reponere non dubitaverimus, *poene ultima ad totius doctrinae concluſionem dicta*.

25 Hic ad oram membranae forte idem librarius adnotavit. *Non dixit in nominibus, ſed in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

unius nominis ſignificatio unum Deum traderet ; tres vero perſonas conjunctio adjecta diſiungeret. Videamus nunc, an fideles Diſcipuli accepta ſervarint. Reſpondeat nobis pro cunctis Joannes, qui in pectore Domini noſtri familiariter recubans, totius doctrinae potuit arcana cognoſcere ; qui, quod reliqui Apoſtoli ſcire cupiant, Dominum ſolus interrogat ; qui comprehenſo Domino atrium Sacerdotis non negaturus ingreditur ; [26] cujus ſuſcipienti te Matris Vicarius affectus a Domino diligatur ; qui ad monumentum Domini etiam Petrum feſtinus antevenit. [7] *Tres ſunt*, inquit, *qui teſtimonium perbibent in caelo*, *Pater*, *Verbum*, *&* *Spiritus*, *& ii tres unum ſunt*. Nonne poſt haec, nobis hujuſmodi fidem & mors eſt perdere, & ſalus eſt cuſtodiſſe. Subjungitur denique *in Sanctam Matrem Eccleſiam*, ut illa una [27] Eccleſia ſancta apud nos habeatur, & Mater, quam in Apoſtolis Domini doctrina conſtituit. Amen. Explicit.

7 I. Joan. cap. 5. v. 7.

26 Difficillimus revera hic locus eſt ; non deſperamus tamen emendationem noſtram ſuis quemque calculis probaturum. Pro *ſuſcipienti te*, reſtituendum *ſuſcipientis &*, ac *delegatur* pro *diligatur*. Minima ut vides litterarum immutatio, eaque tutiſſima. Lege igitur, *Cujus ſuſcipientis & Matris vicarius affectus a Domino delegatur*. Quae ut mihi facilis ſit, & clara, ſi cui tamen implicatior adhuc videatur, puta metalepſim verborum factam, & lege, *cujus ſuſcipientis affectus*, *&* (nempe etiam) *Matris vicarius a Domino delegatur*. Aliam quoque emendationem hic placet ſubnectere, de qua tecum Lector contendam pignore. Ipſa cum priori in eo tantum diſcordat, quod pro *te* emendamus *ſe*, legimuſque, verba in ordinem redigendo, ſic : *Cujus affectus delegatur a Domino Vicarius Matris ſuſcipientis ſe* (ſubaudi *in Filium*). Juxta illud Joannis 19. v. 26. *Cum vidiſſet ergo Jeſus Matrem*, *& Diſcipulum ſtantem*, *quem diligebat*, *dicit Matri ſuae : Mulier*, *ecce Filius tuus*. *Deinde dicit Diſcipulo*, *ecce Mater tua*. *Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua*.

27 Codex, *Eccleſiae*. Quis mendum non videat?

AD-

ADNOTATIONES.

[a] *Securus itaque de instituti tui indole &c.*

ETsi caetera deessent, en apertum catechetici Sermonis testimonium. Consulamus tamen Sanctum Augustinum in hisquos habet *de traditione Symboli* Sermones, ex quibus plura alia licet exempla congerere; praesertim ad illustranda ea nostri Opusculi verba, quae mox subsequuntur; nempe: *Hic est Christiani nominis titulus, hic humani fructus officii; duo in famulatu Dei, quae principalia in nobis habemus, offerre, cordis fidem, & oris confessionem: quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*; his namque verbis ignotus Auctor, qui sub Athanasii nomine larvatus venit in codice, Symboli traditionem, redditionemque adhuc clarius videtur innuisse; cum idem Sanctus Doctor Sermone 213. exponens eam Regulae fidei partem: *Credo in Deum Patrem omnipotentem*; haec scribat: *Credite ergo in eum, & confitemini*. Corde enim creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem. *Ideo cum credideritis, oportet ut confiteamini, quando Symbolum reddetis*. Item in exordio Sermonis 214. quem habuit anno 391., cum coepit Presbyter altari ministrare, scribit: *Apostolus dicit*, Quoniam si confessus fueris in ore tuo quia Dominus est Jesus, & credideris in corde tuo quia Dominus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem. *Hoc in vobis aedificat Symbolum, quod & credere, & confiteri debetis, ut salvi esse possitis. Et ea quidem, quae breviter accepturi estis, mandata memoriae, & ore proferenda, non nova vel inaudita sunt vobis*.

Tomo v. pag. 653. Lit. F. edit. Monach. S. Mauri.

Tom. v. pag. 656. Lit. E.

[b] *Credo in Deum.*

Apostolorum Symbolum, quod Romanum vocant, ita

exor-

exordiebatur: *Credo in Deum*, omisso verbo *unum*. Novatianus enim Romanae Ecclesiae Presbyter, suum de Sancta Trinitate librum inchoat his verbis: *Regula exigit veritatis, ut primo omnium credamus in Deum Patrem, & Dominum omnipotentem, idest rerum omnium perfectissimum conditorem*: quo loci sub veritatis Regula Apostolicum Symbolum venire nemo non videt. Sanctus item Leo Magnus in dogmatica, qua Calchedonensem Synodum instruxit, Epistola, haec scribit ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum, contra Eutychetis perfidiam & haeresim: Eutyches *illam saltem communem, & indiscretam confessionem sollicito appcehendisset auditu, qua Fidelium universitas profitetur credere se in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu Sancto ex Virgine Maria*. Hanc Epistolam in qua Symbolum recitatur, calumniati sunt Eutychiani, eo quod nempe Sanctus Pontifex non dixerit *in unum Deum Patrem, & in unum Jesum Christum Filium ejus*, juxta Nicaeni decreta Concilii, nt videre est apud Vigilium Tapsitanum Episcopum lib. 4. contra Eutychetem. Illis tamen ipse Vigilius ibidem ita respondit: *Romae, & antequam Nicaena Synodus conveniret, a temporibus Apostolorum usque ad nunc, & sub Beatae memoriae Celestino, cui iste rectae fidei testimonium reddidit, ita Fidelibus Symbololum traditur. Nec praejudicantur verba, ubi sensus incolumis permanet*. Vigilio accedit Marcellus Ancyrae Episcopus, qui ab Arianis calumniis impetitus, Romanam sedem adiit, & coram Sancto Julio Papa ex more fidei formulam professus est juxta Romanum Symbolum, quod ab Epiphanio ralatum sic incipit: *Credo in Deum omnipotentem* omisso verbo Πατέρα, librariorum, ut Usserio videtur, incuria. Praeterea in Aquilejensi Ecclesia τὸ *unum* Ruffini tempore nondum in Symbolum fuerat illatum; idque a Graecis primum praestitum contra Gnosticos mihi non dubium est; cum nempe isti nequissimi nebulones duplicis Divinitatis commentum excogitarunt. Quamobrem idem Ruffinus in Expositione Symboli ait: *Orientis Ecclesiae fere omnes ita tradunt*.

Cre-

Epist. 10. *cap.* 2. *pag.* 105. *edit. Paris.* 1661.

Tomo VIII. *pag.* 730. *Lit. H. Bibl. Patrum edit. Lugdun.* 1677.

Haeres. 72. *cap.* 3.

De Expos. in Symb. Apost.

Credo in uno Deo Patre omnipotente. *Et rursum in sequenti sermone, ubi nos dicimus*: & in Jesu Christo unico, Filio ejus Domino nostro; *ita illi tradunt* Et in uno Domino nostro Jesu Christo unico, Filio ejus. *Unum scilicet Deum, & unum Dominum, secundum auctoritatem Pauli Apostoli profitentes*. Demum laudatus Vigilius lib. XII. de Trinitate idem testatur, dicens: *Nec non & illa magna, & beata confessio fidei, immo ipsa fides Sanctorum, & testamentum, quod disposuimus ad Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ad sacrum lavacrum regenerationis venientes confessi sic*: Credo in Deum Patrem omnipotentem.

§. 4. pag. 182. edit. Venet. Operum S. Cypriani.

Tomo VIII. Bibl Patrum pag. 799. Lit. F.

[c] *Ut per hoc immensitas &c.*

Sanctus Joannes Chrysostomus in Oratione super parabolam de conductis in vineam operariis hunc Apostolici Symboli articulum eodem commentario exponit, dicens: *Credo, non scrutor: credo, non persequor id, quod comprehendi non potest: credo, non metior id, quod immensum est*. Et Vigilius Tapsitanus lib. VIII. de unitate Fidei ad Theophilum: *O homo*, inquit, *Deitatem quaeris, vitupero te: si credis, bene facis: credere tibi jussum est, non discutere permissum est*. Eadem fusiori calamo habentur in Sermone CXIII. Tomo V. Operum Sancti Augustini; ubi Clarissimi editores admonuerunt dictum sermonem descriptum fuisse ex Vigilii Tapsensis libro de Fide contra Palladium Arianum secundo, cap. 5. 6. & 7. in Francisci Chiffletii editione. Item & in alio Sermone, ibidem, Augustini nomine vulgato, qui est numero 232. quique Vigilio pariter jure optimo vindicatur.

Tomo VIII. Bibl Patrum pag. 790.

In Append. pag. 140.

pag. 316. & seq.

[d] Vulgata *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam.*

Jacob. II. v. 23.

[e] *Confessio quae Patrem signat &c.*

Divus Athanasius Tomo primo Epistola de decretis Ni-

 cae-

caene Synodi, numero 30. eadem habet; ait enim: *Qui Deum Patrem nominat, ſtatim in illo Filium quoque intelligit*. Et Oratione prima contra Arianos: *Qui Deum*, inquit, *Patrem vocat, ſtatim Filium concipit, & agnoſcit*. Item ibidem: *Cum Patris nomen pronuntiamus, ex hoc nomine Verbum quoque, quod in Patre eſt, agnoſcimus*. Ruffinus quoque in Expoſitione Symboli Apoſtolici numero 4. ait; *Hoc ergo ipſo nomine, quo Deus ipſe Pater appellatur, cum Patre pariter etiam Filius ſubſiſtere demonſtratur*. Demum Vigilius lib. VIII. de unitate Fidei ad Theophilum ſcribit; *Quando autem nominaveris Patrem, clarificas Filium; & quando nominaveris Filium, adoras Patrem*.

pag. 236. edit. Monach. S. Mauri Pariſ. Tomo I. par. I. pag. 437. pag. 439.

Tomo VIII. Bibl. Patrum pag. 790. Lit. D.

f *Utriuſque nominis natura conjuncta eſt.*

Ut noſtri Athanaſii mentem aſſequamur, audiendus eſt Divus Auguſtinus, qui Sermone de tempore 181. *Advertite*, inquit, *quod cum Dei Patris nomen in confeſſione coniungit; oſtendit, quod non ante Deus eſſe coepit, & poſtea Pater, ſed ſine ullo initio & Deus ſemper, & Pater*.

g *Non ad unum aeſtimet referri debere principium.*

Hic Manichaeorum errores cavendos monet, qui duo Principia aeterna atque immortalia ſomniantes, eorum alterum bonum, alterum vero malum eſſe docebant. Ad Gnoſticos quoque reſpexiſſe videtur; ipſi enim Deum quidem ſummum eſſe ajebant, ſed eorum quae ei ſubiiciebantur, multa eum ſubterfugere, ejuſque virtutem certis limitibus coerceri; Deum interea fingentes inferiorem, cui *Patris* nomen tribuebant, eumque. *Nun ..... Patrem & initium omnium* appellabant, item, *Patrem ac Deum creatorem Mundi*; ajebantque, ut refert idem Irenaeus adverſus haereſes lib. I. cap. 19. *Dominum noſtrum alterum annuntiare Patrem*,

Contra Haereſes lib. I. cap. I. pag 5. pag. 90.

Patrem, praeter fabricatorem hujus universitatis, quem ... impie blasphemantes Labis fructum esse dicebant. Quare ut impiis istorum deliramentis occurreret, ipse etiam Apostolici Symboli verba in medium afferre optimum duxit, quibus *in unum Deum Patrem credere* profitemur. Et lib. 2. cap. 1. multa habet ut probet quod verus & summus Deus, *solus conditor, & solus Pater sit;* ostendatque ad unum omnia referri debere principium. Praeterea contra Cerdonem ac Marcionem noster Athanasius agit, quorum alter, teste Irenaeo, docuit, *eum qui a lege & Prophetis annuntiatus est Deus, non esse Patrem Domini nostri Christi Jesu; hunc enim cognosci, illum autem ignorari*: alter vero *adampliavit doctrinam, impudorate blasphemans eum qui a lege & Prophetis annuntiatus est Deus, malorum factorem ..... Jesum autem ab eo Patre, qui est super mundi fabricatorem Deum, venientem in Judaeam temporibus Pontii Pilati Praesidis, qui fuit procurator Tiberii Caesaris, in hominis forma manifestatum his qui in Judaea erant, dissolventem Prophetas, & legem, & omnia opera ejus Dei, qui mundum fecit, quem & Cosmocratorem dicit*. Divus Epiphanius tamen Haeresi 42. §. 3. non duo tantum principia, sed tria a Marcione constituta fuisse ait, & quae illa fuerint hunc explicat in modum: *Quorum*, inquit, *unum sit supremum, quod neque nomine comprehendi, neque visu percipi possit, quem & bonum Deum appellat, a quo nihil sit eorum, quae in Mundo sunt, conditum: alterum vero Deum dicit aspectabilem, ac Creatorem; tertium denique Diabolum, inter ambos illos, & eum qui aspici nequit, interjectum*. Cerinthus quoque ut auctor est idem Irenaeus lib. 1. adversus Haereses cap. 26. *Non a primo Deo factum esse Mundum docuit, sed a Virtute quadam valde separata, & distante ab ea principalitate, quae est super universa, & ignorante eum qui est super omnia Deum*. Quam doctrinam Cerinthus hauserat a Nicolaitis, qui dicebant *alterum quidem fabricatorem, alium autem Patrem Domini, & alium quidem fabricatoris filium, alterum vero de superioribus, Christum &c.*

lib. 1. cap. 10. pag. 48.

pag. 116.

Item lib. 1. cap. 27. pag. 106.

Ibidem pag. 106.

pag. 105.

Irenaeus lib. 3 cap. 11. pag. 188.

[b] *Sed quamvis peccato esset libera &c.*

Duae codicis membranae hic, ubi iatus apparet, vel temporis injuria detritae, vel a nescio quo impudenter abrasae modo frustra desiderantur; nihilo tamen minus, ut quoquo modo Scriptores mentem ex sequentibus saltem assequamur, perpendenda sunt ea verba: *quamvis peccato esset libera, non tamen alia haberetur, quam quae posset esse peccatrix;* quibus articulus *ex Maria Virgine* proximo loco succedit. Ex illis namque clare dignoscimus non nativitatem intemeratae Virginis, sed conceptionem Christi de Spiritu Sancto in praecedentibus fuisse expositam, cum hic asseratur, quod si viri ope Servator noster fuisset in Virginali alvo conceptus, ejus Divina caro, licet peccato fuisset immunis, attamen, utpote humano semine propagata, adhuc caro peccatrix dicenda foret, ut probat Tertullianus de Carne Christi cap 17. Quamobrem in comperto est hic Ebionitas, Cerinthianos, aliosque hujus furfuris homines Athanasium nostrum oppugnasse, qui hominem Christum esse non inficiantes, ea tamen ratione genitum blasphemabant, sicut caeteri homines, ex Josephi nempe Virginisque concubitu (quod vel meminisse horret animus) ut novimus ex Epiphanio haeresi Ebionitarum ubi ait; *Ebion Christum ex semine viri esse genitum docuit*. Item ex Tertulliano, qui libro Praescriptionum cap. 68. scribit, Carpocratem *Christum non ex Virgine Maria natum, sed ex semine Joseph* impiissime asseruisse.

pag. 320. & seq. edit. Paris. 1675.

pag. 50. edit. Basil. 1544.

pag. 221. Lit. G.

[i] *Ex Maria Virgine.*

Hinc liquet in nostro Symbolo hunc articulum ita fuisse conceptum: *qui natus de Spititu Santo, ex Maria Virgine*, quemadmodum in Aquilejensi, Orientali, ac Romano; non vero, *qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine*; cum *τὸ natus* ante ea verba *ex Maria Virgine*, minime habeatur. Et sane in dogmatica supra laudata ad Synodum

Cal-

Calchedonenſem Epiſtola, Sanctus Leo Magnus ſcribit: *Fidelium univerſitas profitetur credere ſe in Deum Patrem omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum Filium ejus unicum, Dominum noſtrum, qui natus eſt de Spiritu Sancto, ex Maria Virgine*. Hanc Epiſtolam ab Eutychianis impetitam Vigilius vindicans lib. 4. contra Eutychetem, *Cur*, inquit, *non ſimili dementia reprehendit, quod Leo ait*, Qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, *quoniam hoc verbum Nicaena Synodus non poſuit, & (ut illi placet) hoc verbum profiteri debemus quod ibi ſcriptum invenerimus*. Deinde docens Romanam Ecclesiam in Apoſtolicis verbis permanere, inter ipſa eſſe ait: *Natus eſt de Spiritu Sancto, ex Maria Vergine*.

[k] *Dei tamen virtus probaretur ex Virgine.*

Divus Athanaſius quaerens cur Verbum naſci voluerit, ipſe etiam in quodam fragmento Commentarii in Lucam hanc attigit rationem, dicens: *ut ſit illud inditium ejus Divinitatis*. Et Oratione de Incarnatione Verbi Dei, ut probaret Filium Deum eſſe, ait: *Quis enim omnium unquam hominum corpus ex ſola Virgine ſibi ipſi compoſuit?* Et in eodem libro: *Ex Virgine*, inquit, *ſibi ipſi corpus formavit, ut omnibus non parvum ſuae Divinitatis argumentum exhiberet*. Demum Vigilius lib. IV. contra Eutychetem referens Leonis teſtimonium, ſcribit; *Denique ejus iſta ſunt verba*; „ Nativitas carnis, manifeſtatio eſt humanae naturae: partus Virginis, Divinae eſt virtutis indicium.

[l] *Qui ſub Pontio Pilato &c.*

Apoſtolicum quoque Symbolum, quod Romae coram Julio Pontifice Marcellus Ancyrae in prima Galatia Metropolita profeſſus eſt, ita adducitur ab Epiphanio: *Qui ſub Pontio Pilato crucifixus eſt & ſepultus*: Et ita legitur in perbrevi Symbolo Apoſtolorum, quod extat ad finem antiquiſſimi Graeco-Latini Actorum Apoſtolorum codicis, maiuſculis litteris exarati, quodque in publica Oxonienſis Acade-

cap XI. pag. 105.

Tomo VIII. Bibl. Patrum pag. 731. Lit. A.

Tomo I. parte 2. pag. 1276.

Tomo I part. 1. pag. 90.

Tomo I. part. 1. pag. 63. n. 18.

Tomo VIII. Bibl. Patrum pag. 733. Lit. F

demiae Bibliotheca custoditur, teste Usserio *de Symbolis*, a quo editum est. Similia habentur apud Joannem Cassianum contra Nestorium lib. VI. de Incarnatione Domini. Item in illo Symbolo quod Facundus Ermianensis Episcopus in Catholicae fidei Epistola protulit: nec non in Orientali a Cyrillo Hierosolymitano relato in suis Catechesibus, ac Aquilejensi, ut & in Dupinii tabula ad calcem hujus Operis edita videre est. Primum Symbolorum in quo omnes voces, passionis, crucifixionis, mortis, & sepulturae conjunctas inveniamus, est apud Augustinum, qui Sermone 213 de Traditione Symboli sic eas allegat: *Passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus*. Porro passionis vox omittitur etiam a Tertulliano in duabus Fidei formulis Praescriptionum cap. 13. & de Velandis Virginibus cap. 1. eo quod nempe crucifixio passionem involvat. Id ipsum dicendum de *morte*, quae ut in Marcelli, ita & in nostri Athanasii Symbolo frustra requiritur; nec apparet in dogmatica Epistola, qua Sanctus Papa Agatho sextam Synodum instruxit; cum ipsa sepulturae nomine comprehendatur. Et hinc est, ut animadvertit Auctor Hist. Apost. Symb.: quod *contraria ratione passio ipsius crucifixionem quandoque continet, ut sit in quodam Origenis Symbolo Prooem. lib. περὶ ἀρχῶν; morsque involvit sepulturam, ut in Symbolo Ignatii Epist. ad Trallen. pag. 52 ex qua ipsa in stylo diversitate concludere proclive est, quod termini isti se se mutuo involventes, atque usurpati promiscue uni eidemque rei indicandae adhibiti fuerint, nempe ut declararent Corpus Christi verum esse, reale, & materialis naturae*.

Tomo I. Nov. Bibl. pag. 13

Tom V. pag. 654 n. 3.

pag. 207.

pag. 173.

pag. 125. edit. Lips. 1706.

edit. Isaaci Vossii Amstel. 1646.

[m] *Excusate carnis excitaret errorem &c.*

Divus Joannes in Catholica sua Epistola exstitisse jam tum in Mundo Antichristos quosdam dicit, qui Jesum Christum in carnem venisse noluerunt fateri: idipsum testantur Irenaeus, Epiphanius, Hieronymus, Philastrius, Augustinus, Theodoritus, aliique. Audiatur hac de re laudatus Hieronymus adversus Luciferianos cap. 8. cum inquit: *Apostolis adhuc in saeculo superstitibus, adhuc apud Judaeam Christi Sangui-*

guine recenti, *phantaſma Domini corpus aſſerebatur*. Item D. Ignatius Apoſtolorum aequalis in Epiſtola non interpolata ad Trallianos ſ x. *Si vero*, inquit, *ut quidam Athei*, *hoc eſt infideles ajunt ipſum ſecundum apparentiam eſſe paſſum &c.* Et profecto δοκήσεως & φαντασίας blaſphemum deliramentum Simoni Mago tamquam omnium anteſignano tribuendum eſt; quamvis, ut opinor, D. Joannes Gnoſticos intellexerit, qui praeter immenſam errorum colluviem, etiam contra Corporis Chriſti veritatem impia dogmata diſſeminarunt. Hos Menander ſecutus eſt, teſte eodem Theodorito Tomo 3. Epiſt. 145. Dein Cerdon, Marcion, cum Saturnino, de quo Tertullianus Praeſcript. cap. 46. tradit quod diceret: *Chriſtum in ſubſtantia corporis non fuiſſe*, *& phantaſmate tantum quaſi paſſum fuiſſe*: Demum Baſilides; qui, ut auctor eſt idem Tertullianus ibidem, ajebat Chriſtum *veniſſe in phantaſmate*: *ſine ſubſtantia carnis fuiſſe*: Præterea Valentinum, de quo Gennadius libro de Eccleſiaſticis Dogmatibus ait: *Neque in phantaſia*, *ideſt abſque carne*, *ſicut Valentinus aſſerit*, *neque doceſi* [male enim ex Mſ. Florentino excuſum fuit *de theſi*] *ideſt putative imaginatum* (aut ut in Alchuino *putativa imagine*) *ſed corpus verum*. Praetereo item Manichaeorum aliorumque nefanda nomina, Chriſti verae carni ſemper infenſa, quae longum eſſet perſequi ſingula. Conſtat ergo cum iſtis agere noſtrum Athanaſium, tum hic, tum infra, cum inquit: *Nam cuius praemii Chriſtus poſſet nobis imputare mercedem*, *ſi nihil in illo fuiſſet*, *quod aut doloris mercedem haberet*, *aut mortis*: quare laudatus Tertullianus adverſ. Marcionem lib. 3. cap. 8. ait, *Nihil ..... paſſus eſt*, *qui non vere paſſus eſt*. *Vere autem pati phantaſma non potuit*. *Everſum eſt igitur totum Dei opus*, *totum Chriſtiani nominis & pondus & fructus*. Quo argumento etiam Origenes Dial. 4. urgebat Bardeſaniſtam Marinum, eo quod Chriſtum revera paſſum non eſſe contenderet, haec illi reponens: *Si hominum opinione tantum paſſus eſt Chriſtus*, *non revera*, *Herodem opinione tantum eum judicaſſe*, *Pilatum opinione manus abluiſſe*, *adiuraſſe eum opinione Caipham*, *Judaeos manus ei injeciſſe opinione*, *Apoſtolos opinione extitiſſe*, *ſanguinem eius opinione*

pag. 219 *pag. 219* *pag. 109. edit. Baſil. 1674*

G *effu-*

effusum esse, praedicasse Evangelium Evangelistas opinione; opinione ex caelo descendisse, eoque reversum eum esse: verbo totam salvationem hominis opinione, non revera factam esse necesse est.

" *Evacuati hominis &c.*

Inter caetera Apollinaristarum commenta ab Eunomianorum coenosis fontibus derivata, illud celebratum est maxime a Sanctis Patribus, quod de natura hominis in Christo semiplena, hoc est anima carente, somniarunt. Aiebant impiissimi nebulones Verbum ipsum carnem factum animae vicem supplevisse: ut de ambobus Apollinaribus testatur Socrates, ex Epiphanii versione, in Tripartita lib. 5. cap. 44. ubi ait: *Animam a Deo Verbo in dispensatione incarnationis, non assumptam* docuisse: Athanasius quoque, vel quisquis sit illius Operis Auctor (de quo vide Tillemontium in ejus vita nota 110) in Sermone contra omnes haereses, Apollinaris sententiam exponens, *Apollinaris*, inquit *fidei soliditate privatus*, *Filium Dei ita veram humanae carnis credidit suscepisse naturam, ut in illa carne diceret animam non fuisse, quia vicem ejus expleverit ipsa Divinitas*: & Divus Aug. lib. de Haeres. To. 8. n. 55. pag. 19. haec habet: *Apollinaristas Apollinaris instituit, qui de anima Christi a Catholica dissenserunt, dicentes, sicut Ariani, Deum Christum carnem sine anima suscepisse*. Auctor item Praedestinati, haeresi quinquagesima quinta, quae est Apollinaristarum, scribit, *negasse* Apollinarem *hominem perfectum in Christo; sed assumptionem carnis ita factam, ut intus in homine pro anima Divinitas esset*. Et Rupertus lib. 1. in Joan. *Non enim*, inquit, *sicut Apollinaristae haeretici suspicati sunt, Verbum Dei sine anima carnem assumpsit*. Cassianus demum hanc haeresim repraesentans de Incar. Christ. lib. 1. pag. 1241. ait *Quod humanam eum non habuisse animam* tradidit. Sensitivam quidem Apollinarius animam fatebatur, non autem rationalem. Namque ut Vincentius Lirinensis scribit Common. cap. 17. pag. 50. *Apollinaris dicit in ipsa Salvatoris nostri carne aut animam humanam penitus non fuisse, aut certe talem fuisse, cui mens & ratio non esset*; cujus *loco* proinde,

Tom. 2. pag. 230.

pag. 214.

de, ut Epiphanius ait, *Divina natura fuerit*. Ariani quoque eandem blaſphemiam protulerunt, ut teſtatur Epiphanius haereſi 69. cum inquit: *Nolunt Chriſtum animam ſuſcepiſſe*. Nec praeter Epiphanium qui hoc palam faceret alium allegat. D. Auguſtinus Haereſi 49, ubi ait: *In eo quod Chriſtum ſine anima ſolam carnem ſuſcepiſſe arbitrantur, minus noti ſunt, nec adverſus eos ab aliquo inveni de hac re fuiſſe certatum. Sed hoc verum eſſe & Epiphanius non tacuit*. Poſtea vero idem confirmarunt Theodoretus lib. 5. Haereticarum Fabularum cap. 10. & Leporius Presbyter lib. 1. de Fide, qui de illis ſcribit: Si *igitur Jeſus Chriſtus animam non habuiſſet, ſicut neſarii aeſtimant Ariani . . . . numquam ſapientia proficere poterat*. Hos ergo impetit noſter Athanaſius, cum hic, tum paullo infra, cum dicit: *Vacaret enim tanti myſterii gratia, ſi caro ſolum inanima, ideſt quae animam non haberet, cruci fuiſſet adfixa*. Vocem evacuati pro inanimis ſaepe uſurpat etiam Tertullianus, ac praeſertim libro de Carne Chriſti; ubi contra Alexandrum oſtendit, quomodo caro Chriſti, licet fuerit ex noſtra, tamen non fuerit peccatrix.

To. I. Venetae Sirmondi Edit. pag. 182.

Pag. 320.

* *Deſcendit ad inferna.*

Fateor ingenue Clementem, Irenaeum, Juſtinum Martyrem, Tertullianum, Origenem, Auguſtinum, alioſque nullam hujus articuli mentionem feciſſe: immo plures quam ſexaginta vetuſtiſſimorum Patrum & Conciliorum Confeſſiones his verbis carere; ac deeſſe in Marcelli Ancyrani Symbolo, itemque in illo quod Romana Synodus 25. Epiſcoporum ſub Agathone Papa per Epiſtolam miſit Conſtantinopolim per quatuor Sedis Apoſtolicae Legatos: Inter Latina tamen, quæ exſtant, fidei Symbola, certe in Aquilejenſi, apud Ruffinum, articulus iſte invenitur, non tamquam de novo additus, ſed ut jamdudum uſu receptus in illa Eccleſia. Quoniam vero in ejuſdem Symboli Expoſitione ſcribit laudatus Interpres: *In Eccleſiae Romanae Symbolo non habetur additum* DESCENDIT AD INFERNA; hic juvat in medium proferre ea quae habet Cl. Henricus Vicus, Oſthovii Toparcha, in

 Opuſ-

Opuſcolo, quod de Jeſu Chriſti deſcenſu ad inferos elaboravit, ut oſtenderet hunc articulum jam tum ab Apoſtolico aevo in Symbolo extitiſſe. Poſtquam enim plura congeſſit Sanctorum Patrum teſtimonia, quae ſunt ejus ſententiae maxime opportuna, demum ita concludit: *Quod Ruffinus memoriae prodidit eam de Domini ad inferos deſcenſu particulam non fuiſſe habitam in Symbolo Romanae Eccleſiae, neque vero etiam in Eccleſiis Orientis, in eo magnopere hallucinatus eſt. Neque ipſi fides habenda eſt ſcribenti adverſus manifeſte contraria documenta.* Porro illud capitulum exſtat tum in veteri Ordine Romano, tum in Cottonianis quibuſque, & antiquioribus Symboli exemplaribus, teſte Uſſerio de Symbolis. Item in Gallicano Venantii Fortunati Symbolo, in quo *deſcendit ad infernum* legitur. Et apud Hiſpanos, anno Chriſti 785. Etherius Uxamenſis Epiſcopus, & Beatus preſbyter contra Elipandum Toletanum Archiepiſcopum Symbolum Apoſtolicum protulerunt cum hoc articulo, *deſcendit ad inferna*. Apparet etiam Latine ac Graece in duplici Symbolo, quod viſitur in *Pſalterio Graeco Papae Gregorii*, ut praefert titulus, exiſtente in Benedictini apud Cantabrigienſes Collegii Bibliotheca. Item exſtat in Hildeberti Cenomanenſis de Confeſſione Sanctae Trinitatis Hymno, in quo, poſt praecedentium articulorum mentionem, haec habet .... *crucifixus, tumulatus,*

Obdormivit & deſcendit, reſurrexit & aſcendit:
Sic ad caelos elevatus, judicabit judicatus.

Et licet in Auguſtini Symbolo non compareat, in nonnullis tamen Occidentis Eccleſiae jam tunc exſtitiſſe credibile eſt; ſcribit enim Epiſt. 164. al. 99. cap. 5. n. 14 *Teneamus firmiſſime quod fides habet fundatiſſima auctoritate firmata, quia Chriſtus....... apud inferos fuit*. Hinc tamen haud credas velim ab Occidentis Eccleſiis hunc articulum aeque fuiſſe uſurpatum, ac a Graecis, in quibus magis ſollemne fuit, ac jamdiu ante Aquilejenſem ipſam Eccleſiam obtinuit. Quod enim idem Ruffinus ſubdit: *Neque in Orientis Eccleſiis habetur hic ſermo*; aut ibi mendum cubat, pro quo legendum *Occidentis*, aut Orientem acceptione minus lata ſumpſit, aut tan-

tandem deceptus eſt. Habebat certe Sanctus Joannes Chryſoſtomus, qui in ſecundo Sermone de Symbolo deſcenſum ad inferos inter articulos collocat. Habebat Cyrillus Hieroſolymitanus, qui Catecheſi quarta hunc articulum adjungit Dominicae ſepulturae; ac *paſſum* dicit, *crucifixum*, *ſepultum* & κατελθόντα εἰς τὰ καταχθόνια, *deſcendiſſe ad loca ſubterreſtria, ſive ad inferna, ut juſtos inde redimeret*. Habebat & alter Cyrillus, Alexandrinus nempe, qui libro 8. de Caritate in fratres, haec ſcribit: *Chriſtus ...... cum pro hominibus pertuliſset mortem, ad inferna deſcendit*. Habebat item, ut antiquius teſtimonium afferamus, Symbolum in Ariminenſi Concilio propoſitum anno 359. ſub Conſtantio Imperatore ab Arianorum factione, a qua certe non tum primum fuerat inſertum atque excogitatum, ut pluribus demonſtrare poſſemus. Ariani enim, ut Orthodoxis fucum facerent, qui maxime fuerant indignati, eo quod contra Nicaeni decreta Concilii tertiam fidei formulam, Sirmii, editam, Euſebio & Hypatio Coſſ. per Valentem, & Urſacium obtuliſſent, omiſſa οὐσίας voce, quodque Patri ὁμούσιος filius ſit; ad aſtus de more confugientes, alia verba ſubdole ſubſtituerunt, quibus videri poſſent ab ipſis minime diſſentiri. Talia autem ſunt: *Chriſtum unigenitum Filium Dei eſse ante omnia ſaecula, & initia; & ante omne tempus quod in intellectum cadere poteſt, exiſtentem. Deum de Deo, ſimilem Patri ſuo, qui ipſum genuit*. Et ſe Arianis infenſos eſſe ſimulantes, contra Lucianiſtas, alioſque Arii ſequaces Chriſti ad inferna deſcenſum confeſſi ſunt, ut ita ſuſpicionem negatae animae rationalis Chriſti penitus amoverent. Ob has aliaſque rationes in confeſſione Arianorum Ariminenſi mentionem invenimus, non crucifixi tantum Chriſti, atque mortui, verum etiam ad inferos delati; ut perageret ibi, quae praeſtare ipſum erat neceſſe, ſuoque aſpectu infernales cuſtodes terreret: legitur enim: *Hunc unigenitum Filium Dei, nutu paterno e caelo in terras adveniſse ſcimus ad peccatum abolendum, & ex Maria Virgine natum, verſatum cum diſcipulis, juxta Patris voluntatem omnem diſpenſationem adimpleviſſe, crucifixum, & mortuum eſse, & ad inferos deſcendentem, quae illic*

pag. 17.

pag. mihi 207.

Apud Socratem Hiſt. Eccl. lib. 2. cap. 37. Ibidem pag. 110.

illic agenda erant dispofuiffe; quem confpicati inferorum janitores tremuerunt. Qua de caufsa fequenti anno Acaciani quoque Conftantinopoli congregati eandem Ariminenfem fidem, nonnullis tantum de fuo additis, confirmarunt; ac ita de Chrifti humanitate confeffi funt: *Hunc unigenitum Filium Dei fcimus a Patre miffum defcendiffe de caelis, ficut fcriptum eft, ad deftructionem peccati atque mortis: & ex Spiritu Sancto natum de Maria Virgine fecundum carnem, & cum difcipulis converfatum, & univerfa difpenfatione juxta Patris voluntatem impleta, crucifixum, mortuum, ac fepultum effe,* & ad inferos defcendiffe: *quem & ipfe orcus exhorruit.* Sed & Epiphanius novit, qui in Expofitione Fidei edita a Cardinali Thomafio Tomo 3. Inftitutionum Theologicarum Divinam Chrifti naturam animam ejus ad inferos fuiffe comitatam, fuaque virtute ejus dolores folviffe, affirmat. Et paullo infra, poft mortem & fepulturam, fubdit: *Sanctiffima eius anima ad inferos defcendit, indidemque captivitas animas eripuit: ftimulum mortis infregit, clauftra & adamantinos vectes perrupit; Inferorum dolores fua poteftate diffolvit: tum una cum anima emerfit ad fuperos.* Quin etiam, ni faller, hujus articuli veftigium apparet in Ignatii Epiftola non interpolata ad Trallianos, ubi ait: *Obturate igitur aures veftras, cum vobis quifpiam loquitur fine Iefu Chrifto, qui ex genere Davidis, qui ex Maria, qui vere natus eft, edit & bibit, vere perfecutionem pafsus eft fub Pontio Pilato; vere Crucifixus & mortuus eft, videntibus caeleftibus, terreftribus,* & fubterraneis, *qui & vere refurrexit a mortuis.* Demum poft refcriptum Jefu ad Agbarum Regem per Ananiam curforem miffum, Eufebius Hift. Eccle f. lib. 1. cap. ultimo fub finem, referens ex Edeffeno archivo quae Thaddaeus ad Agbarum habuit, haec fcribit: *Et Thaddaeus: nunc quidem, inquit, parcam dicere; quandoquidem ad verbum Dei palam omnibus nuntiandum fum deftinatus. Craftino vero congrega mibi omnes cives tuos. Et verbum Dei coram illis praedicabo .... quo pacto femet ipfe depreffèrit, mortemque fubierit, & divinitatem fuam ipfe minuerit: quot & quanta a Judaeis perpeffus, qualiter crucifixus fit, &* AD INFEROS DESCENDERIT, *clau-*

Ibidem apud eundem cap. 41. pag. 126.

pag. 463.

pag. 466.

§. 11.

clauſtrumque ab omni aevo clauſum diſruperit: quo pacto reſurrexerit, & mortuos qui multis retro ſaeculis ſepulti jacebant, ſecum una ſuſcitaverit; utque ſolus quidem e caelo deſcenderit, aſcenderit vero ad Patrem cum maximo comitatu, & ad ejus dexteram honorifice ſedeat in caelo: quo pacto iterum venturus eſt cum gloria ut de vivis ac mortuis judicium ferat. Hic, ut vides, Symbolum per ſumma capita recitatur. Quare haec Acta, licet ſuppoſititia a nonnullis habeantur, tamen venerandam ſapiunt antiquitatem, probantque luculentiſſime jam tum ab Apoſtolico aevo articulum de Chriſti deſcenſu ad inferos in Symbolum fuiſſe illatum. Id fuſo calamo placuit expendere; cum nonnulli ex recentioribus pro viribus conati ſint demonſtrare huncce Articulum Romanam Eccleſiam ab Aquilejenſi primum accepiſſe. Praetereo verba illa *deſcendit ad inferna* exſtare etiam in quatuor Symbolis Divo Auguſtino falſo adſcriptis, ut videre eſt Tomo V. *pag. 279. & ſeq.* in appendice, nec non in libello *Emendationis* Confeſſionem Fidei continente, quem ſcripſit Leporius Presbyter, cum Maſſilia ob haereſim ejectus, in Africa reſipuiſſet circa an. 425. ut videre eſt To. I. Venetae Sirmond. Operum edit. pag. 210. item in Reſcripto ad Vitalem & Conſtantium, ſcripto a Capreolo Epiſcopo Carthaginenſi circa an. 432. quod integrum publici juris fecit idem Sirmondus ibid. pagina 216. Haec enim parum nobis ſuffragari videntur, cum vetuſtiora exempla in medium protulerimus.

[p] *Ne in Filio Dei pleno &c.*

Ineluctabili argumento Apollinariſtas inſectatur noſter Athanaſius in Expoſitione articuli *de deſcenſu ad inferna*, cum inquit: *Ne in Filio Dei pleno dubitaretur fuiſſe hominis plenitudo, inſinuat nobis deſcendiſſe ad inferna confeſſio.* Si enim Chriſtum ad inferos deſcendiſſe credendum eſt, quid quaeſo eſt, niſi anima ejus quod eo commigravit. Nam Divina natura ubique erat, nec de loco in locum transferri poterat; corpus vero ſepulturae jam fuerat demandatum. Animam ergo Chriſti deſcendiſſe ſupereſt, quae ſi deſcendit, utique

que humanam eam fuisse fateantur oportet, cum brutorum tantum animae rationis expertes una cum ipsis emoriantur; nostrae vero, utpote spiritales, post separationem quoque a corpore superstites perseverent. Hac validissima ratione saepissime antiqui Patres contra eosdem haereticos usi sunt, ut Epiphanius haeresi 77. aliique non pauci. Sed prae caeteris Magnus Athanasius, qui ut mortem Christi evidentissime demonstraret, ac proinde anima & corpore eundem constitisse evinceret, Tomo 1. adversus Apollinaristas de Incarnatione Christi haec habet: *in ipsa Christi morte idipsum commonstratur, quando corpus quidem usque ad sepulcrum tantum pervenit; anima vero ad infernum usque transmeavit; locisque multo spatio distantibus, sepulcrum quidem corporalem adventum excepit, ac ibi corpus adfuit; infernus vero incorporeum admisit*. Deinde adversus eosdem sic arguit, interrogando: *Quomodo itaque affirmabitis caelestem in Christo mentem fuisse, animae rationalis partes obeuntem? an in duas divisum partes corpus ejus dicetis? an alia ejus pars in sepulcro, alia apud inferos exstitit? Quomodo fieri potest, ut qui animam non haberet, ad inferos descenderit?*

pag. 434

pag. 626. lib. 1. To. 1. part. 2. p. 933.

[1] *Ne ..... Deus ..... apud inferos putaretur:* & paullo infra: *Christus ad inferna descendit; sed Deum mortis conditio non attingit.*

Rursus Apollinaristas aggreditur, ac ea potissimum utitur ratione, quam Magnus Athanasius quoque Alexandrinus Episcopus adhibuit adversus eosdem de Incarnatione Christi, cum inquit: *Quomodo Verbum ad inferos descendere, vel inde redire etiam potuit? an animae nostrae vices obiit, ut speciem quandam resurrectionis nostrae simularet? At quomodo talia de Divina natura vel in mentem alicui possent venire? plane tales cogitationes sacris Scripturis repugnant*. Porro si res ita esset, inde sequeretur, ut ipse pergit Tomo 7. de Salut. advent. Chr. adversus Apollin.

Tomo 1. pag. 646.

Di-

Divinam naturam esse resuscitatam, cum necesse sit resurrectionis initia ab inferis repetere, ut perfecta & vera sit resurrectio, solutio nempe a morte, & liberatio Spiritus ibi adversati; quapropter ita concludit: *Jam vero si hoc quidem Verbo evenit, quid factum dicemus necessario Divinae naturae attributo, immutabilitati*. Igitur Athanasiani argumenti hoc caput erat, quod, nempe cum Christi descensus ac mortis conditio Divinae ejus naturae tribui nequaquam possit; inde sequeretur ad animam illum descensum pertinere. Et hic animadversione dignum est, quod Apollinaris haeresis in Synodo quadam Alexandrina damnata fuerit anno 362. ob quam nonnullae Orientis Ecclesiae, *descensum ad inferna* in Symbolum invexerunt; ut ita, sicut ait Auctor Hist. Symb. Apostolorum, veritas animae Christi invicta illa, quam descensus ad inferos suppeditabat, ratione stabiliretur. Nos hujusmodi Expositionem ad Athanasii mentem ubique redegimus, ut ii qui Vigilium hujus Operis parentem volunt, hinc suam sententiam tueri possint. Ipsum namque Vigilium, cum scripsit sub Athanasii nomine, ut Arianorum invidiam declinaret, procul dubio ejusdem Magni Praesulis sententiis atque doctrinae addictissimum fuisse credendum est.

Pag. 642.

r *Ascendit in caelos.*

Ita & Ruffini Symbolum, nullo codice discrepante; ut alia praetermittam.

s *Ne alium Christum, &c.*

Sanctus Cyrillus Nestorii versutiam detegit, qui etsi Christos duos, aut personas duas in Christo minime palam verbo professus sit; attamen revera ita sensit, ut ex illius principiis oppido liquet: quamobrem Epistola 8. ait: *Quandoquidem scopum nunc habent, duos praedicare Christos, ac duos Filios, & hominem seorsim, ac Deum seorsim constituere; eoque stabilito solarum personarum unitionem asserunt*:

ad Cler. Const. Tomo 5. par. 2. pag. 23.

runt: *ideo versute agunt*, *& excusationes in peccatis fingunt*. Et lib. 2. contra Nestorium Tomo VI. *par* ab illo *Filiorum Christorum*, *& Dominorum invehi*, ex ejusdem oratione colligit. Fontem hujus impuri dogmatis deturbare videtur noster Athanasius, ac ad eos refellendos stylum convertere, cum inquit: *Ascendit in caelos*, *ne alium Christum in Filio Dei*, *alium in Filio hominis putaremus*: & supra, ubi de Virgine: *honor materni sexus incorruptae virginitatis professione monstratur*, *ne divisus esset homo*, *& Deus*. Quare hujus monumenti aetatem post oecumenicam Synodum Ephesinam celebratam anno 431. adversus Nestorianos figendam esse quis forte mihi reponet. Verum nonnulla protuli momenta rationum, quibus in contrariam sententiam trahor, ac praesertim quod beatam Virginem non θεοτόκον aperte dicat, sed asserat subobscure, prout illa tulisse videtur aetas, qua nondum Nestorius in Mediatore θεανθρώπῳ duas admitti debere personas blateraverat; inquit enim: *Sed quamvis homo nasceretur ex Maria*, *Dei tamen virtus probaretur ex Virgine*. Item unam in Christo Personam conceptis verbis nunquam nominat noster Athanasius; quod maximi faciendum puto.

pag. 51.

' *Sedet ad dexteram Patris*.

Miram nostri Symboli antiquitatem probat Tertullianus, qui & ipse sic exhibet hunc articulum libro de velandis Virginibus cap. 1. Item adversus Praxeam cap. 2. ac demum Praescriptionum cap. 13. quibus locis integrum Symbolum recitat, prout ejus aevo in Africae Ecclesiis obtinebat. Omissio ergo vocabulorum *Dei* & *Omnipotentis* ad aetatem Athanasii investigandam si quoquo modo conferre possit, ac Lectorem juvare, alii viderint. Nos id unum animadvertimus, fere ubique Scriptorem Afrum se prodere.

' *Inde venturus judicaturus*, *&c*.

pag. 655.

Etiam Divus Augustinus Sermone 213. Tomo V. in tradi-

ditione Symboli tertio legit: *Inde venturus judicaturus &c.* Quare hic quoque noster Athanasius Africanae Ecclesiae lectionem mordicus tenet.

Cyprianus ac Tertullianus legunt ubique: *docete .... tinguentes*, pro *baptizate ...... unguentes;* sed quoniam de hac variante lectione jam multa praefati sumus, ne crambem recoquere videamur, ad ea Lectorem remittimus. Primum mihi persuadebam ex Antiquarii lapsu scriptum fuisse in codice *unguentes* pro *tinguentes*: cum hoc errore nil facilius sit; ut in comperto est iis qui codices terunt. Etenim prima syllaba *tin* verbi *tinguentes* in *unguentes* transformatur, si transversa tantum lineola litterae T scriptoris oculos fugerit, vel ex ipsius incuria, vel quia tempore obliterata in autographo amplius non appareret. Verum in contrariam sententiam demum libentius descendi, cum baptizare, ac tinguere idem sonet; nec in Afris Scriptoribus utrumque simul, ut in nostra Pseudo-Athanasiana Enarratione fieret, sit invenire.

[y] *Tres sunt, qui testimonium, &c.*

Hoc Symboli Commentarium ad Tertullianeas locutiones praesertim exegimus in praecedentibus adnotationibus, ut earum testimonio comprobaretur Auctorem de quo agimus Graecum non exstitisse, ut titulus praesefert in codice, sed Latinum reapse in Africana Ecclesia degentem, atque, ut videtur mihi, ante Vigilii Tapsensis tempora: *Sicut* autem (ut inquit Millius) *Ecclesia Africana, Romanae propago, dudum ab ipsis fidei incunabulis Italicae versionis libros sacros acceperat, Evangelia saltem, & Epistolas Paulinas; ita jam tum & Catholicas (quarum quod pleraeque minoris quam reliquae, quae ad certas Ecclesias missae sunt, auctoritatis in Ecclesia essent, exemplaria erant rariora) in manus Doctorum ejus Ecclesiae devenisse certissimum est. His paullo post plantatam in Africa fidem, usos credo Ter-*

(In Graeca N.T. edit. pag. 743.)

tullianum & Cyprianum ; & quidem Joannis Epiſtolam Commate hoc ſeptimo (quo mutilata fuiſſe jam ab initio Latina ſuſpicor)auxiſſe ex Graecis, quae penes eos erant, exemplaribus. Haec ille. Quamobrem cum clare conſtet Athanaſium noſtrum in proferendis ſacrae Scripturae teſtimoniis Italam ubique ſectari, ac illi *κατὰ πόδα* ſemper inſiſtere, ut vidimus ad ea verba : *videbunt in quem compunxerunt*; item ad illa : *Ite baptizate gentes unguentes eas in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti :* cumque non futilibus argumentis probaverimus Afrum Scriptorem fuiſſe; felici conjectura determinare poſſe mihi viſus ſum, monumentum a nobis nunc primum in lucem prolatum maximi faciendum eſſe, vel ex eo quod contra Unitarios caeleſtia teſtimonia ex Epiſtola Joannis exhibeat indubie, atque eorum *αὐθεντίαν* a Ricardo Simonio, aliiſque pro viribus impetitam luculenter adſtruat atque confirmet. Conſulto dictum eſt *indubie*; cum Tertulliani, & Cypriani auctoritates (quae unicae allegantur, ad comprobandum hunce verſiculum ſeptimum diſertiſſimis verbis ſub Joannis nomine ab ipſis fuiſſe prolatum, adeoque a codicibus ſacris Africanae Eccleſiae tunc temporis non abſuiſſe) ad verſum octavum referendas eſſe Critici non pauci hodie etiam contendant. Equidem probe ſcio Hammondum, Bullum, alioſque conſtanter aſſerere Tertullianum ad verſum ſeptimum reſpexiſſe, cap. 25. lib. contra Praxeam, cum dixit: *Caeterum de meo ſumet* (Paracletus) *ſicut ipſe de Patris: ita connexus Patris in Filio, & Filii in Paracleto, tres efficit cohaerentes, alterum ex altero. QUI TRES UNUM SUNT, non unus.* Itemque compertum habeo ea Cypriani verba de Unitate Eccleſiae: *Dicit Dominus, EGO ET PATER UNUM SUMUS: & iterum: de Patre, Filio, & Spiritu Sancto ſcriptum eſt : ET HI TRES UNUM SUNT*, a Fulgentio Africano ad caeleſtia teſtimonia fuiſſe relata; ſcribit enim : *Beatus Joannes Apoſtolus teſtatur dicens: TRES SUNT QUI TESTIMONIUM PERHIBENT IN CAELO, PATER, VERBUM, ET SPIRITUS: ET TRES UNUM SUNT. Quod etiam beatiſſimus Martyr Cyprianus in „ Epiſtola de Unitate Eccleſiae confitetur dicens:* Qui pacem

Chri-

„ Christi & concordiam rumpit, adversus Christum facit :
„ quia alibi praeter Ecclesiam colligit, Christi Ecclesiam spar-
„ git . *Atque ut unam Ecclesiam unius Dei esse monstraret* ,
„ *haec confestim testimonia de Scripturis inseruit :* Dicit Domi-
„ nus, *Ego & Pater unum sumus*: & iterum: de Patre, Fi-
„ lio, & Spiritu Sancto scriptum est: *& tres unum sunt* .
Sed nihilominus hujusmodi auctoritates adhuc in dubium a nonnullis revocantur, eo quia etiam versus octavus , *Tres sunt qui testimonium dant in terra &c.* verbis in Vulgata iisdem editione , quibus & in Italica absolvebatur : *Et hi tres unum sunt* . Praeterea ajunt , ea Tertulliani verba desumpta fuisse ex illo sacrae Scripturae loco , quem ipse post Pericopem , *Qui tres unum sunt* , *non unus* , statim subjecit, nempe : *Quomodo dictum est*, EGO ET PATER UNUM SUMUS Id ipsum vero dictum volunt etiam de Cypriano , quem pari jure de versu octavo locutum fuisse contendunt ; freti testimonio Facundi Hermianensis Episcopi, qui libro primo pro defensione trium Capitulorum haec scribit: *Aut si forsitan ipsi qui de verbo contendunt, in eo quod dixit*: Tres sunt qui testificantur in terra , Spiritus , Aqua , & Sanguis , & hi tres unum sunt , *Trinitatem* , *quae unus Deus est* , *nolunt intelligi* , *secundum ipsa verba quae posuit pro Apostolo Joanne respondeant*. *Numquid hi tres qui in terra testificari* , *& qui unum esse dicuntur* , *possunt Spiritus* , *aut Aquae* , *aut Sanguines dici ? Quod tamen Joannis Apostoli testimonium Beatus Cyprianus Carthaginensis Antistes* , *& Martyr in Epistola*, *sive libro*, *quem de Trinitate scripsit*, *de Patre* , *Filio* , *& Spiritu Sancto dictum intelligit*. *Ait enim*, DICIT DOMINUS &c. ut supra.

Ego quidem de allatis auctoritatibus ita censeo : intelligendas esse de illo Joannis testimonio septimo versu relato . Verum id etiam addo , quod si haec in utramque partem exagitata Cypriani ac Tertulliani testimonia excipiantur , dicta Joannis Pericope nunc demum ope Veronensis codicis dubio procul authentica comprobatur ; quia nempe noster Athanasius Africanae Ecclesiae Scriptor Italicae Versioni nondum a Hieronymo emendatae in allegandis sacrae Scriptu-

pturae locis semper adhaesit, ac Pelagii haeresim aetate praecessisse videtur. Igitur falsitatis arguitur illa quorundam eruditorum opinio, quae in publicis libris Africanae Ecclesiae versum septimum antiquitus non exstitisse cuique hactenus persuasit. Certe legebatur in confessione fidei Hunnerico Vandalorum Regi anno 484. oblatae ab Eugenio Episcopo Carthaginensi, aliisque Orthodoxis Episcopis; in ea namque ita habetur: *Et ut adhuc luce clarius unius Divinitatis esse cum Patre & Filio Spiritum Sanctum doceamus, Joannis Evangelistae testimonio comprobatur: ait namque*, Tres sunt qui testimonium perhibent in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt. *Nunquid, ait, tres in differenti qualitate sejuncti, aut quislibet diversitatum gradibus longo separationis intervallo divisi, sed tres, inquit, UNUM SUNT*. Haec vero ut ait Millius, *est sententia totius Ecclesiae Africanae Regis jussu prolata. Neque fieri quidem potest, ut textum hunc citaverint, si aut non exstitisset in Epistola, aut etiam pro insititio haberetur, cum Arianis, qui aderant, fraus ita facile patuisset*. Vigilius item Tapsensis Episcopus in libro contra Varimadum Arianum, sub Idacii Clari nomine in Bibliotheca Patrum emisso, hoc testimonium protulit, dicens: *Item ipse* (Sanctus Joannes Evangelista, cujus Evangelium ante allegaverat) *ad Parthos: tres sunt qui testimonium perhibent in terra, Aqua, Sanguis & Caro; & tres in nobis sunt. Et tres sunt qui testimonium perhibent in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus; & ii tres unum sunt*. Quare fas sit dicere e Veronensis Bibliothecae pluteis duo praestantissima anecdota monumenta prodisse, Cassiodorium nempe, & nostrum Athanasii Opus de Symbolo, quibus Unitarii tandem aliquando se dedant necesse est.

pag 745.

In Sanctam Matrem Ecclesiam.

Divus Cyprianus Sanctam Ecclesiam saepissime matrem vocat: & ita Tertullianus in lib. ad Martyras. Item de Ba-

pag 136.

Baptismate, & de Oratione ubi ait: *Ne mater quidem Ecclesia praeteritur*; quo loci observat Gabriel Albaspineus quod *Ecclesiam eam intelligit, quam in Patre, Filio, & Spiritu Sancto. pluribus locis constitutam esse affirmat, ut de Bapt. & de Pud. cap.* 21. *Quibus locis existimat Tertull. Ecclesiam esse in Patre, Filio, & Spiritu Sancto; sed praecipue in Spiritu Sancto: unde concludit hoc loco mentionem fieri Spiritus, & Ecclesiae in oratione Dominica, quando dicimus* Pater noster: *qui enim invocat Patrem, Filii quoque & matris Ecclesiae, sive Spiritus Sancti nomen implorare videtur; atque ita uno nomine, Patris videlicet, tres Personae recensentur.* Quae Tertulliani doctrina nobis innuit non obscure cur post Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam matris nomine nostri Athanasii Symbolum commendaverit. Hoc additamentum Africanae Ecclesiae peculiare fuisse videtur, ac ex eo ortum puto, quod, ut inquit Cyprianus de Unitate Ecclesiae, *Ecclesiam in Cantico Canticorum Spiritus Sanctus ex Persona Domini designat, & dicit*: Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suae, electa genetrici suae. Porro Augustini tempore τὸ *Matrem* sin minus exstabat in Symbolo, saltem enarrabatur; ut colligere est ex iis quae Sanctus Doctor habet ad hunc articulum Sermone 214. qui est in traditione Symboli secundus: *Sic*, inquit, *se habet Ecclesia Catholica mater nostra, vera illius sponsi conjux*. Et paullo infra, ibidem: *Virgo est Ecclesia. Dicturus es mihi forte, si Virgo est, quomodo parit filios? aut si non parit filios, quomodo* dedimus nomina nostra, *ut de ejus visceribus nasceremur. Respondeo & Virgo est & parit. Mariam imitatur quae Dominum peperit*. Et in sequenti Sermone pariter in traditione Symboli ait: Sanctam *quoque* Ecclesiam *matrem vestram, tamquam supernam Jerusalem Sanctam civitatem Dei bonorate, diligite, praedicate*.

cap. 1. pag. 136. cap. 20. pag. 232. cap. 2. pag. 130.

Cant. 6.

Tom 5. pag. 655.

pag. 660.

Ta-

Tabula in qua quatuor antiqua comparantur Symbola.

VULGARE	AQUILEJENSE	ORIENTALE	ROMANUM
1 Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, Creatorem caeli & terrae	1 Credo in unum Deum Patrem omnipotētem. *In antiquis Morelli & Cauchii editionibus legitur :* *IN DEO PATRE OMNIPOTENTE* *& ita in postrema quā Baluzius adbornavit*	1 Credo in unum Deum Patrem omnipotentem invisibilem & impassibilem.	1 Credo in Deum Patrem omnipotentem.
2 Et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum.	2 Et in Christum Jesum unicum Filium ejus Dominum nostrum.	2 Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium ejus.	2 Et in Christum Jesum unicum Filium ejus Dominum nostrum.
3 Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.	3 Qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine	3 Quemadmodum in Aquilejensi.	3 Quemadmodum in Aquilejensi.
4 Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos	4 Crucifixus sub Pontio Pilato, & sepultus, descendit ad inferna.	4 Crucifixus sub Pontio Pilato, & sepultus.	4 Quemadmodum in Orientali.
5 Tertia die resurrexit a mortuis.	5 Itidem.	5 Itidem.	5 Itidem.
6 Ascendit ad caelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.	6 Ascendit ad caelos sedet ad dexteram Dei Patris.	6 Quemadmodum Aquilejense, nisi quod quidem ejiciunt *omnipotentis*, ut in Vulgari.	6 Quemadmodum Aquilejense.
7 Inde venturus est judicare vivos, & mortuos	7 Itidem.	7 Itidem.	7 Itidem.
8 Credo in Spiritum Sanctum	8 Et in Spiritum Sanctum	8 Quemadmodum Aquilejense.	8 Quemadmodum Aquilejense.

9 Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum Communionem	9 Credo Sanctam Ecclesiam. *Pamelius addit* CATHOLICAM, *sed male; Ruffinus enim id vocis non explicat, nec verba* SANCTORUM COMUNIONEM.	9 Idem cum Aquilejensi	9 Idem cum Aquilejensi.
10 Remissionem Peccatorum.	10. Itidem.	10. Itidem.	10. Itidem.
11 Carnis Resurrectionem.	11 Hujus Carnis Resurrectionem.	11 Quemadmodum in Vulgari.	11 Quemadmodum in Vulgari.
12 Vitam aeternam. Amen.	12 Deest.	12 Deest.	12 Deest.

VIGILII TAPSITANI
SEU IDATII CHRONOGRAPHI
DE TRINITATE AD THEOPHILUM
LIBER SEXTUS

NUNC PRIMUM GENUINUS ATQUE ASSUMENTIS CARENS PROLATUS.

Ex eodem vetustissimo Codice Capitulari.

IN SEQUENTEM LIBRUM

MONITUM.

CLarissimus Montfauconius in admonitione in libros de Trinitate, quorum hic sextum damus, *Multis*, inquit, *varietatibus mutationibusque obnoxius fuit horumce librorum ordo atque numerus. Nec minores in contextum invectae sunt mutationes, & additiones, ut monuit nostri Codicis escriptor; quae tamen in Athanasianis editis non comparent. Ut autem Lectori studioso in promptu sit, eas a primigenio contextu discernere, uncinis inclusimus quidquid novi ex Manuscriptis huc transmissum fuit.* Sed ut fatear ingenue, quae in sexto libro ansulis clausit, fere omnia apparent etiam in Chiffletiana Vigilii Tapsensis editione, ut videre est Tomo 8 Bibliothecae Patrum. Codex praedictus Sangermanensis, quo utitur, est numeralis notae 724 sexcentorum circiter annorum. Ac octavus de Trinitate liber in haec verba desinit. *Corona autem capitis continet purpuram & hominem; unum imperium virtutis ostendit: sic Pater in Filio, & Filius in Patre: Spiritus autem Sanctus conjunctio,* Deitas, virtus, & unitas Trinitatis.* Post haec leguntur: *Explicit liber octavus Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Athanasii Episcopi. Hos libellos* VIII *transcripsi, qui* MULTA ADDITA & IMMUTATA *continent*. Hinc ergo liquet antiquitas nostri Codicis, qui illis additamentis atque immutationibus jam a sexcentis & amplius annis in hosce de Trinitate libros illatis penitus caret, ac genuinam exhibet letionem.

To. II. Operum S. Athanasii edit. Paris. 1698. pag 602.

*Reg. Deitatis.

EDI-

EDITIO S. PATRIS NOSTRI ATHANASII *Archiepiscopi Alexandrini* De Beatitudine Fidei, & de Praescriptione Sectae pessimae. Liber Sextus.	CODEX VERONENSIS *CIRCA SEPTIMUM SAECULUM EXARATUS* *XXIV. Incipit Fides Sancti Athanasii.*
INTERROGATIO	
POsco a te, de unito Deitatis nomine multifarie dictum ut identidem repetas; & sic de nominibus personarum in prosequendo distinguas. *Responsio.* Disce prius in ambiguo esse positam hanc tuam secundam interrogationem: Nonne unitas nullo modo patitur unionis personam	* Pater Deus, Filius Deus, Spiritus Sanctus Deus; & tres unum sunt. Tres itaque formas, & una potestas. Si quis hanc professionem habet, beatitudinem ejus adipiscitur.

* Sermo 234, qui est de Fide Catholica secundus (Tomo V. in appendice pag. 271.) Augustino falso tributus, complectitur excerpta duo, unum ex Fausti Regiensis Opusculo, cui titulus, *De ratione Fidei ad obiecta quaedam responsio*; alterum ex Vigilii Tapsensis libro de Trinitate sexto, quem modo genuinum, ac assumentis carentem damus. Ut autem Lectorem quoquomodo juvare possemus, ex adverso, ut vides, textum placuit apponere, pro ut extat Tomo II. pag. 619. in emendatissima Sancti Athanasii Operum editione a Cl. Montfauconio adornata anno 1698. Item ut verba verbis ex aequo responderent, in duas columnas utriusque lectionem partiti sumus, interjectis identidem consulto lacunis in nostri codicis editione; ut ex ipsis facili negotio cuique constaret, quid recentioribus Manuscriptis libris, ac editis accesserit additum a nescio quo, quidque Vigilio Tapsensi, seu ut nonnulli volunt, Idatio Provinciae Gallaeciae Episcopo, Chronicorum Scriptori, tamquam genuino parenti adjudicandum sit.

nam in confeſſionem introduci ? dum unitatis naturae nomen in tribus his perſonis ſit : & tres hae perſonae in nominibus tantum diſtinctae ſint : unde non poteſt unitas oſtendi in perſonis: nec, ut dixi, hae perſonae ſine Deitatis unitate. Numquid potes Deum tantum ſicut gentes confuſe nominare, qui & in hoc ignorant, cui propriam perſonam debeant aſſignare? Qui genitor eſt numquid oportet hunc Deum tantum putare indicari? Niſi in hoc cognoſcas unitam perſonam ejus diſtinguere in Filium qui natus ſit. Numquid ſic confuſe Deum tantum convenit profiteri, niſi prius credatur, & is qui de unita natura ſit, & in hoc perſona ejus diſtinguatur, qui nec Pater, nec Filius, eſt hic Spiritus Sanctus? Quapropter duplex eſt hujus

my-

myſterii intellectus, Deus Pater, Deus & Filius, Deus & Spiritus Sanctus? Vides unitatis inditium in tribus eſſe perſonis, & tres has perſonas nominibus tantum eſſe diſcretas? Unde nec unitas poteſt oſtendi ſine perſonis, nec hae perſonae ſine unito nomine Deitatis. Ecce jam habes poſitos ante oculos tuos, theſauros lucis, & theſauros tenebrarum, ubi ubi placet, porrige manum tuam. Unde neceſſe eſt nos jam terminum immobilem, ſecundum Evangelicae regulae aequitatem, contra hoſtes figere, & per librantem ſapientiam limitem Juſtitiae ubique adverſus omnes limites ſanctos peragrantes cuſtodire, & caelitus haec ſtatuta veritas mox viam lucis a tenebris dividat. Haec eſt, inquam, via lucis cujus in confeſſione aperitur oſtium ſalutis:

ita-

itaque qui hanc profeſſionem ingrediuntur, beatitudinem ejus adipiſcuntur. Beatitudo ei, qui confitetur unum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Beatitudo ei, qui confitetur ſolum Deum Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur unum omnipotentem Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Beatitudo ei, qui confitetur unum verum Deum Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur unum Deum ſummum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Beatitudo ei, qui confitetur unum Deum bonum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ſempiternum eſſe. Beatitudo ei, qui confitetur indiviſam eſſe ſubſtantiam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Beatitudo ei, qui confitetur unum Deum Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur ſolum Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur unum omnipotentem Deum Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum.

Beatitudo ei, qui confitetur unum ſummum Deum Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum.

Beatitudo ei, qui confitetur indiviſam ſubſtantiam eſſe Patris, & Filii, & Sancti Spiritus.

Beatitudo ei, qui nihil addiderit, vel diminuerit in confeſſione unitae naturae Deitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Beatitudo ei, qui confitetur omnia bona facta fuiſſe a Patre, & Filio, & Sancto Spiritu. Beatitudo ei, qui confitetur unam aequalitatem in ſempiterna plenitudine Deitatis eſſe Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Beatitudo ei, qui ſecundum ſingula nomina Trinitatis, ideſt, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti proprias his tantum perſonas diſtinctas eſſe confitetur. Itaque idem ipſa refrico, quia vehementer timeo, ne aliquid offendiculum minus intelligentibus poſuerim, adeo per apertiores ſermones haec ipſa dicta paucis exponere deſidero. Ergo ubi unum Deum memini, unitam Deitatem Patris, & Filii, &

Beatitudo ei, qui nihil addiderit vel minuerit ' in unita natura Patris, & Filii, & Sancti Spiritus. Beatitudo ei, qui confitetur omnia bona facta fuiſse a Patre, & Filio, & Sancto Spiritu. Beatitudo ei, qui confitetur unam aequitatem in ſempiterna plenitudine Deitatis eſse Patris, & Filii, & Sancti Spiritus. Beatitudo ei, qui ſecundum ſingula nomina Trinitatis, ideſt, Patris, & Filii, & Sancti Spiritus, proprias tantum Perſonas diſtinctas eſſe confitetur. Itaque eadem repeto, quia vehementer timeo ne aliquod offendiculum minus intelligentibus poſuero: ideo per apertiores ſermones haec ipſa dicta paucis : exponere deſidero verbis. Ego unum Deum ubi memini, ad unitam Deitatem Patris, & Filii, & Sancti Spiritus

& Spiritus Sancti declaravi. Item omnipotentem Deum ad omnipotentis subſtantiam Trinitatis propalavi. Item ſolum Deum, ad ſolius naturae ſupraſcriptae Trinitatis indicavi. Identidem unum verum Deum, de una vera natura Divinitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, haec ipſa dicta retuli. Aut in quo ſummum Deùm, ad ſummitatem Deitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti adſignavi. Sive unum bonum Deum ad unam bonitatem naturae Trinitatis demonſtravi, & unum Deum ad unitam dominationem Deitatis revelavi. Seu in quo indiviſam Trinitatem memoratus ſum, ad unitam ſubſtantiam plenitudinis eorum haec praefatus ſum. Et haec omnia quae ſuperius ſingula indicavi, ad indiviſam Deitatis ſem-

ritus declaravi. Item ſolum Deum ad ſolius naturae ſupraſcriptae Trinitatis indicavi. Item omnipotentem Deum, ad omnipotentem ſubſtantiam propalavi. Item unum Deum ad unam veram naturam Patris, & Filii, & Sancti Spiritus haec dicta rettuli. Aut in quo ſummum Deum, ad ſummitatem Deitatis Patris, & Filii, & Sancti Spiritus adſignavi. Sive unum bonum Deum, ad unam bonitatem naturae Trinitatis demonſtravi. Et unum Deum ad unitam dominationem Deitatis nominavi.

Ad unitatis ſubſtantiae plenitudinis eorum haec praefatus ſum. Haec quae ſuperius ſingula indicavi individuam ſempi-

ſempiternitatem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti manifeſtavi. Ac per hoc de unito nomine Deitatis, mul tifarie quamvis ſit dictum per ſingulas perſonas, quod retuleris in Patre, hoc ipſum ut confitearis neceſſe eſt uniter & in Filio (Deum de Deo, lumen de lumine, totum de toto, & totum in toto, perfectum de perfecto, plenitudinem de plenitudine, integrum de integro, ſempiternum de ſempiterno, ſapientiam de ſapientia, virtutem de virtute, unum de uno, & unum in uno, verum de vero, Filium de Patre natum, non factum, unius ſubſtantiae cum Patre; ſed & Spiritum Sanctum qui de unita Trinitate conſiſtit: Deum verum, lumen verum, totum perfectum, totum plenum, integrum, ſempiternum in ipſa ſapientia, virtutem

piternitatem Deitatis Patris, & Filii, & Sancti Spiritus manifeſtavi, ac per hoc de unito nomine Deitatis multiſarie quamvis dictum per ſingulas perſonas, in Patre, hoc ipſum confitearis uniter eſse & in Filio, ſic & in Sancto Spiritu.

tem praeſcientiae Patris, & Filii conſiſtentem) Idcirco qui legis, conteſtor ego hodie tibi caelum, & terram, per hanc Scripturae meae fidei Catholicae profeſſionem: quod ſi non ex toto corde eam fueris proſecutus, aut in faſtidio animi contemnendam ac detractandam habere putaveris, eris tu ipſe reus in die judicii, cum hujus Scripturae chirographum ante tribunal Chriſti in teſtimonium tibi fuerit recitatum, aut ſi in maledictionis via haereticorum, quod non opto, inventus fueris ex animo ſociatus. Quae ergo ut a te caveantur, ideo inferius tibi recitabuntur. Haec eſt, inquam, fugienda atque praecavenda via tenebrarum, in qua tot genera ſerpentium lubricos habent anfractus, adverſus quos oportuit nos ſcutum fidei

Idcirco qui legis, teſtor ego hodie tibi caelum, & terram per hanc Scripturam, meae fidei Catholicae confeſſionem, quod ſi non ex toto corde eam fueris proſecutus, aut ſi in faſtidium animi contemnendum, ac detractandum habere putaveris, eris tu ipſe reus in die judicii, cum hujus Scripturæ chirographum ante tribunal Chriſti, in teſtimonium tibi fuerit recitatum. Aut ſi maledictionis viae haereticorum, quod non opto, inventus fueris ex animo ſociatus, 3 Quae res ergo ut ut a te caveatur: ideo inferius recitabuntur maledictiones omnium male credentium, ſicut ſcriptum eſt:

per

per nomina vera perſonarum confitentes erigere, ut ſecundum ipſam auctoritatem eos divinitus jaculemur, unde tot & talia proferenda ſunt ferramenta ſpiritualia, quot & vulnera reſecanda: ac per hoc non fuit diſſimulanda cauſa mortifera, quoniam non poterant ea prius per fomenta blandiri, & ita ad medelam ſalutis accedere, ne interiora eorum curarentur; ſemper ſerpit in eos cancer. Nam ſi velint ſeveritatis prius ferramenta recipere, facile poterant ad medelam ſalutis pervenire. Sed quoniam adhæſit in illis radix zizaniae, germinans in felle amaritudinis, propterea diffidunt introire in viam confeſſionis ſalutaris, quia haec via lucis ſcandalum eſt illis. Unde oportet nos oſtendere eis, quos edant viae ſuae fructus maledictionis homi-

mi-

minum male credentium, ſicut ſcriptum eſt : Maledictus omnis, qui non obaudierit verba libri hujus, ut faciat ea in corde ſuo. Maledictus qui Patris, & Filii, & Sancti Spiritus unitam ſempiternam ſubſtantiam Divinitatis eſſe non confitetur : fiat, fiat. Maledictus, qui ſecundum tres perſonas, tres diverſas ſubſtantias in his eſſe confitetur : fiat, fiat. Maledictus, qui tria principia in hac eorum unitate ſempiterna Deitatis eſſe confitetur : fiat, fiat. Maledictus, qui ſolum verum Deum Patrem, & unigenitum verum Filium, & unicum verum Deum Spiritum Sanctum non confitetur : fiat fiat. Maledictus qui unitum nomen ſecundum Deitatem Trinitatis eſſe non confitetur : fiat, fiat. Maledictus, qui inconvertibilem Divinitatem Filii Dei, ideſt,

Maledictus omnis, qui non obaudierit verba libri hujus, ut faciat ea in corde ſuo. Maledictus, qui Patris, & Filii, & Spiritus Sancti ſempiternam ſubſtantiam eſſe non confitetur. Maledictus, qui ſecundum tres perſonas; tres diverſas ſubſtantias eſſe confitetur. Maledictus, qui tria principia eorum eſſe confitetur. Maledictus, qui ſolum verum Deum Patrem, & unicum Deum verum Filium, & unum Deum verum Sanctum Spiritum non confitetur. Maledictus, qui unicum nomen Deitatem Trinitatis eſſe non confitetur.

ideſt, Verbum Dei, ſic in carne translatum vel mutatum profitetur, ut hoc modo deſiverit aut amiſerit quod jampridem ante aſſumtionem hominis fuerit, praeſertim cum talis in homine praeſenti tempore fuerit, & ſit, qualem ſe ſemper ante aſſumtionem hominis una cum Patre fuiſſe conſciverit: fiat, fiat. Maledictus, qui indiviſam Deitatem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti non confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui propter tria nomina perſonarum, tres Deos, aut tres ſubſtantias, aut tres ſpiritus confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui ſecundum ſingulas perſonas tria nomina tantum diſtincta Patris, & Filii, & Spiritus Sancti non confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui propter tria nomina perſonarum, & unitam plenitudinem Divinitatis

Maledictus, qui indiviſam Deitatem Patris, & Filii, & Sancti Spiritus non confitetur. Maledictus qui propria nomina perſonarum tres Deos, aut tres Dominos, aut tres ſpiritus confitetur. Maledictus qui ſecundum ſingulas perſonas tria nomina tantum diſtincta Patris, & Filii, & Sancti Spiritus non confitetur.

Editi tetragonium.

tis incomparabilem trigonium, vel certe trigerum Patri, & Filio, & Spiritui Sancto comparat, aut tria capita in se cohaerentia, ut philosophi dicere consueverunt, aut unam personam profitetur: fiat, fiat.) Maledictus, qui unam personam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui quem Filium dicit, hunc eumdem & Patrem confuse designat: fiat, fiat. Maledictus, qui Patrem natum, aut incarnatum, aut passum esse confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui inenarrabiliter Filium vere genitum de substantia Patris esse non confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui hanc nativitatem incomparabilem factam, aut creatam vel conditam esse confitetur (: fiat, fiat. Maledictus, qui adversus hanc inaestimabilem ge-

Maledictus, qui unam personam eorum esse confitetur. Maledictus, qui quem Patrem dicit, hunc eumdem & Filium esse designat. Maledictus, qui Patrem natum, incarnatum, aut passum esse confitetur. Maledictus, qui inenarrabiliter Filium vere natum de substantia Patris esse non confitetur. Maledictus, qui hanc nativitatem vel creatam, vel conditam esse confitetur.

generationem Deitatis, aliquam de factura ejus crediderit proprie in confessionem adferre vobis comparationem : fiat, fiat.) Maledictus, qui verum Filium Dei ex voluntate tantum dicit esse, & non potius de nativitate: fiat, fiat. Maledictus, qui dicit, erat tempus, quando non erat Filius: fiat, fiat. Maledictus, qui hanc Dei nativitatem ex nullis exstantibus phantasma esse confitetur, quod Graeci exuconton appellant : fiat, fiat. Maledictus, qui Divinitatem Filii Dei dicit initium habere de tempore, ortum ex nihilo, nomen quasi adoptionis accessisse nuper ex altero: fiat, fiat. Maledictus, qui unum de uno, Filium de Patre vere natum non confitetur: fiat, fiat. (Maledictus, qui impassibiliter Filium natum de Patre

ἐξ οὐκ ὄντων

Maledictus, qui verum Filium Dei ex voluntate tantum dicit esse, & non potius de nativitate. Maledictus, qui dicit : erat tempus quando non erat Filius. Maledictus, qui hanc nativitatem ex nullis exstantibus phantasma esse confitetur. Maledictus, qui Divinitatem Filii Dei dicit initium habere de tempore, * ortum ex nihilo, nomen quasi adoptionis ex altero.

Maledictus, qui unum Filium ex uno Patre natum non confitetur. Maledictus, qui impassibiliter Filium natum de Patre non confitetur. Maledictus, qui dicit : fuit Pa-

tre non confitetur : fiat, fiat.) Maledictus, qui non confitetur, ante omne omnino principium vel initium semper fuisse Filium cum Patre: fiat, fiat. Maledictus, (qui haec tria nomina, ideſt, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti in unam tantummodo perſonam Patris eſſe confitetur, & non tres ſecundum ipſa nomina vera perſonarum: fiat, fiat) Maledictus, qui immortalem Divinitatem Filii Dei eſſe non confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui de ſempiterno Filio Dei dicit: non erat antequam naſceretur: fiat, fiat. Maledictus, qui unitam Deitatem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ex caritate concordiae tantum eſſe profitetur, & non magis per hanc ipſam unitam Divinitatem (vel plenitudinem Divinae Trinitatis indiviſam eſſe

Pater aliquando ſine Filio. Maledictus, qui non confitetur ante omne principium vel initium; qui immortalem Deitatem Filii Dei non confitetur.

Maledictus, qui de ſempiterno Filio dicit: non erat antequam naſceretur. Maledictus, qui 5 unitam Deitatem Patris, & Filii, & Sancti Spiritus ex caritate concordiæ tantum eſſe profitetur, & non magis per hanc ipſam unitam Divinitatem.

non confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui unitam ſempiternam Divinitatem incomparabilem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti non confitetur: fiat, fiat.) Maledictus, qui adverſus vigorem & cenſuram Divinae Scripturae hunc verum Deum Spiritum paraclitum, Patrem, aut Filium, vel certe facturam uſurpat debere confiteri: fiat, fiat. Maledictus, qui Filium Dei, Deum verum, & hominem verum, de Maria Virgine nuper aſſumſiſſe pro noſtra ſalute non confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui Filium Dei hominem tantummodo ſolitarium, vel purum tantummodo confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui Deum Dèi Filium ſempiternum de aſſumtione hominis nuper hoc principium ei accedere aſſignat: fiat, fiat. Male-

le-

Maledictus, qui unitam Deitatem in tres has perſonas eſſe non confitetur. Maledictus, qui adverſus vigorem Divinae Scripturae hujus, Deum verum Spiritum Paraclitum, Patrem, aut Filium, vel certe ſemper fuiſſe Filium cum Patre facturam uſurpat confiteri debere. Maledictus, qui Filium Dei hominem tantummodo purum eſſe confitetur. Maledictus, qui Filium Dei Deum verum, & hominem verum de Maria Virgine nuper natum pro noſtra ſalute non confitetur. Maledictus, qui Filium Dei hominem tantummodo eſſe confitetur. Maledictus, qui Jeſum, Filium Dei ſempiternum de adſumtione hominis de nuper hoc principium ei habere adſignat. Maledictus, qui Deitatem ejus paſſam eſſe confitetur.

Ma-

ledictus, qui Deitatem ejus passam esse confitetur: (fiat, fiat. Maledictus, qui hominem vere quem adsumsit, passum esse non confitetur: fiat, fiat. Maledictus, qui huuc totum hominem, ideſt, animam & corpus quod adsumsit, denuo adsumtum vel liberatum, poſt, tertia die a mortuis resurrexisse non confitetur: fiat, fiat.) Maledictus, qui incomparabilem Deitatem Trinitatis proprie ad hominis lineamenta esse confitetur, dum scriptum inveniamus, quia non sit illi similis quisquam Deus in caelo sursum, neque in terra deorsum: (fiat, fiat.

(ITEM DE VARIIS GENERIBUS LEPRARUM EST SERMO.)

Vae vobis, qui primam fidem baptismi caelitus inſtitutam irritam facitis, & inſtrumenta libertatis semel concessa per

Maledictus, qui corporalem Deitatem Trinitatis proprie ad hominis lineamenta esse cōfitetur; dum scriptum invenimus, quia non sit illi quisquam Deus in caelo sursum, & in terra deorsum.

XXV. ITEM DE VARIIS GENERIBUS LEPRARUM.

Vae vobis, qui primam fidem Baptismi caelitus ſtatutam irritam facitis; ut inſtrumenta libertatis semel concessa per iteratio-

per iterationem infirmatis: fiat, fiat. Vae vobis, qui lapſis poenitentibus veniam tribuendam eſse non creditis: fiat, fiat. Vae vobis, qui Patris, & Filii, & Spiritus Sancti unam perſonam defenditis, & non tres, ſecundum ipſa nomina veritatis: fiat, fiat. Vae vobis, qui de hac unita incomparabili plenitudine Divinae Trinitatis extenſionem, vel excisionem, vel protenſionem aliquam in his eſse profitemini: fiat, fiat. Vae vobis, qui de hac unita plenitudine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti derivationem, & deffluxionem aliquam in his eſse defenditis: fiat, fiat. Vae vobis, qui in unita Divinitate Trinitatis unam praeſcientiam eſse negatis: fiat, fiat. Vae vobis, qui Dei Filium in ipſa praeſcientia qua Pater eſt, eſse negatis, ut diem & horam judi-

tionem infringatis. Vae vobis, qui lapſis poenitentibus veniam tribuendam eſse non creditis. Vae vobis, qui in Patre, & Filio, & Sancto Spiritu unam perſonam eſse defenditis, & non tres ſecundum ipſa nomina veritatis.

dicii quando futurum sit, eum ignorare dicitis; dum ipse de se prius testimonium perhibuerit ad Patrem in CXVIII. Psalmo, dicens: *Me expectaverunt peccatores ut perderent me, testimonia autem tua non intellexerunt. Omnium consummationem vidi & finem.* Vides ergo non tantum suum diem, aut horam judicii se scire, sed & omnium saeculorum consummationem postea futurorum.) Vae vobis, qui Filium Dei de Maria Virgine nihil assumsisse creditis: fiat, fiat. Vae vobis, qui Filium Dei mediatorem Dei & hominum non confitemini: fiat, fiat. Vae vobis, qui falsos Prophetas, aut falsos Apostolos in auctoritatem accipitis: fiat, fiat. Vae vobis, qui gravia peccata admittitis & adversus auctoritatem Apostolorum nuptias secundas damnatis: fiat, fiat.

Psal. 118. vers. 95.

Vae vobis, qui Filium Dei de Maria Virgine nihil creditis habuisse.

Vae vobis, qui falsos Prophetas Apostolos 6 in auctoritatem accipitis. Vae vobis, 7 qui gravia peccata admittitis, & adversus auctoritatem apostolicam nuptias secundas damnatis. Vae vobis, qui peccatum aut mor-

tem

fiat. Vae vobis, qui peccatum aut mortem Dominum hominifecisse adſcribitis: fiat, fiat. Vae vobis, qui hunc mundum a ſemetipſo ſemper coaeternum Deo eſse adſcribitis, aut a Deo factum eſse negatis: fiat, ſiat. Vae vobis, qui mundum ex aliqua ſubjacenti materia factum eſse defenditis: fiat, fiat. Vae vobis, qui non per hunc factorem Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum cuncta quae in caelis ſunt & in terra, ideſt, viſibilia, & inviſibilia facta eſse creditis: fiat, fiat. Identidem, hinc contra diverſa mortifera venena draconum & aſpidum eſt noſtra congreſſio. Si quis confitetur Angelum apoſtaticum in natura qua factus eſt, non a Deo factum fuiſſe, ſed a ſe eſſe, ut det illi ſempiternum cum Deo principium, anathema illi. Si quis con-

tem Deum homini feciſſe adſcribitis. Vae vobis, qui hunc mundum ſemper fuiſſe adſcribitis, ut a Deo eum factum negetis. Vae vobis, qui mundum ſub aliqua ſubjacente materia factum eſſe defenditis. Vae vobis, qui per hunc factorem, Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum cuncta quae in caelis ſunt & in terra, ideſt viſibilia, & inviſibilia facta eſſe non creditis. Identidem [8] hinc contra diverſa mortifera venena draconum & aſpidum noſtra congreſſio. Si quis confitetur Angelum apoſtaticum in natura qua factus eſt, ab ſe eſſe, ut de ſe principium habere deſignet, anathema illi. Si quis confitetur Angelum apoſtaticum immaculatum a Deo factum fuiſſe, & non dixerit eum per voluntatem ſuam malum concepiſſe, anathema illi. Si quis

confitetur Angelum apostaticum in mala natura a Deo factum fuisse, & non dixerit eum a semetipso voluntate sua malum concepisse, anathema illi. Si quis confitetur Angelum Satanae mundum fecisse, quod absit, & non judicaverit omne peccatum per ipsum adinventum fuisse, anathema illi. Si quis confitetur, quod Deus animam hominis tantum fecerit, & Satanas ei corpus plasmaverit, quod absit, anathema illi. Si quis confitetur, animas hominum in revolutionem rursus in mundo, aut in hominibus, aut in pecudibus, aut in serpentibus reverti, anathema illi. Si quis confitetur, hominem in anima tantum in die Judicii resurgere, & non cum corpore, quemadmodum Deus illum fecit, anathema illi. Si quis confitetur Filium,

quis confitetur Angelum Sathanae mundum fecisse, quod absit, & non [9] judicaverit omne peccatum per ipsum fuisse adinventum, anathema illi. Si quis confitetur, quod animam tantum homini fecerit Deus, & Diabolus ei corpus plasmavit, quod absit, anathema illi. Si quis confitetur [10] animas hominum in revolutione rursus in mundo, in hominibus, aut in pecoribus, vel in serpentibus reverti, anathema illi. Si quis confitetur hominem [11] in anima tantum in die judicii resurgere, & non cum corpore, quemadmodum illum Deus fecit, anathema illi. Si quis confitetur Filium Dei, quasi phantasiam, sic [12] in homine visum fuisse, anathema illi. Si quis confitetur verum hominem, quem adsumsit, non vere manducasse, aut bibisse,

lium, Dei quasi phantasiam, sic in homine visum fuisse, anathema illi. Si quis confitetur verum hominem, quem assumsit, non vere manducasse, aut bibisse, aut lacrymatum fuisse, sanguinem sudasse, & passum fuisse, & resurrexisse, & in caelis ad dexteram Patris consedisse, anathema illi. Si quis confitetur Filium Dei, sicut aquam per fistulam, sic per corpus Mariae transitum fecisse, aut nihil de ea assumsisse affirmet, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum de propria substantia Dei esse, quod absit, ut nec factas eas a Deo affirmet, & quod substantiam suam facere quis potest, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum semper cum Deo fuisse, ut coaeternas eas assignet, & nec factas nec fieri eas posse dicat, dum scriptum sit: *Qui*

aut passum fuisse, & resurrexisse, & ad dexteram Patris consedisse, anathema illi. Si quis confitetur Filium Dei sicut aqua per fistulam, sic per Corpus Mariae transitum, ut illum nihil de ea habere adfirmet, anathema illi.

Luc. 11. 40.

Qui fecit quod est a foris, fecit & id quod est intus, anathema illi. Si quis novum & vetus Testamentum blasphemat, anathema illi. Si quis sanctos Patriarchas, aut Prophetas, aut Apostolos, aut Martyres blasphemat, anathema illi. Si quis Solem aut Lunam, vel hujusmodi facturam adorat, anathema illi. Si quis praeter unum Deum verum, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, alterum Deum, dum non sit omnino alter Deus, adorandum crediderit, anathema illi. Si quis de indivisa immutabilique plenitudine sempiternae Divinitatis dicit, mutabilis, & convertibilis est natura Filii, ut hoc modo desierit esse, quod jampridem fuerat, anathema illi. Dum dicitur mihi, quod multifarie a Patribus in conspicabili materia visus fue-

Si quis novum & vetus testamentum blasphemat, anathema illi. Si quis sanctos Patriarchas, aut Prophetas, aut Apostolos blasphemat, anathema illi. Si quis Solem & Lunam, vel [13] hujusmodi adorat, anathema illi.

Si quis de [14] indivisa plenitudine Divinitatis dicit: mutabilis est natura Filii, ut homo desierit esse, quod jampridem fuerit, anathema illi.

Explicit libellus Sancti Athanasii contra omnes haereses

fuerit, ignorans in praefigurationem operis assumti hominis, sive futuri judicii, haec cuncta in eo praeostensa fuisse: & non sane invisibilis pura Deitas, sicut cautum est: haec omnia in figura facta sunt nostri: sin vero, responde mihi, quia in Angelo visus est, numquid Divinitas ejus proprie Angelica est? aut quia in certamine colluctantis sicut homo palpatus, vel visus est, numquid natura Dei quasi natura hominis palpabilis, aut visibilis est? Aut quia in rubo ut ignis visus est, numquid substantia ejus talis est? Aut quia frequenter in variis speciebus visus est, numquid sic & diversas, permixtas, sive concretas naturas in semetipso continet? Dum unita Deitas indiscreta sit, invisibilis ejusque majestas. Itaque intellige cum in Angelo visus est,

nun-

nuntius Patris praeostensus est. Sive in homine, quia de Maria Virgine nuper natus est, vel in igne utique, quia judicium ex eo futurum est, dum scriptum sit, *quia magni consilii Angelus est.* Et in homine mediator Emmanuel natus sit, & in igne, quasi conflator auri, & argenti, ut cordium justorum probator sit. Quamquam & in his speciebus assumtis, quomodo voluit, visus sit, tamen in Deitate idem ipse invisibilis est, qualis semper apud Patrem fuit & est. Procul dubio haec cuncta tunc Deus in figuram hominis operabatur, quia opus futuri in eo jam praeostendebatur, quod ipse absolvit dicens: *Si mihi non creditis, vel operibus credite, quia ego in Patre, & Pater in me est.* Nonne mirabilia Deus praesens operabatur, & opera

Esai. 9. 5.

Joan. 10. 38.

ra

ra ſua per hominem facta agnoſcebantur? (Et non tamen Deitas in eo videbatur, ſicut dixit: *Qui me vidit, vidit & Patrem meum.* Vides quia Deum, ut eſt pure, nemo vidit unquam, haeretice. Itaque ſi quae haereſes ſunt quae nos latent, ſed & quae futurae ſunt; quae adverſus fidem regulae Evangelicae, & Eccleſiae Catholicae ſunt futurae, anathema habeantur. Si quis contra traditionem canonis haereticorum apocrypha, quae Eccleſia Catholica omnino non recipit ſuper haec praeponere vel defendere voluerit, anathema ſit, fiat, fiat.)

ERRATA CODICIS.

1 Codex, *in unitam.*
2 Codex, *ea ponere.*
3 Codex, *quaerere.*
4 Codex, *oritum.*
5 Codex, *unitatem.*
6 Codex, *in auctoritate.*
7 Codex, *quia.*
8 Codex, *hanc.*
9 Codex, *indicaverit.*
10 Codex, *anima.*
11 Codex, *in animam.*
12 Codex, *in hominem.*
13 Codex, *hujus mundi.*
14 Codex, *invisa.*

ER-

SYMBOLUM
NICAENUM

Ex eodem Codice Veronensi.

INCIPIT FIDEI Expositio Concilii quod factum est apud Nicaeam Metropolim Bythiniae Paulino & Juliano Consulibus XIII. Kalendas Julias, quod apud Graecos XVIIII. dies mensis * eorum ΔΕΣΙΕΙ Desii, anno Alexandri sexcentesimo * trigesimo sexto.

Anno 325.

pro ΔΕΣΙΟΥ *codex, sessesescentesimo* XXXVI.

[1] Credimus in unum Deum Patrem omnipoten-

[1] Harduinus edidit geminam fidei Nicaenae Expositionem, alteram ex Manuscripto libro Colbertinae Bibl. & ex Bibl. Paris. Societatis Jesu Manuscripto codice alteram; sed cum in nonnullis ab inserta in nostrum Veron. codicem varient, operae praetium duximus hanc etiam publici juris facere. Qui lectiones discrepantes conferre velit, adeat Tomum II. Venetae Conciliorum editionis pag. 30. & 31. ubi una cum Labbeana Constitutione & Fide Nicaeni Concilii exhibentur. Item consulat To. V. pag. 1210. ubi exstat ea fidei formula in Calchedonensi Synodo Actione secunda ab Eunomio recitata, quae magis nostrae adhaeret, si cum Baluzii notis expendatur.

tentem, omnium visibilium & invisibilium conditorem. Et in unum Jesum Christum, Filium Dei, natum de Patre unigenitum, hoc est, de substantia Patris; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; natum non factum, sed consubstantivum Patri, idest unius substantiae cum Patre, (quod Graeci omousion dicunt) per quem omnia facta sunt, quae in caelis, & quae in terra. Qui propter nos homines, & nostram salutem descendit, incarnatus; atque homo factus, passus, mortuus est; resurrexit tertia die; ascendit in caelos, venturus judicare vivos & mortuos. Et in Sancto Spiritu. Eos autem qui dicunt: erat quando non erat, & antequam nasceretur, non erat, & quod nullis exstantibus factus est: vel aliquam substantiam, vel naturam eum dicentes esse, mutabilem & convertibilem Filium Dei perhibendo; anathematizat & condemnat Catholica & Apostolica Ecclesia.

SYMMACHI
PAPAE VITA
IN NUPERA
ANASTASII BIBLIOTHECARII

Editione Romana ex parte tantum in lucem prolata; nunc vero ex iisdem membranis integre publici juris facta, atque recognita.

FRagmentum hujus vitae primum editum est a Praesule Francisco Blanchino Patruo meo amantissimo in Notis ad Anastasium Bibliothecarium Tomo III pag. 209. Quoniam vero mihi bono fato contigit reliquas etiam membranas adinvenire, quae a Veronensi codice abrasae jamdudum in pluteis delituerant; nunc integrum Symmachi monumentum summa fide exhibendum putavi, addendo ad limbum pagellarum lineolas ex quibus, quid jam excusum, quidque de novo prolatum sit, liceat cuique cognoscere. Praefationis loco Notam Historicam laudati Auctoris adjeci, quam ipse ad Vitam Sancti Anastasii II linea 4 elucubratus est, ut locus requirebat. Ei id non praestare ingrati animi vitio verteretur; ac ego furto proximum crimen arbitrarer quasdam tantummodo adnotationes ex illius commentariis seligere, atque celato nomine eas in mea scripta transferre. Igitur linea 4 loci jam commemorati ad ea verba: *Eodem tempore multi Clerici* &c. & lin. 8: *& quia voluit*
„ *occulte revocare Acacium*: haec habet: Recte observant ad
„ hunc Bibliothecarii locum tum doctissimi Cardinales Ba-
„ ronius & Bellarminus, tum Dominus Archiepiscopus Som-
„ mier eosdem secutus in Notis infra recensendis, hujusmo-
„ di memorias a schismaticorum factione confictas fuisse sub
„ proximo Pontificatu Beati Symmachi, cum pluribus de
„ utroque Pontifice falsis rumoribus, in vulgus sparsis ope-
„ ra Festi Patricii aliorumque Laurentio Antipapae studen-
„ tium: quas cum in literas retulissent, ut Anastasio Prin-
„ cipi, Zenonis Henoticon ab Anastasio Papa & a Symma-
„ cho non subscribi aegre ferenti, fucum facerent, ejusque
„ animum vehementius incenderent contra legitimos & San-
„ ctos Pontifices, quasi factiosos, ac turbulentos, & crimi-
„ num insimulatos. De Anastasio praepropere defuncto mi-
„ tiorem fabellam contexere sibi visi sunt, cum illius pro-
„ pensionem confingerent ad connivendum recitationi nomi-
„ nis Acacii, & admissioni Photini Thessalonicensis ejusdem
„ fautoris. Hujusmodi scripta a factione Laurentii manda-
„ ta literis ita sunt pervulgata, ut ad posteras aetates non-
„ nulla illorum fragmenta pervenerint, adeoque ad aequa-

„ les illi Bibliothecario, qui sequiori saeculo hanc vitam A-
„ nastasii & proximam Symmachi indiscrete colligens, fi-
„ dem accomodavit confictis de utroque fabulis, easque in-
„ termiscuit documentis veracibus ceterorum ab ipsis gesto-
„ rum. Quod Cardinales Baronius ac Bellarminus, aliique
„ recentiores invictis rationibus probant, id etiam confir-
„ mant reperta schismaticorum illorum fragmenta, quae
„ antiquissimo caractere exarata ostendunt aetatem Anasta-
„ sio Bibliothecario antiquiorem; & proinde nobis manife-
„ stant credulitatem collectoris vitarum non caruisse qui-
„ dem monumentis ab aetate Symmachi proximis, sed ca-
„ ruisse criterio necessario ad secernendas schismaticorum
„ technas & calumnias a veris narrationibus Catholicorum.
„ Placet hic attexere fragmentum superstes in quaternione
„ membranaceo antiquissimi characteris, ante annos mille,
„ ut videtur, scripto, & compacto una cum libro Sancti
„ Hieronymi de Scriptoribus Ecclesiasticis, aliisque opus-
„ culis, inter quae sunt Epistolae Summorum Pontificum,
„ Simplicii, Felicis, Gelasii, &c. servato in Archivo Ca-
„ thedralis Ecclesiae Veronensis, uno scilicet ex codicibus
„ ante annos octingentos collectis a Pacifico Archidiacono,
„ ut alibi memoravi notato num. xxv. Stylus libri exprimit
„ aetatem Symmachi; de quo ista confingit auctor illius
„ fragmenti, praemissis de Anastasii Papae falso jactata con-
„ niventia fortasse literis per schismaticos confectis, ut haec
„ pauca ad illum referenda videntur indicare.

„ *Imperatorem Anastasium directa per Cresconium &*
„ *Germanum Episcopos, quae tanta Scripturarum caelestium*
„ *auctoritate suffulta est, ut qui hanc intenta mente sub*
„ *Divino timore perlegerit, inaniter hactenus inter Eccle-*
„ *sias Orientis & Italiae tam schisma nefarium perdurare co-*
„ *gnoscit.*

„ Sequitur deinde in eo quaternione vita Symmachi, ita
„ fraudulenter contexta stylo ejusdem aetatis., LII; *Sym-*
„ *machus sedit annos quindecem, menses septem, dies viginti &*
„ *septem. &c.* usque ad ..... *actionem Regis animus delinitus*
„ *Patritio F*...... dein ita prosequitur.

„ Hic

„ Hic explicit fragmentum quaternionis assutum membra-
„ naceo codici, antiquitatis indubitatae titulo plurimi profe-
„ cto faciendum, si ad illum usum adhibeatur, ad quem pu-
„ tandum est a perito aliquo ac studioso Historiae Eccle-
„ siasticae fuisse comparatum. Licet enim cognoscatur frag-
„ mentum esse perniciosi alicujus scripti, ab aliquo gregali
„ factionis Laurentii contra Symmachum elaborati, et qui-
„ dem stylo dictionis per illa tempora non inelegantis, ita
„ ut fetus videatur hominis non vulgaris a Festo Patricio,
„ sive ab alio quopiam non infimae sortis viro adhibiti ad
„ captandam auram ejusdem factionis schismaticorum, &
„ Principis, ejusque Conjugis, per dispendia famae, & au-
„ ctoritatis Pontificiae, dum Symmacho affingit scelera,
„ & Decessori illius Anastasio Papae non obscure attribuit
„ propensionem ad connivendum Acacianis super recitatio-
„ ne illius nominis, quasi id foret remedium innocens, &
„ opportunum ad schisma Orientalium cum Ecclesia Latina
„ de medio tollendum, & plura congerat falsa & execrabi-
„ lia de judiciis contra caput Ecclesiae Dei intentatis ac in-
„ tentandis; licet (inquam) fragmentum istud cognoscatur
„ esse portio perniciosa scripti antiquissimi; potuit attamen
„ utiliter colligi & inseri a studioso Historiae Ecclesiasticae, &
„ Pontificiae auctoritatis, & immunitatis, una cum literis
„ Sanctorum Pontificum Simplicii, Felicis, & Anastasii ad
„ Acacium, hujusque responsis in eodem codice compactis.
„ Nam fuerant producenda genuina haec documenta adver-
„ sariorum fraudis, & maledicti, & imposturae ei qui vel-
„ let has ipsas imposturas, fraudes, & maledicta refellere
„ per alia scripta genuina Summorum Pontificum & Con-
„ ciliorum, rei gestae veritatem ac jura demonstrantium:
„ quemadmodum & in Conciliis Oecumenicis producta
„ fuerunt scripta haereticorum, quorum de damnandis bla-
„ sphemiis agebatur. Utiliter igitur collecta fuerant viru-
„ lenta illa scripta, & compacta cum suis antidotis, ne so-
„ litaria si legerentur, imperitiorum animos offuscarent.

„ Sed cum injuria temporum, & incuria posterorum, ut
„ fit, veteres hujusmodi chartae negligentius habitae, fuis-

N 3 „ sent

„ sent dispersae, ita ut integritate codicis absumpta, qua-
„ ternio forte fortuna superstes ostenderet mutila illa schis-
„ maticorum scripti fragmenta, quae similitudinem cata-
„ logi Pontificalis referunt, longe aliter adhiberi potuerunt
„ ab imperito aliquo Scriptore aut collectore sequioris aeta-
„ tis. Is temere compacta cum videret una cum libris pro-
„ batissimis beati Hieronymi, & Gennadii, nec non cum E-
„ pistolis Sanctorum Pontificum Simplicii, Felicis, & Ana-
„ stasii ibidem praeservatis, indicata fragmenta Catalogi an-
„ tiquitus scripta citra examen auctoris ibi profecto non ap-
„ parentis, & citra collationem cum aliis genuinis documen-
„ tis temporum, quae veritatis Historicae criterium depo-
„ scit, inconsiderate suscepisse potuit tamquam autentica
„ monumenta aequalis scriptoris: & ex hujusmodi inqui-
„ nato fonte in libri Pontificalis textus easdem calumnias,
„ & falsariorum fabulas derivare: quae negotium subinde
„ facesserent etiam politiori aetati ad easdem secernendas
„ ab Historica veritate.

„ . Non abs re duxi occasione dissidii Literatos inter subor-
„ ti super gestis Anastasii quam captant scriptores aetatis
„ nostrae in Notis D. Arch. Sommier memorati, & ab eo-
„ dem validis rationibus refutati, indicare fontem mendo-
„ sae illius scaturiginis, unde rivulum derivavit, is qui vi-
„ tae Anastasii II. incongruam periochen inseruit de pro-
„ pensione connivendi super recitatione nominis Acacii.
„ Tum illa periocha, tum similes quae aliquando interspersae
„ leguntur textui Bibliothecarii potuerunt inconsiderate tran-
„ scribi ex fragmentis codicum vetustissimorum (cujusmo-
„ di est hic Veronensis, quem attulimus) per illas praeser-
„ tim aetates, quae laborabant barbarie in bonas artes in-
„ vecta, & infrequentia peritorum, qui possent mutilas hu-
„ jusmodi chartas, titulo & auctore carentes cum veracium
„ Scriptorum monumentis conferre, & probe dignoscere,
„ num a cordatis viris, ac studio partium non laborantibus,
„ an potius a factiosis, & malae causae promovendae ad-
„ dictis essent perscriptae. Inspectio illius codicis ita com-
„ pacti abunde nos edocet, inquirendas esse origines notio-

„ num

„ num a Biographis Anastasianis adhibitarum, non idcirco
„ quod diffidamus ab antiquis documentis illas fuisse desum-
„ ptas, sed quod jure dubitandum sit, incaute per illos
„ collectas fuisse ex fragmentis hujusmodi calumniatorum
„ consutis temere cum opusculis Patrum, & a peritioribus
„ antea perquisitis, ut retundi possent totidem verbis ex-
„ pressae, quales ab oppositoribus enunciabantur.

„ Abundat aetas Gelasii ejusmodi sicophantiis subleſtae
„ fidei ab haereticis, & schismaticis passim cumulatis; ita
„ ut necessarium duxerit indicto Concilio censum librorum
„ probatorum perficere, & ab Apocryphis ac vitiatis ger-
„ mana, integra, & approbata scripta secernere. In tanta
„ igitur copia lucubrationum vitiosae originis, quae disse-
„ minabatur temporibus Gelasii, Anastasii, & proximo-
„ rum Pontificum, a perduellibus Fidei nostrae occasione
„ haeresum & schismatum subortorum, mirum non est, si
„ aliquando dormitaverint collectores minus idonei aetatum
„ sequiorum, & ex fragmentis veteribus indiscriminatim
„ corrasis ex miscella partium inter se litigantium, temere
„ assumpserint aliquando hostiles calumnias mira fallendi
„ arte in stylum Historicum deformatas, ubi substituendae
„ fuerant narrationes notae veritatis scriptorum, easdem
„ calumnias subvertentium rationum pondere, & auctori-
„ tate sui testimonii.

Sym-

„ LII. SYmmachus ſedit annos quindecim,
„ menſes ſeptem, dies viginti & ſeptem:
„ Cum hoc autem fuerat Laurentius
„ Romanae Eccleſiae presbyter ordinatus Epiſco-
„ pus; tantaque Clerum, ac Populum Romanum
„ diſcordia feralis invaſerat, ut nec Divina con-
„ ſideratio, nec metus Regius partes a propria
„ conliſione cohiberet. Tunc coguntur utrique;
„ Symmachus ſcilicet, & Laurentius, Regium
„ ſubituri judicium, petere comitatum. Ibi Sym-
„ machus multis pecuniis obtinet: Laurentius ad
„ gubernandam Eccleſiam Nucerinam, Campa-
„ niae Civitatem, plurimis coactus minis promiſ-
„ ſionibuſque dirigitur. Poſt aliquot autem annos
„ pro multis criminibus apud Regem Symmachus
„ accuſatur, quem Rex ſub occaſione Paſchali,
„ quod non cum univerſitate celebraverat, ad co-
„ mitatum convo .... rationem .... feſtivi-
„ tatis diſſonantia redditurum; fecitque apud Ari-
„ minum reſedere: cumque ibidem cum ſuis Cle-
„ ricis aliquantis permoratur, poſtmeridianis ho-
„ ris ſuper litus maris ambulans, vidit mulieres in-
„ de tranſire, cum quibus accuſabatur in ſcelere,
„ quae comitatum petebant, Regia juſſione. Diſ-
„ ſimulans ergo ſe ſcire, quod viderat, nocte me-
„ dia, dormientibus cunctis, cum uno tantum con-
„ ſcio fugiens, regreditur Romam, ſeque intra
„ beati Petri Apoſtoli ſepta concludit. Tunc Preſ-
„ byteri, & Diaconi, nec non reliqui Clericorum,
„ quos ſecum deduxerat, adeunt Regem, & ſine
„ ſua conſcientia Symmachum fugiſſe teſtantur,

Codex promeridianis.

„ per

„ per quos Rex tam ad Senatum, quam ad Cle-
„ rum, praecepta super ejus quodammodo damna-
„ tione transmittit. Accusatur etiam ab universo
„ Clero Romano, quod contra decretum a suis
„ Decessoribus observatum Ecclesiastica dilapidas-
„ set praedia, & per hoc anathematis se vinculis ir-
„ retisset: pro diebus autem Paschalibus ab omni-
„ bus poene vir venerabilis Petrus Altinatis Epis-
„ copus a Rege visitator Ecclesiae Romanae de-
„ poscitur, & post sanctam festivitatem, Synodus
„ in urbem Romam pro voluntate Senatus, &
„ Cleri, jubente Rege, de ejus excessibus judica-
„ tura convenit. Atque id agitur a nonnullis Epis-
„ copis & Senatoribus ne ... l...m Symmac .....
„ audientiae subderetur. Hoc palam pro ejus de-
„ fensione clamantibus, quod a nullo possit Ro-
„ manus Pontifex, etiam si talis sit, qualis accu-
„ satur, audiri; sed electiores Antistites, tam pro
„ Religionis intuitu, quam pro Regia jussione
„ censebant tantae rei negotium poene ubique vul-
„ gatum sine examine nullatenus deferendum.
„ Cumque Synodus sub hac dissonantia, plus in-
„ ter partes ministraret fomenta discordiae; tan-
„ dem constituit ut libellus, quem offerebant Ac-
„ cusatores Symmachi, susceptus inter gesta sole-
„ mniter panderetur. Quo facto mox per Episco-
„ pos idem Symmachus, ut occurrat ad judicium,
„ convenitur. Sed cum per Clericos, qui ei ob-
„ servabant, fuisset ejus negata praesentia; iterum,
„ & tertio secundum regulas, ut ad Synodalem
„ conveniat audientiam per Antistites admonetur;

„ nul-

„ nullumque dignatus est dare responsum. Tunc
„ aliquanti Episcopi videntes nihil se in causa pro-
„ ficere, Clerum, qui discesserat a consortio Sym-
„ machi, semel & iterum commonent, ut ad eum
„ praetermisso revertatur examine. Qui se ne-
„ quaquam hoc facere posse respondit, prius
„ quam tantis criminibus impetitus, discussione
„ regulari vel absolvatur, si innocens fuerit, vel,
„ si reus exstiterit, a Sacerdotio deponatur. Sed
„ moras Episcopi n........ntis cum viderent ma-
„ gis ac magis studia divisionis augeri, quae sibi
„ utilia visa sunt pro Symmachi persona constitu-
„ unt; & sic Urbem in summa confusione derelin-
„ quunt. Clerus ergo, & Senatus electior, qui
„ consortium vitaverat Symmachi, petitionem Re-
„ gi pro persona Laurentii dirigit, qui eo tempo-
„ re Ravennae morabatur, Symmachi violentiam,
„ persecutionemque declinans, ut ipse Romanae
„ praesederet Ecclesiae, ubi dudum fuerat sum-
„ mus Pontifex ordinatus. Quia hoc & Canonibus
„ esset adfixum, ut unusquisque illic permaneat,
„ ubi primitus est consecratus Antistes; vel
„ si quibusdam commentis exinde remotus fuerit,
„ eum modis omnibus esse revocandum. Sic Lau-
„ rentius ad Urbem veniens, per annos circiter
„ quattuor Romanam tenuit Ecclesiam, per quae
„ tempora, quae bella Civilia gesta sint, vel
„ quanta homicidia perpetrata, non est praesenti
„ relatione pandendum. Dumque partes mutua se
„ dissensione collidunt, ac pro suis studiis Rega-
„ le praesidium saepe deposcunt, ad ultimum pe-

„ ti-

„ titionem Symmachus Regi per Dioſcorum Ale-
„ xandrinum Diaconum deſtinavit, adſerens ma-
„ gnum ſibi praejudicium fieri, & maxime de Ti-
„ tulis Eccleſiarum, quos intra Urbem Lauren-
„ tius obtinebat. Ad hanc inſinuationem Regis
„ animus delinitus Patricio F... praecepta dirigit,
admonens, ut omnes Eccleſiae Tituli Symmacho reformentur, & unum Romae pateretur eſſe Pontificem: quod ubi Laurentius comperit, Urbem noluit diuturna conluctatione vexari, ac ſua ſponte in praediis memorati Patricii Feſti ſine dilatione conceſſit; ibique ſub ingenti abſtinentia terminum vitae ſortitus eſt. Symmachum vero poſtmodum, quamvis victorem, de multis rebus fama decoloravit; obſcenior, & maxime de illa, quam vulgo conditariam vocitabant. Nec non & de ordinibus Eccleſiaſticis, quos acceptis palam pecuniis diſtrahebat: pro quibus rebus uſque ad finem vitae ejus Eccleſia Romana in Schiſmate perduravit. Hic Beati Martini Eccleſiam juxta Sanctum Silveſtrem Palatini Illuſtris viri pecuniis fabricans, & exornans, eo ipſo inſtante dedicavit: nonnulla etiam Coemeteria, & maxime Sancti Pancratii renovans, plura illic nova quoque conſtruxit.

Cod. mendoſe dilatione.

Codex Cymeteria.

LIII. Hormiſda ſedit annos novem, dies decem & ſeptem.

LIIII. Joannes ſedit annos duo, menſes novem, dies XVI.

LV. Felix ſedit annos quattuor, menſes duo, dies XII.

LVI. Bonifatius ſedit annos duo, dies viginti & ſex.

LVII. Joannes ſedit annos duo, menſes quattuor, dies ſex.

LVIII. Agapitus ſedit menſes undecim, dies octo.

LVIIII. Silverius ſedit menſes novem.

LX. Vigilius ſedit annos decem & octo, menſes duo, dies novem. Moritur in Syracuſis ſecunda feria, nocte ſeptimo, Idus Junias, Indictione tertia.

Hinc liquet huncce Catalogum ſcriptum an. 540.

F I N I S.

ERRATA.	*CORRIGE.*
Pag. 3. lin 25. Vigilii	Athanaſii Alexandrini
Pag. 22. l. 5. tradinam	trutinam'
Pag. 46. l. 7. Scriptores	Scriptoris
Pag. 61. l. 9. verbis in Vulgata iisdem editione	iisdem verbis in vulgata editione

iohannes

Tres sunt in quid qui testimonium perhi
bent in caelo pater · uerbum et sps
Et hii tres unum sunt